

T.C
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TARİH BİLİM DALI

DARBELER VE BÂB-I ALİ BASKINI
Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan
Sevda ÖZBEK

İstanbul, 2018

T.C
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TARİH BİLİM DALI

DARBELER VE BÂB-I ALİ BASKINI

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan

Sevda ÖZBEK

Öğrenci No:

140702010

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Muzaffer ÜREKLİ

İstanbul, 2018

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi Olarak Sunduğum **“DARBELER VE BAB-I ALİ BASKINI”** Başlıklı Bu Çalışmanın, Bilimsel Ahlak ve Geleneklere Uygun Şekilde Tarafımdan Yazıldığını, Yararlandığım Eserlerin Tamamının Kaynaklarda Gösterildiğini Ve Çalışmanın İçinde Kullanıldıkları Her Yerde Bunlara Atıf Yapıldığını Belirtir Ve Bunu Onurumla Doğrularım. 22.02.2018

Aday: Sevda ÖZBEK

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS SINAV TUTANAĞI

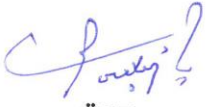
22/02/2018

Enstitümüz *Tarih* Anabilim Dalı *Tarih* Programı yüksek lisans öğrencilerinden 140702010 numaralı **Sevda ÖZBEK'in** "*Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim – Öğretim Yönetmeliği*"nin ilgili maddesine göre hazırlayarak, Enstitümüze teslim ettiği "***Darbeler ve Bab-ı Ali Baskını***" konulu tezini, Yönetim Kurulumuzun 23/01/2018 tarih ve 2018/04 sayılı toplantısında seçilen ve Taksim Yerleşkesinde toplanan biz jüri üyeleri huzurunda, Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin 29. maddesinin 3. fıkrası gereğince (60.) dakika süre ile aday tarafından savunulmuş ve sonuçta adayın tezi hakkında ~~oyçokluğu/oybirliği~~ ile ~~Kabul/Red veya Düzeltme~~ kararı verilmiştir.

İşbu tutanak, 4 nüsha olarak hazırlanmış ve Enstitü Müdürlüğü'ne sunulmak üzere tarafımızdan düzenlenmiştir.

DANIŞMAN
Yrd. Doç. Dr. Muzaffer ÜREKLİ
(Beykent Üniversitesi)

ÜYE
Yrd. Doç. Dr. Zekeriye TÜRKMEN
(İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi)

ÜYE
Prof. Dr. Abdülkadir DONUK
(Beykent Üniversitesi)

ÖNSÖZ

Bu çalışmamda devlet yönetiminde darbeler ve darbelere giden süreçleri ele aldım. Devleti yönetirken bu yönetime kimlerin müdahil olacağını ve devletin söz sahibi kişilerin diğer baskıcı güçler sebebiyle idarenin nasıl ellerinde kayıp gittiğini görüyoruz. Devlet yönetimine el koyan ordu ya da azınlık grubu cebren yönetime el koyarak kendilerinin devlet yönetimini daha iyi yapacaklarını ileri sürerek isyan etmişlerdir. Konu başlıkları altında kısım kısım açıklanacak olayları darbelere giden yolu açıklamaya çalışacağım.

Darbeler veyahut isyanların ta ki Osmanlı'da Fatih Sultan Mehmet dönemine kadar uzanmıştır. 36 Osmanlı Padişahının 12'sinin darbelerle tahtlarını kaybetmiş olmaları darbe ve isyanları açıkça ortaya koymuştur. Fakat Osmanlı İmparatorluğunun belli dönemlerde düzenli askeri sisteminin sayesinde Bizans, Balkan ve Avrupa Devletlerinin karşısında büyük üstünlük sağlamışlardır. Fakat devlet yönetiminin zaafa uğradığı zamanlarda isyanlar da baş göstermiştir. Bu kadar isyanların çıkması, ülkenin yakılıp yıkılmaları, padişahların boğdurularak katledilmesi, yönetimin değişmesi, halkın galeyana getirilmesi büyük kayıplara ve zararlara sebep olmuştur. Bu kadar zayıtının sonucunda Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmayıp ayakta kalması bir mucize olarak bakılmıştır. Günümüzde bile darbeler yapılmaya yeltenilmiş fakat alınan tedbirlerle darbe gerçekleştirilmemiştir. Bu çalışma giriş kısmı dışında altı bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında Osmanlı Padişah'larına yapılan darbelere değinildi. Sonraki kısımda kısa da olsa Osmanlı Ordusu'nun yapısı ile ilgili konuya ayrıldı. Daha sonra İttihat ve Terakki fırkasının yapısı ve olaylara nasıl müdahil olunduğu ve sona nasıl gelindiğine değinildi. Ardından II. Meşrutiyetin ilan edilmesi ve meşrutiyetin vermiş olduğu sarhoşlukla yönetimin ele alınması ve akabinde Balkan Savaşı'na girmemiz ve ülkenin buhranlı durumu ele alınmıştır. Sonrasında kanlı darbe dediğimiz 23 Ocak 1913'te olan Bâb-ı Ali baskını ve hükümetin durumu ele alınmış, sonuç bölümünde de önceki bölümden alıntılarla yorumlanmıştır. Akademik araştırmamı hazırlarken çok yardımcı olan kıymetli hocam Prof. Dr. Mehmet Saray'a ve Muzaffer Ürekli'ye teşekkürlerimi borç bilirim.

Adı ve Soyadı : Sevda ÖZBEK
Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Muzaffer ÜREKLİ
Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans, 2018
Alanı : Tarih
Anahtar Kelimeler : Darbeler, Bab-ı Ali Baskın, Kamil Paşa

ÖZ

DARBELER ve BÂB-I ALİ BASKINI

Osmanlı'nın en parlak döneminden günümüze kadar birçok dönemlerde devlet yönetimine gayri nizami bir şekilde müdahale edilmiş ve ülke yönetime el koymaları günümüze kadar gelmiştir. Yapılan darbede ilk ele alacağımız olayda 24 Nisan 1512'de Osmanlı Devleti'nin 9. Padişahı olan Yavuz Sultan Selim'in babası olan II. Bayezid'e karşı başlattığı harekettir. Sonra II. Osman(Genç Osman) vakası patlak verdi. Bu dönemde de devlet yönetimi ihtilal hareketleri nedeniyle durduruldu. Devletlerinin geleceği için padişahların hepsi tahtları ve hatta canları pahasına devleti korumayı kendilerine görev bilmişlerdi. Genç Osman'ın amcası olan I. Mustafa'nın hal edilmesi üzerine tahta geçen Genç Osman'ın yaptığı sert tavırlarla yeniçeri ve ulemanın tepkisine ve nefretlerine sebep oldu. Bu nefret giderek artarak isyanın çıkmasına sebep oldu. Daha sonra isyancılar sarayı basarak I. Mustafa'yı bulunduğu hücreden çıkararak sultanlığını ilan ettikten sonra Genç Osman'ı yedi kule zindanlarına hapsederek orada katlettiler. Sonrasında Kabakçı Mustafa isyanı baş gösterdi. Osmanlı'da yenileşme hareketlerinin gerçekleşmesi için III. Selim bazı ıslahatlar yapmak istemiştir. Amaç Osmanlı'yı daima daha ileri daha modern bir hale getirmektir. Bunun için de III. Selim, Nizam-ı Cedid adı ile askeri, mülki, idari, ticari, sosyal ve siyasi bir dizi ıslahatlar teşebbüsüne girerek devlete yeni bir yapı ile canlandırmaya çalışmıştır. 1807'de Nizam-ı Cedid ordusunu dağıtmak isteyen yeniçeriler Kabakçı Mustafa önderliğinde ayaklanma çıkararak III. Selim ve Nizam-ı Cedid ordusunu dağıtıp tahttan çekilmek zorunda kaldı. 1876'da da Abdülaziz'in akli dengesinin yerinde olmadığını söyleyerek tahttan indirilmiştir.

Askeri darbe olarak bilinen Bâb-ı Ali baskını 23 Ocak 1913 tarihinde Kâmil Paşa hükûmetine zorla istifaya iten ittihatçılar ve bu tarihten sonra hükûmet çalışamaz hale getirilmiştir. Daha sonra 20 Ocak 1921 Anayasası'nın 1, 2 ve 3.

Maddelerinde ilk defa Türkiye Devleti ifadesinin kullanılması bir önceki Osmanlı Hükümeti'ne karşı bir ihtilal olduğu niteliğini ortaya koymuştur.

27 Mayıs 1960 Darbesi, çok partili hayata geçildikten sonra seçimlerle başa gelen ilk demokratik hükümet olma özelliğini taşıyor. 27 Mayıs 1960'ta ordu el koymuş, Adnan Menderes ile bakanlarından Fatih Rüştü ve Hasan Polatkan idam ettirilmiştir. 12 Mart 1971 Muhtırası 3 Kuvvet Komutanı ve Genelkurmay başkanının imzasını taşıyan Süleyman Demirel hükümetinin düşürülmesi ile sonuçlanmıştır. Ardından meclisin ve, siyasi partilerin kapatılmış ve yeni Anayasa hazırlanmış fakat ülke iç savaşa girecek noktaya gelmiştir. Bu durumda 1980 askeri darbesi Kenan Evren'in başkanlığında askeri bir idarenin ardından ülkede pek çok yenilikler de getirildi. Birçok kişiye idam cezası verildi, 50 kişi infaz edildi, birçok kişi fişlendi, fişlenen kişiler işten çıkarıldı ve hapsedilenlerden ölen kişilerin olması darbenin acı ve kötü yüzünü ortaya koydu.

Name and Surname : Sevda ÖZBEK
Supervisor : Assist. Prof. Dr.Muzaffer ÜREKLİ
Degree and Date : Master, 2018
Major : History
Key Words : Coup, Bab-ı Ali Raid, Kamil Paşa

ABSTRACT
BLOWS AND THE BAB-İ ALİ RAİD

From the brightest period of the Ottoman Empire to the day-to-day period, the government has been interfering with the administration in many periods and the confiscation of the country's administration has come up to daylight. In the event we will first take the narrow streets on April 24, 1512 in the Ottoman Empire's 9th Sultan, father of Sultan Selim II Yavuz II. It is the movement he launched against Bayezid. Then II. Osman (Young Osman) case broke out. During this period, the state administration was stopped because of the revolutionary movements. For the sake of the future of the states, all the sultans had the duty to protect the state at the expense of their throne and even their souls. Young Osman's uncle, Young Mustafa Osman, who was on the throne when he was forced to do so, caused the reaction and hatred of the janissary and the jumper. This hatred increased and caused a revolt. Later, the rebels pressed the palace and removed the Mustafa from his cell and declared his Sultanate. He then assassinated Young Osman in the seven tower dungeons and massacred there. Afterwards the Kabakçı Mustafa rebellion started. For the realization of modernization movements in the Ottoman Empire III. Selim wanted to do some reforms. The aim was always to make the Ottoman more modern. For this, III. With the name of Nizam-ı Cedid, Selim entered a military, administrative, commercial, social and political reform initiative and tried to revive the state with a new structure. In 1807, the newcomers who wanted to distribute the Nizam-ı Cedid army raised an insurrection under the leadership of Kabakçı Mustafa III. Selim and Nizam-i Cedid had to dismiss the army and withdraw from the throne. In 1876, Abdulaziz's mental equilibrium was said to be in place, and it was reduced from the throne.

Bâb-ı Ali, known as military coup, had been forced to resign to Kamil Pasha's government on 23 January 1913, and after that date the government was rendered inoperable. Then the Constitution of January 20, 1921 1, 2 and 3. Using the Government of Turkey for the first time revealed the nature of the substance is a revolution against a former Ottoman Empire.

The May 27, 1960 coup was the first democratic government to start with the elections after the multiparty life passed government. On May 27, 1960, the army took over the administration, Adnan Menderes and Fatih Rüştü and Hasan Polatkan were executed. March 12, 1971 Commemorative 3 force Commander and Chief of General Staff signed the signing of the Süleyman Demirel government was downgraded. Then the closure of parliament and political parties and the new Constitution have been drafted, but the country has come to the point of civil war. In this case, after the 1980 military coup, headed by Kenan Evren, many improvements were made in the country after military service. Many people were sentenced to death penalty, 50 people were executed, many people were plugged, fictional people were removed from the work, and the painful and evil face of the countless people who died from the imprisoned.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖZ.....	ii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	viii
1. GİRİŞ	1
2. OSMANLI DEVLETİ KURULUŞUNDA ORDUNUN DURUMU.....	3
3. OSMANLI ZAMANINDAKİ DARBELERE GENEL BAKIŞ	8
3.1. Yavuz Sultan Selim’in Tahtı Ele Geçirmesi	8
3.2. II. Osman Vakası (Genç Osman)	8
3.3. Kabakçı Mustafa İsyanı ve III. Selim	10
3.4. Abdülaziz’in Düşürülmesi	10
4. İTTİHAT VE TERAKKİNİN DOĞUŞU	11
4.1. I. Meşrutiyet	15
4.2. Abdülhamit’in İstibdadı	21
4.3. Abdülhamit, İstibdat Dönemine Karşı Mücadele.....	22
4.4. İstibdat Döneminden Meşrutiyete Geçiş.....	22
4.5. II. Meşrutiyet 1908 – 1918.....	24
4.6. II. Meşrutiyet Dönemindeki Siyasi Olaylar	32
5. 31 MART OLAYINI HAZIRLAYAN SEBEPLER	35
6. BALKAN HARBI	51
6.1. I. Balkan Savaşı.....	52
6.2. Londra Barış Antlaşması (30 Mayıs 1913)	53

6.3. II. Balkan Savaşı	54
7. BAB-I ALİ BASKINI	58
8. ÜLKEMİZDE GERÇEKLEŞEN BAZI DARBELER	65
8.1. 20 Ocak 1921 Anayasası	65
8.2. 27 Mayıs 1960 Darbesi	65
8.3. 12 Mart 1971 Askeri Muhtırası	66
8.4. 12 Eylül 1980 Darbesi	66
8.5. 28 Şubat 1997 Süreci	66
SONUÇ	68
KAYNAKLAR	70

KISALTMALAR

a.g.b.	: Adı Geçen Bölüm
a.g.e.	: Adı Geçen Eser
a.g.i.k.	: Adı Geçen İnternet Kaynağı
a.g.m.	: Adı Geçen Makale
a.g.t.	: Adı Geçen Tez
C:	: Cilt
D.İ.A.	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
Ed.	: Editör
M. Ü.	: Marmara Üniversitesi
S.	: Sayfa
Yay. Haz	: Yayına Hazırlayan

1. GİRİŞ

Bab-ı Ali baskını ile alakalı yapılan bu araştırmada konuyla ilgili birçok makale, seminer, dergiler, kitaplardan, bunun yanında Osmanlı arşivi ve kütüphanelerden yararlandım. Tarih ve Siyaset alanında çok kıymetli eserler sahip olan Öğretim üyeleri, Akademisyenlerin yaptığı çalışmalardan ve diğer yapılan yüksek lisans ve doktora tezlerinden de yararlanılmıştır.

Hazırlamış olduğum tez’de hem Osmanlı dönemi hemde Osmanlı dönem sonu padişahlık zamanı ve cumhuriyet dönemindeki askeri darbeler den söz etmeye çalışılmıştır. Kaynaklarından yararlandığım yazarlar döneminin yazarları olarak bilinen ve birçok eseri olan yazarlardan faydalanılmaya çalışılmıştır. Bu yazarlardan örnek verilecek olursa Ahmet Bedevi Kuran, M. Şükrü Hanioğlu, Sinan Akşın gibi Osmanlı tarihini yazan ve o dönemdeki siyasi partiler, kuruluşları ve yönetime el koymaları ve ülke yönetimini ele aldıkları kitaplarından yararlanılmıştır. Üç ciltten oluşan Tarık Zafer Tunaya ise siyasi anlamda yer verdiği iktidar ve muhalefet meselesinden de yararlanılmıştır. Osmanlıda İsyanlar ve Darbeler konulu Erdoğan Tokmakçioğlu, Erhan Afyoncu, Ahmet Önal ve Uğur Demir’in yazdığı, Askeri isyanlar ve Darbeler adlı kitaptan da bilgiler alınmıştır. Yine Celal Bayar’ın Bende Yazdım adlı 8.Ciltten oluşan Milli Mücadeleye giriş diye yazdığı kaynakta kullanılmıştır. Son dönem tarihimiz üzerine de önemli çalışmaları olan büyük eserlerin editörlüğünü yapan Sina Akşın kitapları da araştırmamızda kullanılmıştır. Kendi dönemine ait yazılar yazıp gazeteci olarak kitap yazan Falih Rıfkı Atay ve günümüz akademisyenlerin araştırma tezleri ve makalelerinden de istifade edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca Marmara Üniversitesinin yapmış olduğu Osmanlı kuruluşunda yönetim şekli içeriğini konu alan birçok öğretim üyesinin konuşmacı olarak yer aldığı 100. Yılda II. Meşrutiyet konulu sempozyum’dan da yararlanılmıştır.

Ahmet Bedevi Kuran’ın kendi zamanındaki geçirmiş olduğu buhranlı siyaset dönemini konu alan İnkılap Tarihimiz ve İttihat ve Terakki konulu kitabı ve diğer bir kitabı İnkılâp Tarihimiz ve Jön Türkler adlı eserlerden de araştırmaya katkı sağlamıştır. M. Şükrü Hanioğlu da yine Osmanlı devleti yönetiminde gerçekleşen olayları ve bu dönemdeki yapıyı ele alan kitabı da araştırmada kullanılmıştır.

Araştırma kapsamında bu tez 7 başlık halinde hazırlamaya çalışılmıştır. 1. Bölümde Osmanlı ordusu ve ordunun asker yapısı askerlerin nasıl yetiştiği konusu üzerinde durulmaktadır. Askerleri orduya alırken nelere dikkat edildiği ve kimlerin askere alınması gerektiği, askerlerin yönetimle ilgili hareketleri ardından Osmanlı dönemindeki padişahlara yapılan darbeleri anlatırken darbelere sebep olan ve darbeleri gerçekleştiren askeri yapıdan ve bu askeri darbelerinin daha sonra Osmanlı padişahlarının ayaklanmaya ve darbeye karşı aldıkları tedbirleri konu edilmiştir. Daha sonrada İttihat ve Terakki Cemiyetinin kurulması, kurulmasında ve ilerlemesinde destek veren kişi ya da kişilerin ülke yönetiminde ne denli söz sahibi oldukları konu edilmiştir. Dahasında Osmanlı devletinin 1876 da ilan ettiği Kanun-i Esasi den çıkıp yerine II. Meşrutiyetin ilan edildiği Özgürlük, Hak, Hürriyetin içerikli konulardır. II. Meşrutiyetten sonra hürriyet, Hak ve Özgürlüğe daha fazla değer vererek ele alınmıştır. 31 Martta olan ayaklanmayı da ele alarak burada da askerin ön planda olduğu fakat dini söylemler baz alınarak sözde “*din elden gidiyor*” diye haykıran dinci kesimin yapmış olduğu ayaklanmadır. Bu olay bu çalışmada Alaylı ve Mektepli askerlerin birbirleri ile çatıştığı bir durum olarak incelenmiştir. Osmanlıda bir yıkım olan balkan savaşlarını ele alınarak bu savaşta yenilmemizin sebebinin ise ordunun ülke yönetimine el atması ve yönetimde olması neden olmuştur. Savaş halinde toprak kaybetmenin bile göze alındığı bir yıkım ve Türklerin şereflerinin ayaklar altına alınması söz konusu olan bu savaş bir yıkım savaşı olarak anlatılmaya çalışılmıştır. Balkan savaşından sonra ülke yönetiminden hoşnut olmayan İttihat ve Terakki kanlı bir darbe yaparak yönetimi ele almaya çalıştığı darbe ise Bab-ı Ali baskınıdır. Sonrasında ise cumhuriyet döneminde olan darbelere kısaca değilmiştir.

2. OSMANLI DEVLETİ KURULUŞUNDA ORDUNUN DURUMU

Osmanlıların Avrupa'ya ve diğer Türk beyliklerine üstünlük sağlayıp, dünyanın en büyük imparatorluklarından birini kurmalarının sebebi çok erken tarihte düzenli ordu kurmalarıydı. Gerek Osmanlılardan önceki Türk devletlerinin, gerekse Safeviler ve Akkoyunlular gibi Osmanlı ile çağdaş Türk devletlerinin orduları aşiret kuvvetlerinden meydana gelirdi. Avrupa'da da ordular, ya paralı birliklerden veya prenslerin, kontların ve düklerin gönderdiği askerlerden oluşurdu.

Osmanlı Devleti'nin ilk dönemlerinde asker ihtiyacı daha çok uç beylerinden ve halktan gelen gönüllülerden sağlanmaktadır. Orhan Bey döneminde fetihler arttığından düzenli bir orduya ihtiyaç duyuldu ve vergi muafiyeti karşılığı Türk gençlerinden yaya ve müselleme adı verilen bir askerî grup oluşturuldu. Edirne fethedilip, Osmanlı Beyliği Balkanlar'da hızla yayılmaya başlayınca yaya ve müsellemler asker ihtiyacını karşılayamadı. Devlet de giderek merkezi bir yapı kazandığından merkezde daimi olarak bulunup, hükümdarı koruması gereken bir askerî gruba ihtiyaç duyulmaya başlanmıştır.¹

Osmanlı ordusunun döneminin en parlak zamanında ordu beş kısma ayrılmıştı; süvariler, piyadeler, topçular donanma ve özel birliklerden oluşmuştur. Süvariler ilk zamanlarında (akıncılar) Türk aşiret çevresinden alınırdı. Piyadeler birçok kola ayrılır yaya adı verilenlerin toprakları vardı ve bunlar vergi ödemezlerdi. Piyade birliklerinin içinde en belirgin ve en tanınmış olanları yeniçerilerdir. I.Murat zamanında devşirmeci Hristiyan olan erkek çocuklarından oluşurdu ve en şanslı devlet hizmetlerinde görevlere gelebilecek hatta veziriazamlığa bile gelebiliyorlardı.

2

18 yy. ortalarında yeniçeriler artık kaldırılıp yeni bir gücün gelmesi gerekiyordu. III. Selim (1789-1807)'in kurduğu nizam-ı cedid ordusu daha sonrada

¹ Erhan Afyoncu ,Ahmet Önal, Uğur Demir , Askeri İsyanlar ve Darbeler, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2016, s.17

² Moreau Odile ,Reformlar Çağında Osmanlı İmparatorluğu Askeri “Yeni Düzen”in İnsanları ve Fikirleri 1826-1914 İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları,2010,s.1

bu yenileşmeye devam eden II. Mahmut'un kurduğu (1808-1839) zamanında da askere alma esasına dayalı oluşumların da habercisiydi.³

Akabinde I.Abdülhamit (1774-1789) tüm çabasını göstererek baştan ayağa yenilenmiş bir topçu sınıfı ve donanma oluşturmaya başlamıştır. Kişi sayısı az fakat; tam donanımlı ve eğitilmiş bir birlik kuruldu. Bu topçu birliğinin eğitiminden sorumlu olan Macar asıllı Fransa'nın hizmetinde çalışan Baron de Tott'idi.⁴

Yenilenmenin öncüsü olarak III. Selim yeni piyade sınıfı nizam-ı ceddi maddi külfetini kendisi karşılamak suretiyle Fransız ve Alman subaylar tarafından eğitim almasını sağlanılmıştır.⁵

1826'da yeniçeri ocağının lağvedilmesi ile beraber artık Osmanlı imparatorluğunun "Ordunun profesyonelleşmesi" üzerine kurulmuş olan bu yapıya son verilmişti. II. Mahmut'un aldığı karar "Yurttaşlar Ordusu'nun" gündemde olmasıyla Türk-Müslüman yurttaşlığına dayanan bir yapı olacaktı.⁶

Ardında II. Mahmut saray eğitiminden geçmiş geniş ailelerin genç Müslüman ve sultanın genç kölelerini içerisinde toplayan saray taburu kuruldu bu kurum Enderun Mektebi sistemini yeniden ortaya çıkarmaya çalışıyordu ve bunlar muhafazakârdı.⁷

Rumeli'ye doğru fetihlerin genişlemesiyle elde edilen esirlerin sayısı da hızla çoğalmıştı. I. Murad'ın veziri Çandarlı Kara Halil ile Kara Rüstem devlete ait orduyu esirlerden meydana getirmeyi düşündüler. Kanunen esirlerin beşte biri padişahın hakkı olduğundan uç beylerine aldıkları esirlerin beşte birini padişaha gönderilmesi emredildi. Buradaki alınan esirler merkeze gönderilmeden önce Anadolu'daki Türk ailelerine verilerek İslam'ı ve Türkçe konuşmayı öğretilmeleri sağlandı. 3-4 yıl süren eğitimden sonra esirler Kapıkulu Ocakları'nın temelini oluşturdular.⁸

³ Moreau Odile , a.g.e.s.2

⁴ Moreau Odile , a.g.e s.3

⁵ Moreau Odile , a.g.e.s.4

⁶ Moreau Odile , a.g.e.s.5

⁷ Moreau Odile , a.g.e. s.6,7

⁸ Erhan Afyoncu ,Ahmet Önal, Uğur Demir a.g.e. s.18

Osmanlı İmparatorluğu'nun en parlak dönemine ulaştığı zaman ordu beş kısma ayrılırdı; Süvariler, Piyadeler, Topçular, donanma ve özel birliklerdi. Süvarilerin en önemli kısmını padişah kendileri için tahsis edilen 1402'de ki Ankara Savaşı'nda Timur'a karşı mağlup olunan seferlerin azalması ile elde edilen esirler de azaldığı için Türk tarihinde yeni bir dönem başlamıştır. Devşirme sistemi hayata geçirildi. Osmanlı Devleti sınırları içinde Hristiyan çocukları devşirildi. Bu usul Çelebi Mehmet (1413-1421) Dönemi'nde uygulanmaya konulmuştur. Uygulamaya konulduysa da kanunlaşıp bir sisteme konulması II. Murat hükümdarlığı döneminde (1421-1451) olmuştur. Sonrasında Kapıkulu Ocakları'nın ihtiyaçları belirlenip Divan-ı Hümayun'a bildirilerek çıkan karara göre bölgedeki Hristiyan ailelerinin 8 ile 20 yaşlarındaki gençleri devşirildi.⁹

Yeniçeri Kanunu'nda devşirileceklerin özellikleri “Papaz oğlumu ve kâfir arasında aslı iyi olan kâfirin oğlunu alalar. İki oğlu olanın birisini alalar. Babası ve anası ölüp yetim kalan oğlanı almayalar. Gözü aç ve edepsiz olur. Sığırtmaç ve çoban oğlunu dahi almayalar, zira onların her biri dağda büyümüşlerdir, edepsizdirler. Kel olanı almaya, fodal ve geveze olur. Acelecî oğlanı almayalar, kıskanç ve inatçı olur. Sureta taze şeklinde olan köse oğlanı alınmaya, fitne ve fesat ehli olduğundan başka, düşman gözüne ufak gelir. Doğuştan sünnetli olan oğlan alınmaya. Türkçe bilen ve kâfirdeyken evli olan oğlan alınmaya, yüzü gözü açık olur ve evli olan ise padişaha kul olmaz. Sanat ehli olan oğlan dahi alınmaya, zira sanat ehli olan maaş için bela çekmez. Çok uzun boylu olan oğlan alınmaya, ahmak olur. Çok kısa boylu olan oğlan alınmaya, fitne olur. Orta boylu alınmak gerektir” şeklinde belirlenmiştir.

Yapılması gereken bütün işlerden yeniçeri ağası sorumluydu. Devşirme esnasında yolsuzluk yaşanmaması için bölgenin önde gelen papazları hazır bulunurdu. Kilisede bulunan vaftiz defterine göre çocuklar belirlenirdi. Devşirilen çocukların ana-baba adları, köyü, kazası, sancağı, doğum tarihi, bağlı olduğu sipahi ve tüm fizik özellikleri deftere kaydedilirdi. Bu çocuklar 100'er veya 200'erlik gruplar halinde sürücü emini ile beraber İstanbul'a götürülürdü. Yolculuk esnasında çocuğunu değiştirmek, kaçırmak ya da bu grubu soymak isteyenler her daim

⁹ Erhan Afyoncu ,Ahmet Önal, Uğur Demir a.g.e.18

bulunurdu. İstanbul'a gelindiğinde grup her anlamda kontrolden geçirilerek yolculuk sırasında zayıtın verilip verilmediğini, çocukların değiştirilip değiştirilmediğini kontrol edilirdi. Kontrolden sonra çocuklar sünnet edilir ve şahadet getirtilerek Müslüman yapılırdı. Padişahın sarayında çalışabilecek veya kapıkulu süvarisi olabileceklere ise "içoğlanı" adı ile İstanbul, Edirne, Galatasaray ve İbrahim Paşa Saraylarına gönderilerek 2 ile 7 yıllık bir eğitimden sonra ya padişahın sarayında ya da süvari ocaklarında göreve başlardı. Yeniçeriler, Kapıkullarının en çok savaşa giden piyadeleridir. Şehzade Bayezid isyanından sonra İstanbul dışındaki illerde düzeni sağlamak için yeniçeriler yerleştirilirdi. İlk başta ok ve kılıçla savaşan yeniçeriler Fatih Dönemi'nden itibaren tüfek kullanmaya başladılar.¹⁰

Yeniçerilerden başka ismi pek fazla bilinmeyen ama oldukça etkili olan kapıkulu süvarileridir. Kapıkulu süvarileri derece ve maaş itibarıyla yeniçerilerden daha üst bir konumdaydı. Mevkii ve maaşları yüksek olduğundan asker olmak isteyen üst düzey devlet adamlarının çocukları da kapıkulu süvarilerine kayıt ettiriliyordu. Süvarilerin atlı olması nedeniyle İstanbul içinde bakımları zor olduğundan İstanbul'un dışında veya Edirne, Bursa gibi meraların çok olduğu yerlere yerleştirilmiştir. Bekârlar Süleymaniye'de ki hastane yakınındaki dokuz bekâr odasıyla, Sultanahmet Han, Çemberlitaş'ın karşısındaki Elçi Han'ı ve Kurşunlu Han ve Yeni Camii Hanlarına yerleştirilmişlerdi. "Tımar sistemi sayesinde devlet kalabalık bir askeri gücü, merkezi hazineye yük olmaksızın finanse edebiliyordu. Tımar, bir kısım askeri ve memurlara icra ettikleri belirli bir vazife karşılığında ait olduğu devlet topraklarından kendi nam ve hesaplarına vergi toplama yetkisinin verilmesiydi. Sayısı 80.000'i bulan tımarlı sipahiler 16.yy sonuna kadar Osmanlı Ordusu'nun en etkili askeri gücüydü. Kanuni döneminde 24.000 olan kapıkulu askeri sayısı 17.yy başlarında 40.000'e ulaştı. Aynı dönemde tımarlı sipahi sayısı ise 80.000'den 20.000'e düştü. Kapıkulu sayısı artırmanın yanı sıra saruca-sekban adı altında Anadolu'dan ücretli tüfekli asker toplandı. Eyalet valileri savaşlara paralı askerlerle gelmeye başladılar."

Osmanlı İmparatorluğu, Avrupa'nın artan askerî üstünlüğüyle baş edebilmek için 17. yy dan itibaren ıslahatlar yapmaya başladı fakat pek başarılı olamadı.

¹⁰ Erhan Afyoncu, Ahmet Önal, Uğur Demir, a.g.e. s.18

18.yyda da Avrupa'dan uzman askerler getirtilerek yapılan reformlarda yeniçerilerin direnişı yüzünden bu zamanda başarılı olamadılar. III. Selim'in Nizam-ı Cedid uygulamalarını engelledikleri gibi II. Mahmud'un askeri yetiştirmesinde karşı çıktıkları için ipler tamamen koptu. Kılıcını kuşanıp halkın desteğini alan II. Mahmud 1826'da yeniçeri ocağını ortadan kaldırdı. Avrupa'dan getirdikleri uzmanlar sayesinde Avrupai tarzında Âsakir-i Mansûre-i Muhammedi ye denilen bir ordu kuruldu. Fakat o ordu da pek başarılı olamadı.¹¹

¹¹ Erhan Afyoncu, Ahmet Önal, Uğur demir a.g.e., s.19

3. OSMANLI ZAMANINDAKİ DARBELERE GENEL BAKIŞ

3.1. Yavuz Sultan Selim'in Tahtı Ele Geçirmesi

24 Nisan 1512'de Osmanlı Devleti 9. Padişahı olan Yavuz Sultan Selim tahtta bulunan babasının yaşlılığını ve Safevi hükümdarı Şah İsmail'in doğudaki tehlikeli hareketlerine karşı tepki vermesini sebep göstererek tahtta hak iddiasını güçlendirdi. Taht için hayatta olan diğer ağabeyleri Şehzade Korkut ve Şehzade Ahmet ikilisinden Şehzade Ahmet taht konusunda ısrarcı olsa da yeniçeriler bu şehzadeye korkak diyorlardı. Devleti kesinlikle yönetemeyeceği kanısındaydılar. Yavuz Sultan Selim şehzadeliği zamanında merkezden habersiz Safevi Devleti üzerine yürümesiyle ilk sefer yapan şehzade unvanına sahiptir. Yaptığı bu sefer bilinen kahramanlığı onun yeniçeriler arasında sevilmesine ve destek bulmasına büyük ölçüde olanak sağlamıştır. Gittikçe yaşlılığı artan II. Bayezid'e Selim yanlısı paşalar Yeniçerilerin isteklerini kabul etmezlerse kendilerinin öldürüleceğini belirtti. II. Bayezid yaşadığı sürece tahtı bırakmayacağını belirtse de yeniçeriler, Selim'e olan desteklerini görmüş ve İstanbul'a çağırılan Selim'in babasının askerlerinin başına geç söylemlerine karşı gelmeyeceğini ama bunun kabulünün güç olduğunu bildirerek askerin ancak padişahıyla birlikte sefere giderse tam olarak hizmet edeceğini belirtti. Babasının üzerinde Yeniçerileri de arkasına alarak bir baskı oluşturan I. Selim babasının kendi isteğiyle tahttan ayrılmasını sağladı. Yedi sefer 918/24 Nisan 1512 yılında tahta çıkan Yavuz Sultan Selim, Osmanlı'dan günümüze kadar olan darbelerin arasında ilk darbeyi yapan hükümdardır.¹²

3.2. II. Osman Vakası (Genç Osman)

1566'da Zigetvar önlerine kadar giden Kanuni Sultan Süleyman, kalenin fethedildiğini görmeden 6/7 Eylül gecesi vefat etti. Sigetvar kalesi düşmek üzereydi. Öyle bir durumda padişahın ölüm haberinin etrafa yayılması askerin moralini bozabilir, çekilen onca sıkıntıyı boşa çıkarabilir ve düşmanlarını harekete geçirebilirdi. Veziriazam Sokullu Mehmed Paşa, Kanuni Sultan Süleyman'ın ölümünü sır olarak saklayıp, hala yaşıyormuş gibi kalenin fethi için son hazırlıklarını tamamlamaya çalıştı. Nihayetinde 7 Eylül'de Zigetvar fethedilince tek veliaht olan

¹² Kemal Paşazade, Tevarih-İ Ali Osmanî. 9. Defter, Çamlıca Basım Yayın İstanbul, 2015, s.39

Şehzade Selim'e mektup yazarak hem bu fethi bildirdi hem de babasının vefat ettiğini, hemen Zigetvar'a gelmesini haberdar etti. 12 gün sonra, Kütahya'da ki Sıçanlı'da kendisine ulaştırılan II. Selim hemen şehre döndü. O gün Cuma olduğu için bütün camilere haber edilerek II. Selim adına hutbe okutuldu.

II. Selim 29 Eylül 1566'da boğazın kenarındaydı ve padişah ilk şaşkınlığı burada yaşadı. Çünkü 46 yılına mührünü vuran Muhteşem Kanuni Sultan Süleyman'ın ölümü sebebiyle İstanbul'da bir matem hâli ve de kendisini karşılamaya gelen yetkili kişi yoktu. Ancak paşa veziriazamın üstü kapalı ifadelerini anlayamamış ve gerekli hazırlıkları yapamamıştır. II. Selim, Topkapı Sarayı'na yerleştirilip top sesleri ile halka tellallar aracılığıyla şehrin dört bir yanında tahtın değiştiğini ilan etmişlerdir.

II. Selim 3 gün boyunca şehirde kaldı. Eyüp Sultan ve atalarının türbelerini ziyaret edip fakir-fukaraya sadaka dağıttı. Belli bir süre zarfının sonunda ulema ve şehrin önde gelenleri tarafından törenle uğurlandı.

Osmanlı devletinin son dönemlerinde ortaya çıkan değişim ve yenileşme hareketlerinin önü genellikle darbelerle kesildi. Ne zaman bir değişim ortaya konulsa mutlaka bir darbe ile durdurulurdu. Devletin geleceğini düşünen padişahlar bu uğurda tahtlarından, hatta canlarından oldular. Hiç şüphesiz Osmanlı Devleti'nin yenilenmesinin zirvesinde III. Selim vardır. Yenilenmeyi başlatan II. Osman yani Genç Osman olmuştur. I. Mustafa'nın hal edilmesi sonucunda tahta çıkan Genç Osman, sert tavırları sebebiyle yeniçeri ve ulemanın kinini kazanmıştı. Bu kin ve nefret padişahın şahsen başkomutanlığı alması ve hacca gitmeye karar vermesi, kinin daha fazla artmasına ve isyana dönüşmesine sebep olmuştur. Askerlerin liderliğinde başlatılan ve sonraki gün ulemanın da katılmasıyla güçlenen isyancılar, isteklerini bildirmek üzere sarayın önüne geldiler. Genç Osman isyancıların isteklerini geri çevirdiyse de kararını daha fazla sürdüremedi. Sonrasında isyancılar saraya girerek padişahın amcası I. Mustafa'yı bulunduğu hücreden çıkartıp sultan ilan etmişlerdir. Genç Osman'ı ise Yedi Kule zindanlarına atarak orada katlettiler. Böylece bir ihtilâl sonucu öldürülen ilk padişah Genç Osman olmuştur.¹³

¹³ Ahmet Refik Altınay, Kâtip Çelebi, Kanaat Kütüphanesi Yay. 1932, s. 41-42

3.3. Kabakçı Mustafa İsyanı ve III. Selim

Osmanlı Devleti'nin yenileşmesinin başlangıcı olarak kabul edilen III. Selim ıslahat düşüncelerini, zamanın ruhuna uygun, ciddi ve kararlı bir şekilde bozulmuş olan Osmanlı düzenini yeniden düzenleyip, devletin eski gücüne kavuşmasını sağlamak istemiştir. III. Selim, Nizam-ı Cedid adıyla askeri, mülki, idari, ticari, sosyal ve siyasi bir takım yenilikler içerisine girerek devlete yeni bir dönem, yeni bir soluk ve canlılık getirmeye çalışmıştır. 1807 yılında Nizam-ı Cedid ordusunun kaldırılmasını isteyen yeniçeriler, Kabakçı Mustafa'nın öncülüğü adı altında ayaklanmaya başladılar. III. Selim, Nizam-ı Cedid ordusunu dağıtarak 29 Mayıs 1807 senesinde tahttan feragat ederek çekilmek zorunda kaldı. III. Selim, daha sonra sarayda 'Şimşirlik' denilen hücreye kapatıldı ve hükümdarlık kendisinden sonra gelen amcası IV. Mustafa'ya geçti. Rusçuk ayanı Alemdar Mustafa Paşa 15.000 kişilik orduyla III. Selim'in yeniden tahta çıkmasında olanak sağlamak için İstanbul'a gelirken 28 Temmuz 1808'de III. Selim padişah, IV. Mustafa'nın emriyle boğdurularak katledildi.¹⁴

3.4. Abdülaziz'in Düşürülmesi

1870 yılından sonra Osmanlı Padişahı Abdülaziz'e karşı gerçekleşen olaylar yeni yönetim şekli ile ilgili muhalefet gün geçtikçe daha şiddetli hâle gelmiştir. Yeni Osmanlı'nın başını çektiği cunta örgütlenmesinde Mithat Paşa liderliğinde meşrutiyet idaresine geçilmesi isteniliyordu. İlk defa 1876 yılının Nisan ayında başlayan hareketlenmede Osmanlı sadrazamları acımasız bir şekilde idareden uzaklaştırıldı ve cunta üyeleri önemli kısımlara yerleştirildi. Ardından 30 Mayıs tarihinde Abdülaziz'i tahttan indirerek akli dengesinin yerinde olmadığını söyleyerek sarayı yağmaladılar. Padişahın harem dâhil tüm servetine el koydular. Gerçekleştirilen darbe zamanında V. Murat cunta yöntemiyle tahta geçirildi¹⁵

¹⁴ Erdoğan Tokmakçioğlu, Osmanlıda İsyanlar, Panama Yay. Ankara, 2013, s.35

¹⁵ Erdoğan Tokmakçioğlu , a.g.e., s.35

4. İTTİHAT VE TERAKKİNİN DOĞUŞU

Türk tarihine büyük ölçüde damgasını vuran ilk ve en büyük partilerden biridir. İttihat ve terakki birlik ve ilerleme anlamına gelmektedir. Örgüt adını 1889 da duyurmuş bu zamanda “Mekteb-i Tıbbiye_i Şahane” talebelerinden bir küçük grup “İttihat-ı Osman-i” (Osmanlı Birliği) adı altında gizli bir örgüt kurmuşlardı ve istibdat yönetimini karşı olan bir dernek görünümündeydi. Aynı yıl “İttihat ve Terakki Cemiyeti” ile birleşerek bu ismi benimsemişlerdi. Asıl ”İttihat ve Terakki” 1906’da 3. Ordu subaylarının uğraşlarıyla kuruldu. O zamanlar ismi Osmanlı hürriyet cemiyetidir. İlk önce Terakki ve İttihat sonrasında da İttihat ve Terakki adını almıştır. Abdülhamit’in istibdadına karşı çıkan örgüt balkan yarım adasında oluşumunu gerçekleştirmiştir.¹⁶

Nazım Efendi ve Ahmet Rıza Paris de Osmanlı İttihat adında kurdukları örgütün adını Ahmet Rıza vermiştir. Ahmet rıza A. Comte’den etkilenmiş pozitivizmin ilkesi olan “İntizam ve Terakki” (İlerleme) idi. Namık Kemal’in Osmanlı milliyetçiliğini alıp birleştirmiş “hürriyet, uhuvvet (kardeşlik), müsavvat (eşitlik)” kavramlarını kullanarak cemiyete ayrı bir soluk vermiştir. Cemiyetin başkanı ise Ahmet Rıza idi.¹⁷

İttihat ve Terakkinin Gazete Kadrosu: Albert Fuat (Selanikli Yahudi) Arsidi paşa (Rum), Halil Ganem Lübnan gibi Yazarların oluşu gazetenin islamist değil osmanist yayın politikası ile devam edeceğinin bir göstergesidir. İttihatçıların yayın organı olan “meşveret” İstanbul, İzmir, Selanik gibi şehirlerde gizlice açılmaya başlamıştır. Fakat İttihatçıların yeteri kadar sermayeleri yoktu gazetenin gelir kaynağı dışarıdan yapılan yardımlar sayesinde gazete çıkarılabiliyordu. Gazetenin geliri ise abonelerin gönderdikleri yardımlar birde Stockholm elçisi şerif Paşa, Mısırlı İzzet Paşa, Mısırlı Prenses Nazlı Hanım, Mısırlı Mehmet Ali Paşa’nın Hanımı

Enise hanım gibi kişilerin yaptıkları yardımlarla ayakta dura biliniyordu. Gazeteyi çıkarmaya başlayan Nazım Bey aynı yıl Tıp Fakültesinden mezun olarak doktorluk mesleğine başlamış olup diğer yandan da gazete çıkarmaya devam

¹⁶ Tarık Zafer Tunaya, Türkiye’de Siyasal Partiler Hürriyet Vakıf Yayınları 1989 s.27

¹⁷ Soner Yalçın Efendi, Doğan Kitap Yay. İstanbul 2004 s.66

ediyordu. II. Abdülhamit o zamana kadar örgütün çalışmalarını pek önemsemiyor ufak tefek cezalar veriyordu. Ancak 1896 Ağustos ayında aldığı bir istihbarat da merkezi Paris'te bulunan örgütün merkez komutanı Kazım Paşa Komutasında Bab-ı Ali'yi basıp kendisini tahttan indirmek için hareke geçecektir. II. Abdülhamit darbe teşebbüsü ile 78 kişiyi sürgüne gönderdi. Devamında hareketin Avrupa'daki merkezini Paris sefaretı aracılığıyla susturmaya çalıştı. İstanbul'un yapmış olduğu baskılara dayanamayan Fransa hükümeti Meşvereti kapatmak zorunda kalmıştı. Dr. Nazım Bey Davalarından vazgeçmeyerek. Belçika'da devam etmeye başladılar. Fakat Abdülhamit aynı baskıyı Belçika'ya göstererek oradan da attırmayı başarmıştır.¹⁸

Buradan da çıkarılan sonuç Osmanlının Avrupa'da da gücünü hissettirdiği anlaşılmıştır. Davalarından vazgeçmeyen İttihatçılar artık cemiyetin merkezini 1897 İsviçre'nin Cenevre şehrine taşımak zorunda kaldılar. Abdülhamit'in baskısından kurtulmak için birçok kişi vardı. Kaçan kişiler Dr. Abdullah Cevdet, Ethem Ruhi, Mustafa Ragıp, Tunalı Hilmi Reşit Bey ve Mizancı Murat toplanarak ittihat ve terakkinin Cenevre şubesini açmış oldular ve çıkardıkları ilk gazete de Osmanlı adını taşıyordu ve düşüncelerini en iyi yayma gazete yoluyla oluyordu. Tabi fikirlerini farklı yerlerde götürmek için bazı ittihatçılar Cenevre'den ayrılarak farklı yerlerde cemiyetin şubelerini açtılar farklı gazete isimleriyle fikirlerini yaymaya çalıştılar. İshak Sukiti, Tunalı Hilmi bunlardan biriydi, devamında İttihatçıların baskı ve zulüm yoluyla başa çıkamayacağını anlayan saray daha sonra ittihatçıları satın alma yoluyla elde etmeyi çalıştı burada bazı İttihatçılar davalarından vazgeçerek yurtlarına geri döndüler. İttihatçılara memuriyetlik ve güzel bir maaş istedikleri yerde oturma şansı verdi. Eğitimlerine devam etmek isteyenlere de maddi destek verilme sözü vermiştir. Fakat bu vaatler cemiyeti kuranlar için cazip gelmedi Mizancı Murat'a cazip gelen teklifler karşısında hemen yurda döndü. Nasıl gidişi olay olduysa dönüşü de aynı şekilde sorun oldu. Zaten bu dönüşten dolayı İttihatçıların ilk yara oldu. İttihatçi Fransız ihtilalini Mizancı Murat'ın "Tarihi Umumi" isimli eserinden öğrenerek. İttihatçi olmuşlardı.¹⁹

¹⁸ Soner Yalçın , a.g.e..s.70

¹⁹ Soner Yalçın , a.g.e..S.70

İttihatçılar gazete çıkarıp ülkeye gizlice sokarak ya da propaganda yaparak meşrutiyeti tekrar ilan edemeyeceklerini anlayınca bu seferde ordu için çalışmaya başladılar ve selanikte bulunan 3.ordu çalışacakları ilk hedefleri idi. Ardından askeri okullar, Tıbbiye, Harbiye; Mülkiye ve Rüştîyeler birçok kurumlarla devam ettiler giderek büyüyen cemiyet sürgün ve ceza almamak için “İtalyan Carbonari, İttihad-i ve Osmaniye Cemiyeti gibi hücre birimleri şeklinde gerçekleştiriyorlardı. Hücreler içinde 3 kişi bulunuyor ve kimse kimseyi tanımıyordu. Böylece cemiyet içindeki gizlilik şartı oluşmuştu. II. Meşrutiyetin ilan edilmesindeki en büyük rolü oynayan ittihatçılar olmuştur.²⁰

Rus yenilgisine ve Topraklarımız olan Tunus ve Mısırın yabancı topraklara katılması halkta büyük huzursuzluk yarattı Milat paşa muhakemesi ve inkılâp yanlıları olan aydınların merkezden birer birer uzaklaşması bu hoşnutsuzluğu besliyordu²¹ 1877 yılının başında Abdülhamit’in Mitat paşayı sürgüne göndermeyle başlattığı baskı hareketi Rus kuvvetlerinin Ayastefanosa kadar gelmeleri üzerine Mebusan Meclisinin 1908 yılına dek dağılmasıyla devam etti.²² Abdulhamitin keyfi idare ve despot yönetimine karşı cephe alınması lüzum ve arzusu birçok gençlerin konuşma mevzuunu teşkil etmeye başlamış oluyordu. Teşkilattaki görevli kişilerin bulunması gizliliğin günden güne tahammül edilemez hale gelmesi,”matbuata konan takyidat ve memnuniyetsizliği bariz bir şekilde desteklemiştir. Bu itibarla yüksek mekteplerde bazı hareketler baş göstermiş, istibdat aleyhine teşkilatlanmak emeli kuvvet bulmuş ve inkılâp hareketlerine tevessül edilmiştir.”(1878) bu baskıcı düzenin önemli gerekçelerinden biride cinnet geçirdiği için tahtından indirilmiş bulunan 5. Murat’ın yeniden tahta çıkarılması için yandaşlarının iki komplo olayı düzenlenmiştir. 1.si Ali Süavi’nin liderliğini yaptığı Çırağan vakası 2.si ise Cleanthi Scalieri-Aziz Bey komitesinin yapmış olduğu hazırlıklardır. Bu iki olayında İngilizlerin desteğiyle masonlar tarafından yapıldığı anlaşılmaktadır. Abdülhamid’in meşrutiyeti sonraki zamanlara bırakma kararı aldığı gibi komplolar Abdülhamid’in kuruntulu tabiatıyla bir araya gelince çıkan sonuç bir polis hükümetiydi.²³Başta basın anlatım ve toplantı hakları olmak üzere özgürlükler kaldırıldı veyahut geniş bir kısmı

²⁰ Soner Yalçın , a.g.e..S.68-70

²¹ Ahmet Bedevi Kuran, İnkılâp Tarihimiz ve İttihat Terakki, İstanbul, 1948, s.61

²² Sina Akşin , Jöntürkler ve İttihat Terakki, İstanbul, 1987,s.21

²³ Sina Akşin , a.g.e. s.21

kısıtlandı. Bütün dizginleri kendi elinde tutmak isteyen Abdülhamid kendisine bağlı olan jurnal vermeyi teşfik eden bir düzen kurmayı hafiye sistemi, özel Mahkemeleri, keyfi tutuklamaları ve sürgünlerle bütün kesimi sinirlendirdi. Bütün ülkede bir terör havası estirdi ve Mitat paşaya yapılan muameleler bunun açıkça bir göstergesi oldu. Bunun neticesinde' de yeni Osmanlıların başlatmış oldukları hürriyet özgürlükçü mücadelenin yeniden canlanıp hareketlenmesine zemin oldu.²⁴ Diğer taraftan Osmanlı devletinin Berlin kongresinde toprak kayıplarıyla ve'de bu kayıpların devam ettiği görülmüyordu.1881 de Fransa Tunusu himayesine almış bir sonraki sene ise İngiltere mısırı işgal etmiştir. Bu işgalin geçici olması beklenirken devamı getirildiğinde görülmüştür. Berlin kongresinde özerk bir vilayet olan doğu Rumeli 1885 te ayaklandı ve Bulgaristan'la resmen birleşti.²⁵ Fikir uyuşmazlığı nedeniyle muhalefetin ilk kuruluşu ve büyük savunucusu durumunda olan Mekteb-i Tıbbiyede canlılık kazanan ittihat ve terakki cemiyetidir. Bununla beraber ve bu doğrultudaki çalışmaların başladığını gözlüyoruz. Tüm okullarda hatta liselerde dahi bu çalışmalar görülmeye başlamıştır.²⁶ Cemiyetin ilk adı "ittihadı Osmani"dır. 1889 yılının mayıs ayının 21. Günü Ohrili Dr. İbrahim Temo, Arapkirli Abdullah Cevdet, Diyarbekirli İshak süküti, Kafkasyalı Mehmet reşit ve Bakülü Hüseyin zade ali beyler tarafından kurulmuştur. Konyalı hikmet emin ve İsmail İbrahim beylerinde kurucularından olduğu yayınları tesadüf edilmiştir. Bu sırada Meclisi Mebusan reisi olan Ahmet Rıza Bey Bursa'da bulunan ziraat okulunun müdürü idi. Ve nilüfer gazetesinde bazı ilim makalelerini yayınlardı. Resmi günlerde'de Abdülhamid hakkında övgülü şiirlerde yazardı. 1889 da Paris sergisine gittiği zaman orada bile padişaha bildirimler gönderiyordu.²⁷

Ahmet rıza beyin bu faaliyetinden haberdar bulunan tıbbiyeliler, cemiyetlerini hariçte temsil etmesi için Avrupa ya kaçırılan Ahmet Verdani, Dr. Nazım ve Ali Zühtü beyler aracılığıyla kendisine müracaatta bulunmuşlar ve başarılı cevabı almışlardır. Hatta ittihat ve terakki ismi yapılan yazışmada yinelenmiştir. "Ahmet rıza bey Auguste Comte sin pozitivist mesleğine tutkunluğundan pozitivistlik rejimi

²⁴ Sina Akşin, a.g.e.,s.21

²⁵ Ahmet Bedevi Kuran, a.g.e. ,s.61

²⁶ M.Şükrü Hanioglu, Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti ve Jöntürklük (1889-1902), İstanbul 1985, s.173

²⁷ Ahmet Bedevi Kuran, a.g.e.,s.61

olan ordreet progres konması tavsiyesinde bulunmuştur. Ama Türkçede'de Nizam ve Terakki manasına gelen bu unvanı gençler ufak bir değişikliye uğratarak ordre yerine union=ittihat kelimesini muhafaza ile cemiyetlerine Union et Progres = İttihat ve Terakki adını vermiştir".Avrupa'da çıkan birçok Türkçe gazetelerde adı yayınlanmış demokratik bir zihniyet taşıyan cemiyetin amacı despotluğu yıkmak ve Meşrutiyeti iyade etmektir. bu uğurda da dikkate alınması gereken simalardan biride ittihat ve terakki cemiyeti yanlılarından Dr. İbrahim Temo beydir. Tıbbiyeyi bitirip doktor çıktıktan sonra tayin edildiği görevlerinde birçok zorluklarla karşı karşıya gelerek kısa zamanlarda ufak tefek hapis cezalarına uğramış ve sonunda 1895 Kasım ayında Haydarpaşa hastanesine memur edildiği zaman Roma'ya kaçmıştır. Bundan dolayı müebbet cezaya çarptırılmıştır. Romanya'da ilk iş olarak Osmanlı konsolosu ve Bükreş seferat başkâtibi Alfret Rüstem beylerin yardımıyla "hareket" adlı beyannamesini yayınlamıştır. Bir taraftan mesleğini icra eden bir taraftan da vatan ödevini yerine getirmek maksadıyla değişik yerlerde "jöntürk"lerle görüşmelere devam ediyordu. Az zaman zarfında ittihat ve terakki cemiyeti adına Romanya'da köstence mecidiye şubelerini açtığı gibi Bulgaristanda'da Rusçuk, şumnu, filipe, Sofya, Kızanlık ve Vidin şubelerinin kurulmasında'da çok fazlaca da etkisi olmuştur.²⁸ Bu meselelerin yüksekokullardan bazı ayaklanmalar baş göstermiştir. Despotluğun aleyhinde teşkilatlanmalar büyük ölçüde önem kazanmıştır. Bu doğrultuda'da inkılâp hareketlerinin başlamasına yeni bir olanak sağlamıştır.

4.1. I. Meşrutiyet

Kanuni Esasi – (I. Meşrutiyet) Jön Türklerin yapmış olduğu hareketle ve baskıcı tavırları 1890 – 1918 yıllarında Osmanlı İmparatorluğunun çökmesine giden yolda hızlıca ilerlemişlerdir. Bu dönemde bir devletin çöküşüne, bir başka kuruluşun doğmasına sebep olmuştur.

I.Meşrutiyetin ilanı Osmanlı Devletinin değişime başlayan dönüm noktası olmuştur. 23 Aralık 1876 yılında Osmanlı Devletinde değişim başlamıştı. Kanun-i Esasi, Ayan Meclisi ve Meclisi Mebusan'ın var olması yeni bir başlangıç olmuştur fakat 14 Mart 1878 de II. Abdülhamid Anayasadaki yetkilerini kullanarak yapılan

²⁸ Ahmet Bedevi Kuran, a.g.e.,s.66

son toplantıda Meclis-i Mebusan-ı kapatılmasıyla erdirmişti. II Abdülhamid bunu yaparken Anayasayı hiçe saymamış Anayasadan aldığı yetkilerle devleti yeniden kendi iradesiyle kuracağı kanısında idi. Bu hareketi Meşrutiyetle yönetilmeyi amaçlayanlar için rahatsız edici bir durum olmuştur zamanla daha da artmıştı.²⁹ II. Abdülhamid ‘in bu baskıcı özelliği 11 ve 13 yıllık süre içerisinde Abdülhamid’e karşı büyük bir örgütlenme baş göstermiştir. Ya yurt içinde ya da yurtdışında yönetimi değiştirmek isteyen cemiyetler Osmanlı İttihat ve Terakki terakki adıyla birleşmişlerdir. Ülke dışında Paris, ülke içinde ise Selanik cemiyetlerin merkezi olarak benimsenmiştir. Selanik merkez olmak üzere Makedonya’da git gide yayılan örgütün üyelerinin çoğunluğu 3. Ordu subaylarından oluşmaktaydı. Ayrıca Anadolu ve Suriye birliklerin de’de Osmanlı İttihat ve Terakki üyeleri de bulunuyordu.³⁰

Sultan Abdülhamid ‘in yenileşme dönemi adı altında otuz yıl boyunca beklettiği meşrutiyet rejimi 23-24 Temmuz 1908 tekrar yürürlüğe koymasıyla yeni bir Osmanlı ve Türk tarihinde yeni bir sayfa açmıştır. II Meşrutiyet dönemi olarak adlandırılan zaman (1908 – 1918) tarihleri arasında gelenek ve değişim etrafındaki yapılan yenilikler Türk modernleşmesi çerçevesinde büyü bir ivme kazandırılmış ve yeni Türkiye Cumhuriyeti devleti için adım atılmıştır. Bu dönemde birçok yenilikler yapılmış yeni düzenlemeler getirilmiştir, örneğin çok partili dönem şahitlik eden II. Meşrutiyet ardından Milli iktisadi politikası başlangıcı bu dönemde ortaya çıkmıştır. Eğitimde’de yenileşme hareketi yine ilk temellerini bu dönemde atmıştır. Yalnız Kanun-i Esasi’nin yürürlüğe girmesini sağlayan ittihat ve Terakki cemiyet partisinin adına uygun bir şekilde ilerlemesi ve geliştirilmesini düşündüklerinde’de maalesef ülkede bir kargaşaya sebebiyet vermiştir ve imparatorluk çözülüp çökmeye gidecek iç ve dış olaylarla sonuç vermiştir. II Meşrutiyet yeni dönemin vermiş olduğu modernleşme zamanı içinde bazı yetersizliklerle devam ederken diğer taraftan’da iç

²⁹ 100.Yılda II Meşrutiyet Gelenek ve Değişim Ekseninde Türk Modernleşmesi Uluslararası Sempozyumu, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. 2010, s.329

³⁰ 100.Yılda II Meşrutiyet Gelenek ve Değişim Ekseninde Türk Modernleşmesi Uluslararası Sempozyumu, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. 2010, s.329

isyanlarla mücadele etmek zorunda kalmıştır ve çöküşe bir adam daha yaklaşılmıştır.³¹

II. Meşrutiyet ilanı herkes tarafından konuşulan fakat bunun sabit fikirli bir düşüncesi sisteminden gidilemeyecek bir düşünce olarak bakılıyordu, fakat 24 Temmuz 1908 sabahı Meşrutiyetin ilanı bütün halk tarafından şaşkınlıkla karşılandı. Kanun-i Esasi'nin tekrar ilanı için bütün güçleriyle çalışan Enver ve Niyazi Beyler dahil üçüncü ordudaki bütün rütbeli askerler bu iş için çok kolay olmayacağı kanısında idiler ve hatta bir telgrafla olmayacağını zannediyorlardı, bu tahminleri onların isyan göstergesi olarak bazı hazırlıklar bile yapmışlardı lakin düşündüklerinin tam tersi olarak II Abdülhamit 3. Ordudan gelen telgrafı okuturken diğer taraftan da Meşrutiyeti ilan etmişti. Bu kadar yenilik yapılmasını isteyen İttihat ve Terakki partisi ummadıkları bir anda Meşrutiyet ilan edildiği için İttihatçılar hazırlıksız yakalanmışlardı³²

II. Meşrutiyet ilan edildiği tarih 23 / 24 Temmuz (10 Temmuz 1324) da yıllarca “Hürriyet bayramı“ olarak kutlandı. Fakat bu şimdiki zamanda basında sansür kaldırılmasıyla “Basın Bayramı“ olarak kutlanmaktadır. II meşrutiyet diğer bir anlamda çekilen sıkıntı ve zorlukların yanında istenilen hedefe ulaşmak için bir dönüm noktası olmuştur, lakin yapılan değişikliklerde ne kendi başına yönetilmeyi yok etmiş nede gerçekten hürriyet adına bir yol kat etmemiştir.³³ Fakat Misakı Milli’de görüşülüp Lozan barış Antlaşması ile ortaya konulan tam bağımsızlığın gerçekleşmesindeki ilk adım II. Meşrutiyetle başlamış olundu.³⁴ Aralık 1907 de ve diğer dış ülkelerde olan ya da yurtiçinde olan bütün dernekler genel bir toplantı yaparak ortak bir beyanname ile tek kişi tarafından yönetilme şeklini hemen değiştirmesini ilan ettiler. Bu baskı sonucunda’da tüm toplumda artan artan baskı sonuç vermişti. Abdülhamit Kanun-i Esasi’nin iadesiyle Meşrutiyetin ilanına mecburen boyun eğmek zorunda kalmış 23 Temmuzda meşrutiyeti ilan ederek

³¹ 100.Yılda II Meşrutiyet Gelenek ve Değişim Ekseninde Türk Modernleşmesi Uluslararası Sempozyumu, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. 2010, s.1

³² 100.Yılda II Meşrutiyet Gelenek ve Değişim Ekseninde Türk Modernleşmesi Uluslararası Sempozyumu, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. 2010, s.1

³³ Tarık Zafer Tunaya, Türkiye’de Siyasi Partiler, II. Meşrutiyet Dönemi, İletişim Yay. İstanbul, 1998, s. 35-36

³⁴ 100.Yılda II Meşrutiyet Gelenek ve Değişim Ekseninde Türk Modernleşmesi Uluslararası Sempozyumu, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. 2010, s.12

meclisi toplantıya çağırmıştır.³⁵ Meşrutiyetin ilanıyla padişahın yönetimindeki idaresinin kısıtlanması ve kabine sisteminin kabul görmesi meclis denetimi ve yasam gücünün geniş bir boyutta getirilmesi gibi konuların gündeme getirilmesi başlanmıştır ve Anayasa değiştirilirken bu konularında dikkate alınması istenilmişti II. Meşrutiyetle hükümdar ve meclis arasındaki geleneksel uygulama tamamen değişikliğe uğramıştır. Osmanlı meşveret uygulaması iki kurum arasında son kararı padişaha ait bir düzene geçilmiştir. Hatta meşveret meclisinde alınan kararlara padişahlar büyük önem verip kararı onaylardı. Ancak fiili uygulamalarda da padişahın onaylamasıyla hukuken nihai karar merci yine padişaha aittir fakat II. Meşrutiyetin karar merci meclis olmuştur ancak taliki veto yetkisi verilmiştir.³⁶ II. Abdülhamit bir taraftan bürokrasinin ilerlemesini olanak sağlarken diğer yandan da yeni yetişmekte olan bürokratları kontrol etmek için çabalıyordu ayrıca padişah 1877 – 1878 Osmanlı Rus savaşı yenilgisinden sonra padişah ordunun da gelişmesini istiyordu çabasının diğer bir boyutta ordunun kendisinin kontrolü altında olmasını istiyordu. Orduda kendi hâkimiyeti için 1879 da kendine yakın komutanlardan oluşan “Asker Teftiş komisyonunu” kurmuştu. II. Abdülhamit hem orduyu hemde sarayı yönetme çabası içinde yolları arıyordu. ³⁷ II. Meşrutiyetin ilanıyla Osmanlı devletinde büyük değişiklikler oldu bir yandan padişah tüm yönetimi elinde tutmak isterken diğer yandan da İttihat ve Terakki cemiyetinin yönetimde etkili olmak arzusundaydılar ne padişah nede İttihat ve Terakki cemiyeti istediklerini yaptırabilecek güçte bulabiliyorlardı. Zaman’ın başbakanları Sait ve kâmil paşalar ne II. Abdülhamit nede İttihat ve Terakki cemiyeti taraftarı idiler. ³⁸ Şüphesiz ki II. Meşrutiyet her yönü ve modernleşmesiyle ele alınmıştır. II. Meşrutiyeti değerlendirirken cumhuriyetin veyahut “siyasetin laboratuvarı” ya da cumhuriyetin döneminin ve de hayata geçirilmemiş birçok fiili olayların ilk defa sınındığı bir geçiş dönemi olmuştur. II. Meşrutiyete baktığımızda imparatorluktan cumhuriyete geçişin ilk adımı olmuştur fakat bu iki süreci ele alındığı zaman II. Meşrutiyetin ve

³⁵ 100.Yılda II Meşrutiyet Gelenek ve Değişim Ekseninde Türk Modernleşmesi Uluslararası Sempozyumu, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. 2010, s. 61-62

³⁶ 100.Yılda II Meşrutiyet Gelenek ve Değişim Ekseninde Türk Modernleşmesi Uluslararası Sempozyumu, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. 2010, s.65

³⁷ 100.Yılda II Meşrutiyet Gelenek ve Değişim Ekseninde Türk Modernleşmesi Uluslararası Sempozyumu, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. 2010, s.125

³⁸ 100.Yılda II Meşrutiyet Gelenek ve Değişim Ekseninde Türk Modernleşmesi Uluslararası Sempozyumu, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. 2010, s.127

cumhuriyetin birbirini tamamladığını ve bir devamlılık gösteren bir zamandır.³⁹ Amaçları II. Abdülhamit'i öldürmek olan İttihat ve Terakki Cemiyeti 1908 Temmuz ayında bu fırsatı bulmuşlardı ve bu ayda Resneli Niyazi, Eyüp Sabri ve Enver Bey dağa çıkarak silahlı isyanı başlattılar, kısa zamanda manastır ve Selanik'in kaza ve köylerine kadar ilerlediler. İ.T.C nin genel merkezi olan Selanik teşkilatı başlattıkları bu hareketin her anını yakından takip ediyorlar ve almaları gereken kararlarını gündeme geçirmeye çalışıyorlardı.⁴⁰ Resneli Niyazi, Eyüp Sabri ve Enver beylerin dağa çıkmalarıyla başlayan isyanlar 3. Ordunun saraya yaptığı tehditlere ve isteklerine halkın ne tepki verdiği'de açıkça belli değildi, yapılan isyanın halk tarafından yapılıyor gibi bir davranış sergilemek için oldukça fala çaba harcıyorlardı. Kazım Karabekir'in yazdığı eserlerde de "tüm halk hürriyet istiyor" diye yazılar yazarak etrafa dağıtmışlardı. Meşrutiyet halkın desteği ilede ilan edilmeyeceğini anlayan Kurmay Yarbay Mehmet Nihat orduyu siyasete alet ederek II. Abdülhamid'e zorla Meşrutiyeti ilan ettirmişlerdi dahası'da halk hissiyatlarını kuvvetlendirerek - ey vatandaşlarımız bu acı hakikati göremezmişsiniz bu acıyı kalbinizde hissetmiyor musunuz diyerek hürriyetin sağlamış olduğu eğitim ve öğretim den mahrum kalmamaları gelecekteki sonun ne olacağı vatanın ilerleyen zamanda tehdit edecek sorunların ülkeyi yönetenler tarafından dikkate alınması gerektiğini vurgulaması için halkı bilinçlendirmeye çalışılmıştır. Akabinde halk ülkeyi yönetenlere karşı tahrik ettikleri gibi halka "sıkılmıyor musunuz? Her gün ağır hakaretler zulme tahammül gösteren ve kutsal değerlerini koruyamayan kişinin şerefsiz olduğu" ifadeleriyle halkı bu gibi hareketlere katılıp halktan şeref ve haysiyetini korumak için bir mecburiyetle baş başa kalmışlardı, bununla da kalmayıp çiftçilere sizler zirat ile geçinen halkın emeklerinin İstanbul' da bulunan yöneticilerin saraylar ve köşkler yaptırarak bütün paraları kendi ceplerine doldurduklarını söylemişlerdi.⁴¹ Bununla beraber XIX. yüzyılda Osmanlı ekonomisinin dünya ile bağlılığını sağlayan Selanik'te gelişmekte olan sanayi ile 5 – 6 bine ulaşan insan gücü ile sosyalist bir örgütlenme gözlerden kaçmıyordu. Amaç padişah ve halk arasına girmek halka daha

³⁹ Tarık Zafer Tunaya, Türkiye'de Siyasi Partiler, II. Meşrutiyet Dönemi, C1, İletişim Yay. ,İstanbul, 1998 ,s.35 -36

⁴⁰ 100.Yılda II Meşrutiyet Gelenek ve Değişim Ekseninde Türk Modernleşmesi Uluslararası Sempozyumu, Kültür ve turizm Bakanlığı Yay. 2010, s.330

⁴¹ 100.Yılda II Meşrutiyet Gelenek ve Değişim Ekseninde Türk Modernleşmesi Uluslararası Sempozyumu, Kültür ve turizm Bakanlığı Yay. 2010, s.332

ne kadar hükümete taviz verileceği sorulmuştu. Asıl hedefin II. Abdülhamid'i alan cemiyet padişah padişah değil de halk ile hükümetlerin hedef haline getirmekten çekinen bir tavır sergilerken bir taraftan da yarınların ne olacağını kestirmeye çalışıyordu. Burada bir hedefin saptırıldığına meyil vermemek için İttihat ve Terakki Cemiyeti 27 Temmuz da 1908 tarihinde bir bildiri yayımlamak zorun da kaldı, çünkü halk her bir yanda padişahın lehine gösteriler yapıyorlardı “Padişahım çok yaşa” diye bağırarak askeri öğrenciler, tıbbiye ve mülkiyeli öğrenciler bulunuyorlardı fakat İttihat ve Terakki cemiyetinin sonra yayımladığı bir bildiride Meşrutiyeti ilan ettirenin gücün kendileri olduğunu bildirmemişlerdi cemiyette olan idareciler halka eğer cemiyeti destekleyecek duygudan ve cesarettten uzaksınız. Pek yakında gerçekleşecek olan hedefin karşısında adaletten ve dürüstlükten ayrılmamalarını istemişlerdir. Fakat bunu yapmaz iseler bu bir ihanettir demekten de çekinmediler böylece cemiyet halkın desteğini almak için tatlı sert ve tehditkâr bir yapıda halka yaklaşmaya çalışmışlardır.⁴² Cemiyetin caddelere astığı bu bildirilerin aslında Abdülhamit'e değil sultanın Tayin ettiği hükümeti hedef alması yönetim anlayışı karşısında böyle bir tavır sergilememesi gerekirdi. Abdülhamit'in Bab-ı Âliyi devreden çıkarmış ve yönetimi tek başına almanın külfetini kabul etmiş bulunuyordu. Buda demektir ki 33 yıl devleti saraydan yönetmiştir ve böylece hükümet devre dışı bırakılmıştır. Lakin cemiyet padişahın adını hiç telaffuz etmezken bütün suçu hükümete yüklemiştir.⁴³ Çünkü yönetimde son sözü her zaman Abdülhamit söylediği için her anlamda saraya bağlı kalınıyordu bu da yönetimdeki belirsizlik her verilen yetkiyi bir üst makamı atlayarak saraya taşınması, işlerin aksamamasına sorumlulukların yerine getirilmemesine, paşalar oligarşinin doğmasına ve Sultanın “eşek arısı yuvasına çomak sokmam” diyerek olaylara göz yummasına, belgeler üzerindeki en büyük makamdan en küçük makama kadar yapılan atamalarda faziletsiz, ehliyetsiz ve namussuzların atandığına da değinilmiştir. Görev yerine getirilenlerin eş, dost adam kayırma gibi anlayışla kendi haklarıyla göreve gelenler arasında büyük bir çatışma olmuştur.⁴⁴ II. Abdülhamit'in yapmak istediği yönetimlerinde biride güvenli olan

⁴² 100.Yılda II Meşrutiyet Gelenek ve Değişim Ekseninde Türk Modernleşmesi Uluslararası Sempozyumu, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. 2010, s.333

⁴³ 100.Yılda II Meşrutiyet Gelenek ve Değişim Ekseninde Türk Modernleşmesi Uluslararası Sempozyumu, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. 2010, s.334

⁴⁴ 100.Yılda II Meşrutiyet Gelenek ve Değişim Ekseninde Türk Modernleşmesi Uluslararası Sempozyumu, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. 2010, s. 335 -336

hızlı işleyen bir adalet sistemi kurmaktı bu dönemde yargı işlerinde büyük bir ilerleme kaydetmişlerdir. Fakat hem aksaklıkların hem de yolsuzlukları engelleyememişlerdi. Buna rağmen yargıç güvencesi sağlanmış ve mahkemelerin sayıları artmıştır. Konusuna göre uzman kişiler yetiştirilmiş ve savcılık kurumsallaştırılmıştır. Avukatlık işleri de geliştirilmiştir.⁴⁵

4.2. Abdülhamit'in İstibdadı

Sultan Abdülhamit Meclisi Mebusanı tatil ettikten sonra memleketin yönetimini tamamen kendi bünyesinde toplayarak iç ve dış her türlü işin düzenlenmesi kesilmiş ve Namık Kemalî ikamete memuren Midilli mutasarrıfı yapmış Ahmet Paşayı'da azleden Sultan Abdülhamid Sadık Paşayı başvekâlete koymuştur. Harpten başarısız çıkan halka göz açtırmadan baskıcı bir idare koymaya çalışan Abdülhamid kafasına göre sürgün kararı çıkarıp aydın kesimi baskı altına alma yoluna gitmiş ve bazı kişileri de hırslandırarak kendisine bağlamayı da başarmıştır. Böylece bu yapılanları istibdadına alet ederek kullanmıştır. Abdülhamit idari sistemi memlekette ümitsizliğe yol açmış. Bundan dolayı da halk padişahın nefret etmiş halkın hürriyet ve meşrutiyeti geri alabilmeleri için bazı vatanseverler saray aleyhinde mücadeleye karar vermişlerdi.⁴⁶

Meşrutiyetin ilk hataları meşrutiyet ilk edildiği zaman sadrazam olarak bulunan Küçük Sait Paşa idi. Selanik'ten Talat ve Cevad Beyler İstanbul'a gelerek Sait Paşa meşrutiyet adına hazırlanacak hattı hümayuna "harbiye ve bahriye nazırı tayini padişahın hakkıdır" diye söylemiş fakat şeyhülislam cemaleddin efendi ihtiraz etmiştir Kanun-ı Esasî'ye muhalif olduğunun söylemiştir. Bundan dolayı Sait paşa istifa etmek zorunda kalmıştır. ardından Kamil Paşa sadarete getirilmiştir. Vekillerin listeyi hazırlarken bir tatsızlık çıkmamıştır. Abdülhamid bu gerginliği gidermek için Harbiye Nazırlığına Recep Paşayı getirerek havayı yumuşatmıştır.⁴⁷

⁴⁵ 100.Yılda II Meşrutiyet Gelenek ve Değişim Ekseninde Türk Modernleşmesi Uluslararası Sempozyumu, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. 2010, s. 336

⁴⁶ Ahmet Bedevi Kuran, a.g.e. s.30 -31

⁴⁷ Ahmet Bedevi Kuran, a.g.e., s.310

4.3. Abdülhamit, İstibdat Dönemine Karşı Mücadele

II. Abdülhamit yıllarca devam ettirdiği istibdadı dönemi tam anlamıyla 93. Harbinden sonra başlamıştır bu harb feci neticeler karşısında halkta büyük bir ümitsizlik olmuştu devlet mühim toprak fedakârlıklarına katlanmış halkın ihtimadı büyük ölçüde sarsılmıştı, ülke içinde sıkıntılar baş göstermiş ve halk bir kat daha çökmüştür. Memleket yönetimini kendi şahsi düşüncelerinden üstün tutan Abdülhamit maddi ve manevi kargaşalıktan faydalanarak kendi düşünce yöntemleriyle ülkeyi yönetme sevdasına düşmüştür ilk iş olarak da mebusan meclisini hiçbir zaman vermeksizin kapatmıştır. 18 Şubat 1878 de memleket daha yeni yeni reform hareketlerine alışmadan harbin yapmış olduğu üzüntü artık eski heyecanı korumuyordu yeni Osmanlılar cemiyet faaliyetlerini gerçekleştirecek bir halde değillerdi ve bütün çalışan ve fedakâr azaları farklı yerlere göndererek Abdülhamid e kafa tutacak kimse kalmamıştır. Lakin Ziya Paşa ve Namık Kemal'de memuriyetliğinden dolayı merkezden uzaklaştırılmıştı bu zamanlarda Abdülhamit Hükümeti yavaş yavaş mutlakaya dönmüş ve ülkeyi dikte ile yönetecek şekline getirmiştir. Böylece vükela heyeti idareyi tamamıyla Sultan Abdülhamid'e bırakmış oldular ve ardından Yıldız sarayına geçmişti. Artık Bab-ı Âlinin hak ve yetkisi yıldız sarayına intikal etmiş oluyordu. Böylece Abdülhamid halkın ağzını iyice kilitlemiş oldu.⁴⁸

4.4. İstibdat Döneminden Meşrutiyete Geçiş

II. Abdülhamit yaptığı sansür uygulamasından çoğu gençlik arasında olumsuz sonuçlar doğurdu. Sultanın baskıcı davranışına rağmen anayasa ve hürriyet hareketçiliği kesinlikle kesilmemişti.⁴⁹ İstibdad yönetiminden meşruti yönetime geçmek isteyen İbrahim Temo, İsak sükuti, Abdullah Cevdet, Mehmet Reşit ve Hüseyin Zade Ali isimlerinde ki tıp öğrencileri toplanarak İttihad-ı Osmani (1889) adında yeni bir cemiyet kurdular. Sayıları her gecen gün artış gösteriyordu. Tıbbiyelilerin çoğunluğu bu cemiyete üye olmuş ardından Harbiye, Mülkiye mektepleriyle medrese öğrencileri ve tekke üyelerinin de cemiyete girenlerden

⁴⁸ Ahmet BedeviKuran , a.g.e., s.59

⁴⁹ Fahir Armağanoğlu , a.g.e. s.58

oluşturmuştur.⁵⁰ Cemiyetin faaliyet gösterdiği yer olarak Makedonya'yı ve bu eyaletin merkezi olan Selanik'te karşımıza çıkmıştır. Burası meşruti yönetiminin canlanması için tam anlamıyla uygun bir merkez niteliğindedir. Toplantılar rahatça yapılarak gazeteler rahatlıkla okunabiliyordu. Anadolu'da istibdat Makedonya'da ise hürriyet rüzgârları esiyordu.⁵¹ Örgüt zamanla yeni üyeler kazanmak için çalışmalar yapmış 1895 te gizli toplantılar düzenleyerek Namık Kemal, Ziya Paşa gibi Genç Osmanlıların eserlerini okuyan üyelere sahip olmak için çalışmalar yapmışlar daha sonra 1889 – 1895 tarihleri arasında cemiyet adını değiştirerek Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti adını aldı.⁵² Meşrutiyetten yana olanlar gerekirse II. Abdülhamit'e zorla kabul ettireceklerdi. O zamanlar İngiltere ve Rusyanın Reval şehrinde yaptıkları gizli görüşmeleri Makedonya'nın Osmanlıdan ayrılması konusunda anlaştıklarını öğrenince İttihat ve Terakki Cemiyeti derhal harekete geçti ve 3. Ordu subayları kendi aralarında bir amaç birliği oluşturdular. Niyazi Bey ve Eyüp Sabri Bey manastır çevresinde Enver Bey Selanik yakınlarında Tikveş yöresinde dağa çıkarak ayaklanma yaptılar. Ayrıca paşanın üye olarak aldıkları Makedonya'da Selanik'teki Osmanlı Hürriyet cemiyeti 1908 de ayaklandılar. 6 Temmuz 1908 de İttihat Terakki manastır caddelerinde beyannameler dağıtarak Anayasa ve Hürriyet rejimi kurulmasını istediler. 23 Temmuz 1908 de Binbaşı Vehip Bey'in verdiği söylevler neticesinde İttihat ve Terakki artık meşrutiyeti ilan etmiş bulunuyordu.⁵³ Cemiyet daha sonra Kanun-i Esasi nin yeniden yürürlüğe girmesini Abdülhamid'ten istediler Sulatan durumun ciddi olduğunu görünce Avlonyalı Ferit Paşayı 21/22 Temmuz günü azlederek yerine Küçük Sait Paşayı getirdi. Bu olaydan sonra II. Abdülhamid 31 yıl önce yürürlükten kaldırdığı meşrutiyeti tekrar ilan etmişti. Bunun yanında Osmanlı'nı komşuları bile meşruti yönetimine gidilmişti.⁵⁴

II. Abdülhamid Meclisi Mebusanı tekrardan toplamak için mazbatanın hazırlanmasını meclisinden istemesi üzerine bu haber bütün illere yayıldı ve halkta büyük sevinç yarattı. Haber Selanik e ulaştınca 101 top atılarak meşrutiyet sevinci yaşanmış oldu. Diğer tarafta Kosova'nın bütün vilayetlerinde halk tüfeklerini

⁵⁰ Fahir Armaoğlu , a.g.e., s.58

⁵¹ Tahsin Ünal , Türk Siyasi Tarihi, Kamer Yay. İstanbul,1998,s.446

⁵² Bayram Bayraktar, a.g.e,s.43

⁵³ Bayram Bayraktar, a.g.e.,s.43

⁵⁴ Erhan Metin , İstibdattan Meşrutiyete, Karatekin Gazetesi,18 Aralık 2004, sayı.10707,s.2

doldurup havaya ateş ederek kutlamalara devam ediyor tam bir savaş gürültüsü bütün haliyle devam ediyor gibiydi. Kutlamaya katılan Müslüman kadınlarda peçesiz dolaşıyorlardı. Türk imamı Rum ve Bulgar Papazları Yahudi hahamları da yan yana yürüyerek bu kutlamalara katılmışlardı. Böylece İttihat ve Terakki 19 yıllık bir aradan sonra hiçbir kan akıtmadan yapılan darbeye başarılı olmuş ülkeyi meşruti yönetime kavuşturmuştu. Buda Osmanlı devleti için bir dönem başlamış oluyordu.⁵⁵

4.5. II. Meşrutiyet 1908 – 1918

II. Meşrutiyet ilan edildiği tarih 23 / 24 Temmuz 1908 (Temmuz 1324) çok uzun zaman bu tarihi bir bayram olarak kutlandı. “Hürriyet Bayramı“ ve de “Basın Bayramı “ olarak kutlanmıştır. Türk toplumu için II. Meşrutiyet halkın bir kurtuluş, çekilen eziyetleri bir sonu, belirlenen hedeflere ulaşmanın bir dönüm noktası olduğu, fakat hukuk sisteminin kâğıt üzerinde yapılan değişikliklerle ne istibdadı yok etmiş nede Hürriyetçi bir rejim gerçekleşmiştir.⁵⁶

II. meşrutiyetin yürürlüğe girmesiyle hem anayasada hemde imparatorlukta güçlü bir yapının olacağı toprak bütünlüğünün devam edeceğine hak ve özgürlüklerin daha iyi ve gelişmiş bir şekilde devam ettirileceği bir ortam oluşacağına inanılmıştır. yeni döneme girildiği zaman halkın İngiltere gibi güçlü bir ülke olabileceğinin inancında idiler. Bu yeni dönemde siyasal belirsizlik olmasına rağmen yoğun bir şekilde siyasallaşma düşünce ve basın özgürlüğü dönemi açılmıştır. Politik çoğulculuk ve farklılaşma ile temsil hakkı elde edilmiştir böylece Osmanlı imparatorluğu siyasal kölelikten kurtulmuş anayasal bir düzene geçilmiştir.⁵⁷ Bu bakımdan 1908-1913 dönemi siyasi ve demokratikleşmesiyle bu devir Osmanlının en muhteşem çağı olmuştur. Birçok alanda çeşitli dernekler kuruldu “özgürlükçü, çoğulcu” dönemde, azınlıklardan sosyalistlere, liberallere ve din ayrıcalıklarına dayanan örgütlenmelere kadar uzanan geniş bir yelpazede yer alan birçok politik kuruluşları görülmeye başlar. Bu kuruluşların hepsi aynı düşünce sistemine dayanır. Amaçları da kendi düşünceleri doğrultusunda ilerlemektir. Grubun

⁵⁵ Erhan Metin, a.g.e. s.3

⁵⁶ Tarık Zafer Tunaya, Türkiye Siyasi Partiler, II. Meşrutiyet Dönemi C1, İletişim Yayınları İstanbul, 1998, s.35-36

⁵⁷ Baran Hocaoglu a.g.e. s.15

sahip olduğu duyguların milli olmaları ayrıca da bağılı oldukları din grubu Kültürel ve Siyasal çıkarlarını savunmalarıdır.⁵⁸ Meşrutiyetin ilan edilmesiyle yurt içindeki olaylar haricindeki diğerk büyük devletlerinde Osmanlı toprakları üzerinde farklı emellere sahip oldukları endişesi ortaya çıkmıştır.

Fakat Meşrutiyetin ilanıyla büyük devletlerin emellerinin boşa çıkacağı kanısında idiler lakin devrim Avrupa da olumlu karşılandı. İngiltere'nin Sait Paşa ve II Abdülhamit i kutlaması ve ardından da Reval projesine dönmesiyle bu hava daha da yumuşadı fakat meşrutiyet rejimi ile ülke yönetiminin iradesini elinde tutan halk sahip oldukları hâkimiyetin ve var olan bütün haklarını savunabilmeleri ve devlete artan saygınlığından çekinen bazı dış devletler geçmişteki emellerine kavuşmanın peşine düşmüşlerdir. Meşrutiyetin ilanıyla dışarıdaki bunalımlar Osmanlıdaki olumlu havayı değiştirmeye başlamıştır. Avusturya Macaristan'ın Bosna Hersek'i egemenliği altına alması Bulgaristan'ın bağımsızlığı Girit'in Yunanistan'a bağlanması Rumeli ve İmparatorluğun doğusunda ve Arap coğrafyasında hızla çoğalıp huzursuzluklara rağmen 1908 devrimini tek kelimedenden sanan İttihatçılar Meşrutiyetin ilanıyla bütün sorunların ortadan kalkacağına inanıyorlardı. Fakat imparatorluk uçlarında toprakların daralmaya başlaması bununla beraber iç ve dış sorunları ve Kapitülasyonların olmasıyla ekonomik anlamdaki tutsaklığın olmasıyla Meşrutiyetin ilkelerinden yavaş yavaş uzaklaşmaya başlanmış oldu.⁵⁹ Meşrutiyetin ilan edilmesiyle yapılmak istenen ilk hedef ülkeyi demokratikleştirmektir ve ülkeyi çağdaşlaştırmaktı bundan dolayı 1908 den sonra başlayan toprak kayıpları bu rejime duyulan güveni sarstı yönetimi denetleyen İttihat ve Terakki Cemiyeti yapılan eleştirilerin artması da siyasi anlamda bir muhalefetin doğmasına sebep olmuştur. 1877 den beri açılmayan Meclisi Mebusanın tekrardan açılması ve gündeme gelmesi söz konusuydu lakin İttihatçı bir grubun sadrazam Sait Paşadan tekrar seçim yapılmasını istemeleri bu süreci hızlandırmaya yetmiştir. Daha sonra Meclis- i Mebusan'nın oluşturacak olan Mebusların çalışmaya başlamasını sağlamıştır.⁶⁰ Toprak kayıplarının olmasından bir ay sonra yeni bir fıkra (Muhelif Ahrar) açılmasının bir göstergesi olarak söylenebilir. Meşrutiyetin ilanından sonra taki 31 Mart olayına kadar siyasi olaylar “cemiyet ile etnik ve dini gruplar” da iktidar

⁵⁸ Baran Hocaoglu a.g.e. s.16

⁵⁹ Baran Hocaoglu a.g.e. s.16

⁶⁰ Baran Hocaoglu a.g.e. s.16s.84

mücadelesi olmuştur ki bu mücadelelerde dikkati çeken özellikle yasal çerçeve sınırları içerisinde olmuştur.⁶¹

Yüzyıllardır devam eden mutlakîyet yönetiminde artık meşrutî idarenin olduğu bir yönetime geçebilmesi için izlenmesi gereken iki yol vardı 1= yeni Osmanlı devletinin yönetimini ele almak 2= Mutlak yönetimin koruyucusu ve temsilcisi olan padişah'ı ikna ederek meşrutî sisteme geçiş sağlanmaktı. ⁶² Meşrutîyet düşüncesi gelişmemiş olduğu bu zamanla da yönetimi ele almak bihayli zordu bundan dolayı meşrutîyet düşüncesini özellikle devlet adamları ve aydınlar arasında yayılmasını sağlamakla işe başlandı. Bu fikrin yayılması için açık ve gizli her yolu deneyerek meşrutîyet fikrini her kitleye ulaştırmaya çalıştılar bu yolla basını da ön planda tuttular meşrutî yönetimini islamda da ters düşmediği düşüncesini savunarak bu yönetim şeklinin devletin kurtuluşu olarak tek yöntem olacağını söylediler ve de gösterdiler. Yeni Osmanlılar mutlakîyete karşı savaş açarak mutlakî yönetimi bayağı yıprattılar, kişilerin temel hak ve özgürlüklerini tamamen hiçe sayıyorlardı gelecekte kaygı duyulup bütçenin iflas ettiğini rüşvetin hayli yaygınlaştığını ve devletin kadrosunda işe uygun olmayan kişilerin çalıştırıldığı, bu düzene karşı çıkanlarında sürgüne gönderilerek cezalandırılıyorlardı. Diğer devletlerin İstanbul'daki temsilcileri bazen açık ve bazen de gizliden devlet yönetimine karışıyor Gayri Müslimleri kışkırtıyorlardı. Ülke içinde kargaşalar yaşıyor.⁶³ Bütün bu ortamı fırsat bilen Yeni Osmanlılar Meşrutîyete karşı olan Abdülaziz'in yerine Murad'ı padişah yaptılar (30 Mayıs 1876) fakat Murad'ın hastalığı nedeniyle yeni Osmanlıların umutlarını başa boşa çıkarmıştı. Akabin de Abdülhamit'le konuşup Meşrutî yönetime geçme koşuluyla padişah yapacaklarını söylemişlerdir. Abdülhamid yeni Osmanlıların bu isteklerini kabul edip ardından da 1876 Kanun-i Esasi'yi ilan ederek vermiş olduğu sözü yerine getirmiş oldu. Yeni Anayasanın ilanı ile Osmanlı imparatorluğu artık mutlakîyet yönetimine ara vermiş bulunuyordu.⁶⁴ Meşrutî sistemler Anayasanın öngördüğü ilkeler çerçevesinde birleştirip Meclisi Mebusan'ın ülke sorunlarını düzgün bir şekilde ele alınması hem mutlak yönetimini isteyen hemde azınlıklar sorununu bahane ederek Osmanlı

⁶¹ Baran Hocaoglu a.g.e. s.16s. 17

⁶² Enver Ziya Karal , Büyük Osmanlı Tarihi, Hikmet Neş.,c.ıv, s.418

⁶³ Enver Ziya Karal, a.g.e. s.5

⁶⁴ Hakkı Dursun Yıldız , Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi, c.12, s.251

devletinin iç işlerine karışmak isteyen Avrupalı büyük devletler durumdan endişe duymuşlar ve mutlakîyet dönemini dört gözle beklemişlerdi. Bunun yanında meşrutî yönetimden hoşnut olmayan padişah Meclisi Mebusan'ın çalışmalarından da memnun değildi ve bir an önce bu yönetim şeklinden de kurtulmayı düşünüyordu. Ardından Osmanlı Rus savaşının yaratmış olduğu kötü psikolojiyi de kullanarak Meclisi Mebusan-ı dağıtarak Anayasayı da uygulamadan kaldırdı. Yeniden mutlak yönetime daha da sert şekilde uygulamaya koydu. Yapılan bu hareketler aydınların öncülüğünde bir özgürlük ve Meşrutîyetin başlayıp doğmasına sebep oldu. 1889 da Askerî tıbbiyelilerin ülkeyi istibdat tan kurtarıp yeniden meşrutî bir yönetime kavuşturmak için 5 kişiden oluşan İttihat-ı Osmaniye adı altında bir örgüt kuruldu ve hızla sayıları çoğaldı.⁶⁵ Saray yönetimi 1891 de örgütün nerelerde olduğunu tespit edip örgütün kurucu üyelerini yakalayıp sorguya çekmişlerdi fakat hiçbir suç unsuru olmadığı için serbest bırakılmıştı ardından 1893 te okullar üzerinde denetim artırıldı, bu baskılardan dolayı örgüt yurt dışına taşındı. Örgüt üyelerinden başka da aydın kesimde istibdat idaresine son verebilmek için yurt dışına kaçıyorlardı. Bu aydınlardan biride Ahmet Rıza idi. O da Paris'te çıkardığı Meşveret gazetesiyle Osmanlı yönetimine savaş açmıştır. İttihat Osmanî üyeleri Ahmet Rızayla görüşerek Paris'teki temsilciliğini yapmalarını istediler Ahmet Rıza örgüt üyelerinin istediklerini kabul edip örgütün adını İttihat ve Terakki cemiyeti olarak değiştirmiştir. 1895 te ise örgüt ve aydınların üzerindeki baskılar gün geçtikçe arttı bundan dolayı da aydınlar hızla ülkeyi terk ettiler.⁶⁶ Böylece Yurtdışında Osmanlı yönetimine karşı birçok örgütün oluşmasına sebep oldu, bu örgütleri güçlü kılmak için örgüt üyelerini aynı çatı altında toplamak için çaba harcamışlardı, ama 1907 ye kadar hiçbir olumlu sonuç elde edilmediler ama 3. Ordu subaylarının politikaya müdahil olması İttihat ve Terakki Cemiyetinin etkinliğinin fazla olmasını sağladı 27 Aralık 1907 de toplanan örgüt “ usul-i idarenin “ hemen yıkılması için ortak karar aldıktan sonra Temmuz 1908 de İhtilal fiilen başlamış. ⁶⁷ İhtilal durdurmak için padişahın yapmış olduğu önlemlerde başarılı olamadı. Meşrutîyetten önce kurulan Sait Paşa kabinesi hemen ilk toplantıda Kanunu-i Esasî'yi tekrar yürürlüğe koymak için Meclisi Mebusanı toplamayı kararlaştırdılar. Bu kararın gerçekleşebilmesi için

⁶⁵ Hakkı Dursun Yıldız a.g.e. s.251-252

⁶⁶ Tahsin Ünal , a.g.e. s.410

⁶⁷ Tahsin Ünal ,a.g.e., s.449

padişahın onayına ihtiyaç vardı. Padişah da farklı bir yol olmadığı için 23 Temmuz 1908 de Kanun-i esasinin tekrar yürürlüğe girmesi seçimlerin yapılarak Meclisin toplanması için bir İrade-i saniye yayımladı fakat İttihat ve Terakki Cemiyeti Sait Paşa hükümetine sıcak bakmamışlardı bundan dolayı 3 Ağustos 1908 de hükümet istifa etti. Hükümet istifasından sonra Liberal olduğu düşünülen Kamil Paşa ya verildi. Bu hükümet izleyeceği siyasetin ilkelerini belirleyecek bir program hazırladı böylelikle Meşrutiyetin ilk meyveleri alınmaya başlandı ve 17 Aralık 1908’de Meclisi Mebusan çalışmalarına başladı.⁶⁸

Meclis-i Mebusan çalışmalara başlamış fakat padişahın başka kimseye sorumlu hissetmemeleri iç ve dış politikadan dolayı mebusları haberdar etmemeleri eleştirilene sebep olmuştu daha sonra yapılan tartışmalarda mebuslara bilgi verilmesi kararı alındı. Kamil Paşa da bu kararı doğru buldu fakat daha sonra bu kararından sonra vazgeçtiğini bildirdi. Mebusların kararlı davranışları Kamil Paşanın yeniden Meclisi Mebusana gelerek yeniden açıklama yapmak zorunda kalmıştır.

Kamil Paşanın sadece padişaha sorumlu olma tavırları İttihat ve Terakki Cemiyetinin ve de Meclis-i Mebusanın hoşuna gitmedi. Meşruti yönetim kurallarına uymayan Kamil Paşa Mebuslardan büyük oranda tepki çekti ve sadrazam meclise gelmesi için gerekirse gece mecliste kalabileceklerini de söylemişlerdi.⁶⁹

⁶⁸ Enver Ziya Karal, a.g.e. c.5, s.45

⁶⁹ Enver Ziya karal, a.g.e. s.53-54

KAMİL PAŞA HÜKÜMETİ

Sadrazam	Kamil Paşa
Şeyhülislam	Cemalettin Efendi
Harbiye Nazırı	Recep Paşa
Hariciye Nazırı	Tevfik Paşa
Adliye Nazırı	Hüseyin Fehmi Paşa
Şurayı Devlet Reisi	Tevfik Paşa
Dahile Nazırı	Reşit Akif Paşa
Maliye Nazırı	Ziya Paşa
Evkaf-ı Hümayun Nazırı	Mahmut Ekrem Bey
Bahriye Nazırı	Arif Paşa
Maarif Nazırı	Hakkı Bey
Ticaret ve Nafiya Nazırı	Gabriel Efendi
Orman Maadin ve Zirat Nazırı	Mavro korda to Efendi
Posta Telgraf ve Telefon Nazırı ⁷⁰	

23 Temmuz 1908 de başlayan II. Meşrutiyet artık ülkede özgürce olunan bir ortam yaratılmıştır bu dönemde İttihat ve Terakki nin haricinde yeni yeni siyasi partilerde ortaya çıkmıştır.⁷¹ Tabi bu dönemde ittihatçılar tecrübesiz oldukları için yönetimi tam anlamıyla ellerinde tutamadılar. İttihat ve Terakkinin tecrübesiz oluşu orduya dayanan gizli bir komite niteliğinde kalmış ve devletin idaresini eski Osmanlı siyaset adamlarından Sait ve Kamil Paşalara bırakmışlardır. Yönetimi paşalara bırakarak artık Abdülhamit in eski gücü kaybolmuş ve gücün İttihat ve Terakkide olacağına inanmışlardı ve de paşalara hangi konularla hükümette yer almaları gerektiğinin talimatını vermeye hazırlanıyorlardı. Tabi bu dönem 1908 ile 1913 zaman diliminde “yap, yapma” deme hakkı İttihat ve Terakkinin iktidarda olması

⁷⁰ Yeni Gazete 25 Temmuz 1324, N.9

⁷¹ Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, Atatürk Araştırma Merkezi (Komisyon), C:1, S.10

anlamına gelmektedir.⁷² Osmanlı Devleti temmuz hareketiyle istibdat idaresinden kurtulmuş fakat “Hürriyet” kelimesinin ne anlama geldiğinin tam anlamıyla bilmiyordu. Artık İstanbul sokakları hürriyetin vermiş olduğu rahatlıkla eski rejimden öç alırcasına hareket ediyorlardı. Tabi bu durumda halkı kontrol altına alma çok kolay olmadı. Akabinde padişah şeyhülislam Cemalettin Efendinin padişah adına Meşrutiyeti koruyacağına istinaden Kuran’a el basarak yemin etmesi halkı yatıştırmasında etkili olmuştur.⁷³ Meşrutiyet ve hürriyetin ilanıyla birçok yerde değişiklikler yapılması beklentisinde idiler bunlardan köylüler vergi ödememeği, memurlar terfi ve zammını beklerken basında da artık özgür olmanın rahatlığını yaşıyorlardı, Jön Türkler meşrutiyeti “her derde deva“ diye bütün olayları düzenleyip adeta sihirli bir değnek olarak göstermiştir ve halkın hayallerini hayallerle süsleyerek cemiyete bağlamanın bir yolu olarak görmüştür.⁷⁴ II. Meşrutiyetin ilanı ile İttihatçıların bundan sonra nasıl bir yol izleyeceklerini bilmiyorlardı. Düzenin bozulacağı korkusuyla belli bir süreliğine Osmanlının eski yöneticilerine bırakmayı tercih ettiler ve Said Paşa başkanlığında kurulan hükümete karşı bir tavır takınmadılar 22 Temmuzda kurulan Said Paşa hükümeti vilayetlere tebliğ edilerek saraya yakınlıklarıyla tanınan memurların görevlerinden el çektirilmiştir. 27 Temmuzda siyasi suçları 28 Temmuzda da adli suçları içine alan genel bir af ilan etti ve II. Abdülhamid in kurduğu hafiyeliği ortadan kaldırdı.⁷⁵ Gazeteleri rahatça yayın yapmaları halk adına yalan yanlış düşüncelere yer vermeğe başladılar. Halkın tepki gösterdiği diğer bir olayda Selanik, Kosova ve Manastırda çıkarılan genel bir af idi bunu gören halk kendi eş ve dostlarının da affı için saraya yürüyerek affedilmelerini istemişlerdir. Daha da ileri giderek valiler, memurları, subayları görevlerinden alınmalarını istiyorlardı. Bundan dolayıda Bab-ı Âlide ve sarayda istenmeye kişileri isimlerini listeler halinde ortaya koydular hatta eski nazırları evlerinden alıp zaptiye nezaretine götürdüler ve de bazı devlet adamlarının arabalarına limonlar ve çürük yumurtalar atarak saldırılarda bulundular. Memurluk ve mevki istenler hükümet kapısına kadar gelerek yığılmaya başladılar. İlerleyen zamanda gitgide artan anarşi

⁷² Farih Rıfki Atay , Çankaya, Bateş Yay., İstanbul, 1998, S.53 , Yıldız Hakkı Dursun, a.g.e C:12, s.251

⁷³ İhsan Güneş , Türk Parlemonto Tarihi Meşrutiyete Geçiş Süreci, TBMM Vakıf Yay. s.223

⁷⁴ Hakkı Dursun Yıldız, a.g.e.. s.251

⁷⁵ A.L Macfie, Osmanlının Son Yılları 1908-1923,Kitap Yay. , 2003, s.50

olaylarında İttihat ve terakkinin büyük ölçüde payı vardı.⁷⁶ Meşrutiyetin ilk Türk tarihi siyasi partisi olan İttihat ve Terakki hükümetin başına geçmemiş fakat hükümete hep perde arkasından müdahale etmeye çalışmıştır. Bunun sonucun da hükümet ve halk arasında bir mücadele başlamıştır.⁷⁷ Meşrutiyet ilanı halk arasında sevinçle karşılandı fakat eski fikir ve düşüncelerini açıkça ortaya koyulmasıyla halk arasında münakaşalara sebep olmuştur. Artık padişahın otoritesi İttihatçı liderin eline geçmiştir. İttihatçılar bir politika uygulamasına gitmişlerdir. “Türkleşmek, İslamlaşmak, muasırlaşmak” (çağdaş olmak) gibi amaçları vardır. Bu dönemdeki Türk aydınlarının devleti aliyeyi geliştirmek ve kurtarmak için kendilerine belirledikleri, üç aşamaları vardı a) batıcılar: batıdan aldıkları kültür ve medeniyeti çok hızlı bir şekilde batıyla eş değer olmamızı istiyorlar. B) İslamcılar: modern teknoloji dışında bütün müesseselerde yapılan her şeyin islami esaslara uygun şekilde bütünleşmemizi istediler c) Türkçüler: bir taraftan Türk kültürü birtarftanda batı medeniyetiyle modern bir cemiyet yaratmak için çaba harcamışlardı.⁷⁸ İttihat ve terakkinin hükümet işlerine karışması alaylı subay ve askerleri rahatsız etmiştir ve olayı yadırgamışlardır⁷⁹ ittihat ve Terakki meşrutiyetle ilgili şüphelerini ortadan kaldırmak için gazetelerde sansürü kaldırıp halkın hür ve özgür olduğunu göstermeye çalışmışlardı bunun yanında sürgünler, katiller, canilerde ortaya çıkmaya başlamışlardı, bu zamanda sadarete kim olursa olsun ezilecekti ki Said Paşada bu dönemde ne yazık ki ezilenlerden olmuştur. Padişah” Bahriye ve Harbiye nazırlarını” kendisi tayin edeceğini söyleyince bardağı taşıran kabine üyelerinden Harbiye nazırlığına Ömer Rüştü Paşa, Bahriye Nazırlığına da Rahmi Paşanın atanması Said Paşa kabinesindeki diğer Nazırların Said Paşanın bu “Efendimciliği” meşrutiyetin yönetimine ters düştüğü için istifalara sebep olmuştur. Anayasa için duyarlılık gösteren halk bu olaydan dolayı da gösteriler yapması ve istifaların fazla oluşu Said Paşa hükümetinin düşmesine sebep olmuştur Said Paşanın çekilmesinden sonrada yerine gelen Kamil Paşa kabinesi II. Abdülhamid in bu isteğinin kanun-i Esasi ye ters düşmesi ile Bahriye ve Harbiye Nazırlarına ait tayin işlerini meclis tarafından yapılacağını söylemesi üzere Said Paşanın buyurmuş olduğu ferman istediği yetki

⁷⁶ Ziya Enver Karal , Büyük Osmanlı Tarihi Hikmet Neş, C: s.418

⁷⁷ Tahsin Ünal , a.g.e. s.448

⁷⁸ Hakkı DursunYıldız , a.g.e. s.251-252

⁷⁹ Hakkı Dursun yıldız, a.g.e. ,s.251

geri çevrilmiş oldu.⁸⁰ Kamil Paşa sadrazamlığının ilk başlarından bazı gazetelerin bazıları övüp bazılarıda kötülüyorlardı. Herkesim hürriyete ayrı bir mana veriyor kanun ve nizam doğrultusunda ittihat mecbur olduğunu söyleyenlere işbirlikçi hain damgası vuruluyordu ayrıca hürriyet derdinde vergi verilir mi diye bazı illerde vergi tahsilâtı yapılmadı ayrıca özgürlükte yasak mı olurmuş diye İstanbul sokaklarında soygunlar yapılmaya başlanmış vapur, tren gibi araçlara para vermeden binmelerini özgürlükten sayıyorlardı. İhtiyatlı ve tecrübeli bir devlet adamı olmak üzere paşanın yapması gereken bu taşkınlıklara mani olamıyordu.⁸¹ Kamil Paşa iktidar döneminde ne padişah nede gazetelerden herhangi bir destek beklemiyordu yapması gereken ittihat ve Terakki Cemiyetinden alacağı destektir Kamil Paşanın herhangi bir siyasi Partinin olmayışı kabinenin İttihat ve Terakki Cemiyetine yaklaştıran sebeplerden olmuştur.⁸² İttihat ve Terakki Kamil paşaya güvendiklerini ortaya koymak için bir bildiri yayımladılar padişahımız anayasaya kavuşmamız için emirler buyurdu ve artık padişah ile halk arasında hiçbir güç kalmamıştır. Halkın beklediği namuslu bir nazırla kurulunun atanmasıyla artık milletimiz bu hükümete güvenmesini öneririz diyen İttihat ve Terakki Cemiyeti Kamil Paşa hükümetinden yana olduğunu ve desteklediklerini bildirmişlerdir Kamil Paşa İttihatçıların bu tutumunda memnuniyet duymuştur fakat zamanla bu iyi tutum havaları giderek soğumaya başlayacaktır. Kamil Paşa hükümeti zamanında sosyal ve siyasi ortamda başıbozuk hareketlerin devam etmesi sonucu yeni grevlerinde başlamasına sebep oldu. Greve katılanlar demiryolları işçileri, trenvay işçileri, gazete ve basın evi işçileri hürriyetin vermiş olduğu özgürlükle greve başlamışlardı. II. Meşrutiyet dönemi siyasi olaylarını etkileyen en büyük sebep askerin siyasete fiilen katılmasıydı.⁸³

4.6. II. Meşrutiyet Dönemindeki Siyasi Olaylar

I.Meşrutiyet'e kadar olan batılılaşıma hareketlerinin öncüleri ya padişahların kendilerini ya da sadrazamları olmuştur. Bundan dolayı Avrupa'da Osmanlıya yapılan batılılaşıma hareketleri hem kapsamı hem de etkisi sınırlı olmuştur I. ve II. Meşrutiyet için kültürel ve toplumsallaşma adına aydın kişilerden oluşmuştur bundan

⁸⁰ Tahsin Ünal , a.g.e. ,s.410

⁸¹ Tahsin Ünal , a.g.e. s.449

⁸² Enver Ziya Karal , a.g.e. s.45

⁸³ Enver Ziya Karal , a.g.e..s. 52.53.54

dolayı da batıya ulaşmanın yolu boş kalmaması sağlanmıştır. I. meşrutiyette Fransız ihtilalinin vermiş olduğu devrim patlamasıdır. II. Meşrutiyette ise baskı yönetimine karşı zora dayanan bir aydınlanma süreci olarak nitelendirmek mümkündür. 1876 Anayasa olarak bildiğimiz Kanun-i Esasi mutlakıyet idaresindeki memurların kendi aralarında anlaşarak gizlice yapmış oldukları bir tedbirdir. Buradaki amaç padişahların yapmış olduğu istibdat en az indirmek ve padişah nüfusuna karşı denklik kurmaktır, çünkü devletin geleceğini şahsi ve keyfi idare yönetimi olmaması ve memleketin ilerlemesine mani olacak sebeplerden biri olarak gösterilir. Bu dönem inkılâpçılar o zamana kadar ihmal olunmuş olan halkı yönetime karıştırılmasını yeterli görmüşlerdir. Kanun-i Esasi'ye bakılınca yönetimin padişahın elinde olması yasama (kanın yapma) yetkisinin meclislere (Ayan Meclisi Mebusan) verilmiş olması da bu durumu açıklamıştır. Bu ilk olan Ayan Meclisi padişah tarafından seçilmiş vekillerden oluşmuştur. Meclisi Mebusan ise halkın seçtiği kişilerden oluşmuştur. I. Meşrutiyet'in idari yapısına bakıldığında yönetim meşruti yönetime uygun yönetiliyor demek yerinde değildir. Padişah yönetimiyle örtüşmeyecektir.⁸⁴ Devletin toprak bütünlüğünü meşrutiyetle sağlamayı düşünen padişah meclisin açılışındaki manzara karşısında üzüntü duymuştur. Meclisin açılışından kısa bir süre sonra gayrimüslim milletvekillerinin Osmanlı devletinin umumi çıkarlarına karşı menfaatlerini feda etmeyecek itilaflar çıkarılmıştır. Ayrıca Abdülhamid Meclisi bizzat dinleyerek milletler arası ihtilaflarda ve demokrasi mevzusundan iyi yetişmiş olan gayrimüslim milletvekillerinin karşı tarafı susturduğunu görmüş ve büyük üzüntü duymuştur. Mecliste 240 milletvekilinin sadece 60 – 70 kadarının Türk asıllı olduğu bilinmelidir.⁸⁵ Doğu Anadolu da ermeni prensliğin tekrar canlandırılması için meclisteki bir görüşmede “ Ayastefanos Antlaşması Avrupalı devletlerin aleyhine olduğu için buradayız” denilince artık I. meşrutiyetin kaldırılmasının çok doğru bir karar olacağı kanısındaydı. 1877 -1878 de ki Osmanlı Rus (93. Harbi) savaşı Osmanlı devletini ekonomik anlamda büyük bir sıkıntıya düşürmüştür. Bu dönemde askerlere harcanan bütçenin çok oluşu mecliste tartışmalara sebep oldu. Bu tartışmalar sadece zaman kaybından başka bir şey değildi bu olaylardan dolayı II. Abdülhamid meclisi dağıtıp bir daha toplamamak istememesi gözler önünde idi. Kısa

⁸⁴ Şerafettin Yamaner, Atatürk Öncesi ve Sonrası Kültürel Değişim, Toplumsal Dönüşüm Yay. İstanbul, 1998, s.136

⁸⁵ Ahmet Akgündüz, Bilinmeyen Osmanlı, Osav Yay. , İstanbul, 1999, s.418

bir süreliğine kapatıla Meclis-i Mebusan-ı zaman ilerledikçe kendi kafasında planladığı mutlak yönetiminde ilerletmiştir. En başta basın olmak üzere diğer özgürlükleri kaldırdı ve ağır bir sansür dönemi başlamış oldu.⁸⁶ Anayasanın yıkılması ve Meclis-i Mebusanın kapanmasıyla İstibdad dönemine acı darbelerin yaşandığı zamanları oluşturmuştur. Meşrutiyetin ilanında büyük ölçüde etkileri olan Genç Osmanlılar artık aynı düşüncede değillerdi.⁸⁷ Fikirlerinin dönüşümünde ise ödül olarak Sultanın hizmetinde memuriyetlik yapabilmışlerdi, dönmeyenler ise hapis cezası, sürgün ve ölüme maruz kalanlar olmuştur. II. Abdülhamit biraz daha ileri giderek insanları siyasal yönetime karşı düşüncelerini öğrenmek için hafiye sistemi de kurmuştur.⁸⁸ Abdülhamit daha da ileri giderek basında çıkan her yazıyı didik didik ederek sansür uygulamış ve de yazılan eserlerden bazı kullanılan kelimeleri çıkarmıştır. Yasak kelimeler: vatan, hürriyet, meşrutiyet, grev, suikast, ihtilal, anarşi, kıtal, sosyalizm, dinamit, kargaşalık, hal, Makedonya, Girit, Kıbrıs, yıldız, murat. vb. kelimeleridir.⁸⁹

⁸⁶ İhsan Güneş, a.g.e. s.239, Karal Enver Ziya, a.g.e. c:5 s.43, Güngör Erol, Türk Kültür ve Milliyetçiliği, Ötüken Yay., İstanbul, s.206-207

⁸⁷ Erol Güngör , a.g.e., s.209

⁸⁸ İhsan Güneş ,a.g.e., s.223

⁸⁹ Enver Ziya Karal , a.g.e.s.418

5. 31 MART OLAYINI HAZIRLAYAN SEBEPLER

Tarihime baktığımız da 31 Mart olayı Osmanlı rejimine karşı ilk isyan hareketidir. Tanzimattan sonra Osmanlı çağdaş bir yapıya sahip olmak için birçok alanda çaba göstermiş ve hız kazandırılmıştır. Avrupa ile iletişim daha üst düzeye getirilmiş, bu iletişimi ustalıkla gerçekleştiren Mustafa Reşit Paşa, Emin Ali Paşa gibi paşalar yetişmiştir ve bununla beraber hem gazetecilik hem de yayın hayatının olması toplum da bir kamuoyu oluşturulmasına vesile olmuştur. Ardından doğu ve batıyı bilen aydın bir kesim yetişmeye başladı. 19.yy'ın 2. Yarısında özgürlükçü düşüncelerin benimsenmesi çok doğaldı, fakat Osmanlı da Namık Kemal ve Ziya Paşaların öncülüğünde yeni Osmanlılar diye bilinen Osmanlı devletinin meşrutiyet yasalarına göre yönetilmesini istiyorlardı. Bunların yanında en başta Mithat Paşa olmak üzere birçok devlet adamları da aynı kanıda idiler. Aydınların ve devlet adamların da yapmış oldukları çalışmalar sayesinde II. Abdülhamid I. Meşrutiyeti ilan etti. Nitekim Osmanlı devletinde halkın değişik din ve milletlere sahip olması Parlemonto'nun yeni yasayı uygulaması zorlaşmıştır. Buna rağmen idari esas itibari ile yönetim Türklerin elindeydi. Diğer yandan da Osmanlı Rus savaşının devam etmesi ve mecliste yolsuzlukların oluşu sert oluşumları ortaya çıkardı. Bu da alışılmamış hükümet çevresinin oluşumu ve meşrutiyete destek veren kişilerin az oluşu belli bir örgüte sahip olmayışları devletin başına gelen felaketlerin oluşu olumsuzluklara kolayca yenik düşülebiliyordu.⁹⁰ II. Abdülhamit yaşanan olaylar doğrultusunda da 14 Şubat 1878 de meclis-i Mebusanın toplantısına son verdi. 1908 e kadar bir daha meclisi toplamadı bunun neticesin de Meşrutiyet devri kapanmış yerine mutlakiyet dönemi başlamış oluyordu, bununla beraber birçok hükümleri uygulanmaya Kanun-i Esasiye resmi olarak yürürlükten kaldırılmamıştı. II. Abdülhamid idareyi kendi bünyesinde toplamasına rağmen devlet içinde bunalımlar hala son bulmamıştır. Rumeli, Makedonya, Girit, Mısır sorunlarının oluşu Anadolu'da da çeşitli mahalli olmayan Türk olmayan unsurlardan dolayı içte huzursuzlukların son bulmasına meyil verilmiyordu. Meşrutiyetin ilanı ile büyük yararlar sağlanacağına inanan özgürlükçü grubu Kanun-i Esasiyi tekrar yürürlüğe koymak isteyen mücadeleci 31 Mart olayından sonra II. Abdülhamit'i tahttan

⁹⁰ Sina Akşin, a.g.e, s.13-14

indirilmesini sağlayan İttihat ve Terakki cemiyeti ön plandadır⁹¹ 31 Mart olayını hazırlayan ortamlardan bir tanesi de orduda ki hoşnutsuzluk bu hoşnutsuzluk Harbiye mektebinden mezun olan subayların kurmak istedikleri yeni düzenden dolayı olmuştur. Harbiye mektebinden mezun olan subayların diğer bir hususta mektepli olmayan alaylı subayların işlevlerini azaltmak ve uzaklaştırmaktı. Bunun neticesinde de 1. Ordudan 1400 alaylı subay kadro dışına çıkarmışlardır. Subaylar 31 Mart olayında büyük ölçüde önemli rollere sahip olmuşlardır. Ancak harp divanının idama mahkum olanlardan 6 kişi alaylı idiler. Hoşnutsuzluk ordu içinde kalan subaylarla kalmadı subay olmak isteyen erbaşlarda da tedirginlik yarattı bununla beraber talimlerin sık oluşu da hoşnutsuzluğu 1 kar daha artırıyordu. Hürriyetin ilanından önce eğitimler çok gevşek olduğundan bir sorun olmuyordu. Yeni yapılan düzen de bu gibi gevşekliğe izin verilmediğinden dini görevlerini ve hamam işlerini de yapamaz hale gelmişler⁹² 31 Mart olayına giderken sıkıntılar her yerden geliyordu. 12 Mart 1909 günü ikdam gazetesin de Sinop mebusu Ahrarcı Rıza Nur Bey in ‘görüyorum ki iş fena gidiyor’ yazısı çıktı. Bazı gazetecilerin sövüp sayma olayını yapmaları istibdatçı (kendi başlarına olmaları) tutumları, yolsuzlukları, toplantıların yasaklanması hükümetin içinde başka bir hükümetin oluşu gibi hadiselerin oluşu 31 Mart olayını adım adım ilerletiyordu. 28 ve 31 Mart 1909 da volkanlarda er erbaşların İMC ve İT. Aleyhine mektupları çıktı. Böylece er ve erbaşların yoluyla ordunun içine girdikleri anlaşılmaktadır.⁹³

6 Nisan gecesı serbeti gazetesinin başyazarı Hasan Fehmi azledilmiş ve kaymakamlardan Şakir Bey’le geçerken bilinmeyen biri tarafından katledildi. Bu büyük gazetenin başyazarını öldürenin bulunmaması büyük tepkilere sebep olmuştur. Cinayetin sorumlusunun siyasi ve İT. Olduğu kanısındaydılar. Sonraki gün Bab-I Ali nin önünde Darülfünun öğrencileri toplanıp gösteriler yaptılar. 8 Nisan da yapılan cenaze törenin de tamamiyle gövde gösterisi anlamında oldu. İkdım gazetesı bu kalabalığı 30 ve 40bin olduğunu söylüyordu. Bu soğuk ortamı yumuşatmak için çalışmalar yapılmadı değil, katilin bir an önce yakalanması siyasi fırka ve cemiyetlerin birbirleri ile karşılıklı birbirlerini saymalı ve ortak noktada birleşmeleri teklif ediliyordu. 31 Mart olayından sonra Heyet-i Müttetika-ı Osmaniye bu görüşe

⁹¹ Sina Akşin, a.g.e.s.14-15

⁹² Sina Akşin, a.g.e. s.38

⁹³ Sina Akşin, a.g.e, s. 39

uygun bir kuruluş olacaktı. İkdam gazetesi bu buhranlı dönemde de siyaset kişilerinin iş başında olmaları gerektiğini yazıyordu 13 Nisan 1909. Yani 31 Mart patlak verdiğinde bazı gazeteler sanki bu olayda haberdar olmuş gibi yazılar yazdılar.⁹⁴

31 Mart Olayından Abdülhamid'in Tahttan İndirilmesine Kadar Geçen Olaylar

Kamil paşa hükümeti düşürüldükten sonra bazı muhalefet gazetelerinin yapmış oldukları dini de kullanarak açtıkları siyasi kampanyalar İttihat ve Terakki'nin aleyhinde ilerlemeye devam ettiler.⁹⁵

1. Günü (13 Nisan 1909- 31 Mart 1325)

Ayaklanmanın başlaması 12 Nisan gecesini 13 Nisana bağlayan gecede taşkıslada olan 4. Avcı taburu askerleri ayaklandırarak subayları bağladıktan sonra sabaha karşı saat 2:45'te silahlı bir şekilde kışlalarından çıkıp 3:45'te Sultan Ahmet'e gelip Meclis-i Mebusan'ı kuşattılar. Elllerinde beyaz, kırmızı ve yeşil bayraklar vardı. Yeşil olan bayraklar İttihat-ı Muhammedi Cemiyet'in açıldığı zaman ki bayraklardı. 4. Avcı taburu diğer askeri taburlara giderek onları da ayaklandırmıştı. (Kılıç Ali ve Yıldız Kışlaları) bu ayaklandırma 5:45'te Kılıç Ali, Taşkısla ve Yıldız'daki askerler Sultanahmet'te toplanmışlardı ve sayıları 3000'i geçmiştir. 5:45'e kadar havaya birkaç el ateş ederek 'yaşasın asker' diye seslerini yükseltmişlerdi. Çıkan gürültüden dolayı halk meydana toplanmış ve sokaklarda güvenliği sağlamak için polisler ve askerleri devriye gezmeye başlamışlardı. Askerler hiç kimsenin özellikle azınlıkların canına malına hiçbir şekilde dokunulmamasını birbirlerine söyleyerek uyarıda bulunuyorlardı. Harbiye nazırı (1. Ordu komutanı) Mahmut Muhtar Paşaya telgraf çekerek iş başına gelmesini istedi. Saat 7'de telgrafı alarak saat 8.30'da harbiye nezaretine gelmiş bulunuyordu. Saat 9.15'te Davut Paşa kışlasına telgraf çekip süvari birliklerinin gelmesini istedi ve saat 10.45'te bu süvari grubu Beyazıt'a gelmişlerdi gelen süvarilerden 20 tanesi gedik paşadaki ayaklanmış askerleri bastırma için gittiler ve oradaki askerler dağıtıldı. Süvariler bir yandan Beyazıt meydanındaki halkı dağıtırken diğer taraftan da Harbiye Nezareti önüne dağ topları ve makineli tüfekler yerleştirildi. Köprüden geçen askerleri önlemek için Eminönü taraflarına makineli

⁹⁴ Sina Akşin, a.g.e.s.40-41

⁹⁵ Sina Akşin, a.g.e.s.43

tüfekler gönderilmişti, ayaklanma yapan askerlerden bir kısmı harbiye deki askerleri kandırıp kendi saflarına çekmek isteseler de bunda başarılı olamadılar.⁹⁶ 31 Mart bazı gazetelerde haber olarak çıkmıştı. İkdan gazetesine göre olay başlamasından üç gün önce (10 Mart 1909) Subayların askerlere hocalarla asla görüşmeyecek askerlikte din aranmaz ve Allahtan başka kimse tanınmaz padişah ve ahali İTC elindedir diye buyruklar verilince bunu işitenler durumu bab-ı aliye şikayete bulunmuşlar ama Hüseyin Hilmi Paşa sözlere aldırmayarak subayların böyle sözler söyleme ihtimalini düşünmemişti. İkdan'ın bildirdiği olay daha sonra volakan gazetesinde yayımlandı Mahmut Muhtar Paşanın 29 Mart 1325 (11 Nisan 1909) umum ordu emridir bu emirde Meşrutiyet ilan edildiği zamandan beri birçok cemiyetin kurulduğu ve İMC nin ortaya çıktığı bazı saf kişilerin buna katıldığı söz konusu edildiği düşünülmekteydi.⁹⁷

2. Günü (14 Nisan 1909 1 Nisan 1325)

13 Nisan günü Hilmi paşa istifasında sonra Abdülhamid Tevfik Paşayı saraya çağırarak sadrazamlık teklifini kabul etmişti. Padişah 31 Mart olayının kargaşayla Meşrutiyetin başında elde etmek istediği bir hakka sahip çıkmak istemiştir. Kendisinin başkumandan sıfatıyla harbiye ve Bahriye nazırlarını seçme hakkıyla Sadaret Hatt-ı Hümayununa koydurmak istemiştir. Fakat 1908 de ki Hat-ı Hümayun halk arasında ağır tepkiye sebep olmuş bundan dolayı da Said Paşa kabinesi istifa etme durumunda kalmıştır. Tevfik Paşa direndi ama halk bu davranışı meşrutiyete karşı bir çıkış düşüncesinde olduğu yorumlanacaktı. Abdülhamit bu olayı tekrar açma cesareti göstermesi İT' nin kolaylıkla altından kalkamayacağı bir darbe yemiş olacağını gösterir. Abdülhamid olayın kargaşasından dolayı tahtını korumak gibi içgüdüsel duyguya kapılmıştır. Olayın ilk günlerinde Abdülhamid faal bir rol oynadı en azından bu olaylar Abdülhamid in onayıyla gerçekleşmiş bulunuyordu. Fakat Meşrutiyetin yarattığı bir duruma o gün son verildi. bu zamanlarda kabineler değişip sürekli uydun kabineler görevin başına geliyordu ama değişmeyen Nazırlar şeyhülislam, Hariciye, Ticaret Nafiya, Maarif, Orman ve Ziraat Nazırı değişmedi. Burada izlenmesi gereken siyaset şöyle idi.

⁹⁶ Sina Akşin, a.g.e. s.44

⁹⁷ Sina Akşin, a.g.e..s.45

- 1 – Şeriata daha dikkat edilmesi
- 2 - Kanun-i Esasi nin korunması
- 3 - Asayişin korunması
- 4 – Devletin gelişmesi ve uyrukları refahını sağlamasıdır

Tabi buradaki yapılması gereken üç tanesi yapılması gereken 31 Mart ile ilgilidir. Tevfik paşa sadrazam olduktan sonra vilayetlere durumdan söz ediyor fakat ayaklanmayla alakalı bir şey söylemiyordu kurtulmanın yolu şeriat'ten geçeceğini söylüyordu Osmanlı uyrukları arasında iyi ilişkilerin kurulması ve hukuk düzeni ile asayişin sağlanmasıyla ilgili düzenlemeler yapılmasını istiyordu.⁹⁸ 14 Nisan günün gazetede askerlere leke sürmemek için gayret gösterilmiş fakat asker Sultanahmet'ten bütün şehre yayılmaları korkutucu sayılmıştır. Kapalıçarşı ve İstanbul'daki birçok dükkân kapılarını açmamıştır. Fakat ortalıkta subaysız dolaşan asker kontrolsüz bir şekilde havaya ateş ediyorlardı. Onun için birçok kimse kaza sebebiyle yaralanmıştı. Bazı askerlerde rastladıkları subayları öldürmeye kalkışmışlardır. Hatta bazen de “Harbiyeli subay avından” çok subay olsun veyahut olmasın “mektepli avına” çevirenler dahi olmuştur. Bunlar yapılırken arada yıldız uğrayıp Abdülhamid in kendilerini affettiği için sevgi ve teşekkür gösterilerinde bulunuyorlardı. Abdülhamid de pencereye çıkarak bu gösterilere karşılık vererek onları selamlıyordu.⁹⁹ Abdülhamid için artık en büyük şeref meşrutiyeti korumaktı. Fakat hükümetin şeklini değiştirmek isteyenlere bile kulak asmayacaktır. Bugün meşrutiyete son vermek Meclisi Mebusanı bile kapatmak elindeydi fakat mebusanı bir ana bile kapatmak din ve vatan haini olarak bilinmeliydi. Artık Abdülhamid için en şanslı dönem başlamıştır. Fakat Hürriyeti almak yada vermek onun elinde iken o vermektedir. Yeni kurulacak hükümetin ne İT nede Ahrar fırkası mensuplarından olmaması gerekiyordu. Memleketin selameti bu noktada olacaktı.¹⁰⁰

3. Günü (15 Nisan 1909, 2 Nisan 1325)

O gün ikdam gazetesinde “hamiyet-i Osmaniye den beklediğimiz” başyazı niteliğinde imzasız yazıda şeriatın emrettiği gibi meşrutiyet yönetimin devam

⁹⁸ Sina Akşin, a.g.e.. s. 69

⁹⁹ Sina Akşin, a.g.e..s.73

¹⁰⁰ Sina Akşin, a.g.e. s.76

ettirilmesi gerektiğini “bilhassa asker kardeş kardeşlerimizin ve ulemamızın nazar-ı dikkatine “ sunulur aksi takdirde Osmanlı hukuku zararla karşılaşır. Ayrıca Osmanlı dış devletlerde koruyabilmek için “ kahraman” askerlerin metanetlerine evvelden beri görüldüğü veçhile” düzenli hareketleriyle rehber olmalıydı. O gün The Times gazetesinde çıkan yazıda Türklerin hiçbir şekilde kan dökmeden ve maddi zarar vermeden ihtilal yaptılar yazılarını yazmışlardı. Belki askerler içinde bazı gerici olanlarda vardı ama ayaklanmaların tarafında temmuz devrimini yapan subayların aydınca düşünecek yapıya sahiplerdi. The Time gazetesine göre İT sorumsuz olan diktatörlüğün sonu devleti tehlikeye sürükleyeceğini ve de memleketin batılılaşmaya karşı olması ayaklanmanın sebeplerinden olmuştu. Bu ayaklanma meşrutiyetçi fakat daha muhafazakâr bir yol açacaktı.¹⁰¹ Serbest gazetesinde basın mesleğinin olmadığını ve şariat “Hürriyet-i kelim” buyuruyordu. O gün volkan gazetesi ise Vahtedi nin “inkilab-ı şerri” başyazısı dikkati çekmiştir.”açık mektup” taki kötü düşüncelerde hiç bahsetmiyorlardı. Fakat üç ayrı yerde halife adı saygıyla anılıyordu. Halifeye, askerlere, ulema sınıfına gerici diyen ve şariat adını anmayanlar dar görüşlere çattıktan sonra yapılan “inkilab-ı azim ya da şer’inin “nasıl bir şey olduğunu anlatıyordu. Hem meşrutiyetin ve milletin idaresi olacak hem de bütün Osmanlı kanunları şariat a uygun bir şekilde olacaktı kurulan yeni hükümette “maali-i İslamiye “ ile “medeniyet-i garbiye” karşılaştırılacak ve ortaya çıkan hususta bütün dünya hayrete düşecekti ve atılan cihat kurşunuyla bir kaç şehidin oluşundan memnun ve askere uzun uzun övgüleri de yazmıştı. Hükümetin durumu ise endişelerini dile getiriyor o güne kadar olan iyimserliği yalanlıyormuş gibi oluyordu tebliğde askerleri kışlalarına döndüğünü fakat bazı askerlerin şehir içinde silahla dolaşp havaya ateş ettiklerini ve halka zarara yol açacaklarını bu yapılanlar karşısında hükümet sert bir şekilde uyarıda bulundu. Padişahın affı sadece aftan önceki olaylarla alakalıydı oysa söz konusu olan “Şeref ve Kanun-i Esasi ahkâmına” karşı olduklarından bunların kesinlikle cezalandırılacağını bildirmişti. İstanbul’daki olayları küsmeyerek Selanik’teki olayları yatıştırılamayacağını anlayarak askerlere sert bir tavır almış olduğunu Rumeliye göstererek buranın İstanbul’un un üzerine yürümekten alıkoymuştur. Fakat Rumeli halkı pek tatmin olmuyor heyecanı dindirmiyordu. Rumeli müfettişi ve vekili Mahmut Şevket çektiği telgrafın bile

¹⁰¹ Sina Akşin, a.g.e.s.80

yeterli olmadığını söylüyordu meşrutiyete uyulduğu sürece halk padişaha bağlı kalacaklardı ve bunun bir isyan niteliğini taşımadığını ortaya koymak istiyorlardı.¹⁰²

4. Günü (16 Nisan 1909)

O gün çıkan gazetelerde “Ahalimize” adlı yazıda muazzez asker kardeşlerimize bir nasihat-ı diniye olan yazıda meşrutiyeti tehlikeye atan bir ihtilal ve fitne olayı hem askeri hemde disiplin bakımından hemde ittihatçı gazetelerin yıkılması gibi olaylarının oluşu Hüseyin Nazım istibdadı geri getirmek isteyenlere meşruti yönetimin asla kalkmayacağını şeriatı aşağılayan subayların varlığı halinde cezayı ulama, hükümet, meclis-i mebusanın vereceği söylenmişti. Bu cezai olayının görevi ulemaya ait olacaktı. Volkan gazetesinin yazarı Bediuzzaman Said-i Kurdi nin açıkça ortaya koyduğu İT karşıtı idi Bediuzzaman’a göre asker “şanlı asker-i muvahiddin” idi bunlar vatani iki defa “büyük vartadan” kurtaran muhteşem kahramanlardır. Bu iki vartan bir ikinci meşrutiyet diğeri de 31 Mart olayıdır. Ayrıca İkdâm gazetesine olaya o kadar kendini alıstırmış ki Müslüman kadınları zorunluluk dışında dışarı çıkmamalarını istemiş eğer çıkarlarsa da şeriat çerçevesinde hareket etmelerini istemiştir.¹⁰³

31 Mart olayının beşinci gününde en büyük olay artık İstanbul’dan Çatalca ya gelen askerler hareket ordusu birliklerin var oluşundan etkilenerak yapılan askeri ayaklanmanın ne kadar tehlike ve ağır bir olay olduğu itirafında bulunuyorlardı. İkdâmda yazılan en büyük tehlike nedir başlığı altında yazılan imzasız yazıydı. Şeriata ve “asker kardeşlerimizin“ o yoldaki meşru emellerini “takdir ve tebci” ediyor ve ardından memleketin çok büyük tehlikelerden geçtiğini ve de geçirmekte olduğunu itiraf etmiştir. Hem Avrupa hemde Anadolu meşrutiyete şüpheyile bakıldığı görülüyordu eğer ki Avrupa böyle düşünürse yabancı mali kurumların kapıların kapanacağı ve de devletin günlük işlerini bile aksatacak hale gelirdi.¹⁰⁴ İkdâm gazetesinde başka bir değişiklik sergiliyordu “asker kardeşlerimize” yazısında asla askerlerimiz hakkında yazı yazılmayacağını yazmıştır. Harbiyeli subaylara karşı yakınlık ve sevgi gösterisinde bulunmuş ikinci mektup yayınlamışlardı bir mektupla askerlere öğütler veriyorlar artık meşrutiyet şeriat çerçevesinde kurulmuştur.

¹⁰² Sina Akşin, a.g.e.s.81

¹⁰³ Sina Akşin, a.g.e.s.107

¹⁰⁴ Sina Akşin, a.g.e.s.120

Mektepli zabıtlar istemeyiz diyerek dinini namusunu, mukaddesisini, padişahını vatanını sever ve böyleleri baba bilinerek kucaklarına atılmalıydı böylece itaat edilmeli fakat her şey itaatle kaimdi. Vahdettinin Volkan da yazdığı İT den “süreta bir padişah bulundurarak “ çalışan 25, 30 kişidir diye yakınılmaya çalışılıyor fakat 31 Marttan dolayı Enverlerin, Niyazilerin inkılâbıdır. Bu doğrultuda el birliği etmek lazım askerlerin subaylarla uğraşmaması gerektiği söyleniyordu. Ardından kadınlara da laflar söyleniyordu. Ey kadınlarımız bu memleketi siz berbat etmeye yetersiniz çünkü hem heyecanlı hemde kuruntulusunuz ve de dedikoducusunuz bundan dolayı ortalığı velveleye veriyorsunuz. 31 Marttan İT’yi “ iyi ve kötü” diye ayırarak iyi İT’lilere karşı iyi tavırlar alarak daha anlaşmalı, uzlaşmalı davranarak cemaatler arası çatışmayı önlemek istemişlerdir.¹⁰⁵

6. Günü (Pazar 18 Nisan 1909 5 Nisan 1325)

Basında 31 Marttan beri ilk defa imzalı yazılar yayınlandı. “yine meysus olmamalıyız” yazı bir ahrarcıya yakışır şekilde olmalıydı. Bunlara göre ayaklanma o kadarda kötü değildi en fazla üzüntü yaratan subaylara karşı oluşan tavırlar ve davranışlardır dua etmeliyiz ki olay bu kadar zararlı sonuçlansın böyle olunca telafi-i mafat mümkündür. Hatta ati maziden daha parlak olur. Ali kemal cemiyet-i ilmiyenin bildirilerini heyetti müttefikanın kuruluşuna sevinilmiş gerektiğini bildiren sevindirici gelişmelerdir. Ali kemal İT nin haksız iktidarına son verildiği için hoşnut olmuştur. O gün volkan gazeteside de “asker kardeşlerimiz” den selamet-i vatan namına rica yazısı yer alıyordu Askerleri subayların aguş-u muhabbetine atılmalarını istiyorlardı “işte süngüm! İster samimiyetime inan! Beni affet ister kendi süngünle beni katle” deyiniz ve onlarda size sevinç gözyaşları akıtarak geliniz Mehmetler diyerek sizde aslanlar gibi başınızı dik tutarak sırtınızı okşatın.¹⁰⁶

7. Günü (pazartesi 19 Nisan 1909, 6 Nisan 1325)

O gün hala ortalığı yatıştırmak için caba sarf ediliyordu İzzet Paşa heyeti hareket ordusunun İstanbul’a girmemesi için ikna edilmeleri bekleniyordu.

¹⁰⁵ Sina Akşin, a.g.e..s.121

¹⁰⁶ Sina Akşin, a.g.e..s.135-136

8. Günü (Salı 20 Nisan 1909, 7 Nisan 1325)

O gün İkdam gazetesi hareket ordusunun İstanbul'a nasıl gireceği hakkında yazılar yazmaya başladı ve esas birlikler İstanbul'u kuşatacaklar ve öncü kuvvetlerden biri Beyoğlu ve Galata'yı abluka altına alacaklardı İstanbul'daki askerleri tepelere toplayıp gelen haberleri önemsemektedirler zira bütün malumatlar subaylarda idi. Ayrıca tophane işçilerinin ayaklanma günü silah depolarını alıp sonrada 5, 6 Mecidiyeye sattıklarını bildirecek kadar tutumlarını değiştirmişti. Buradan çıkarılan da İkdam böyle bir haber yazması 31 Mart'çı askerlerde çekinmediği fakat az da olsa hareket ordusundan çekindiği anlaşılmaktadır. Hareket ordusu Çatalca ya kadar gitmiş ve orada toplanmaya başlamışlardı ve aynı gün mebusan meclisinden ve hükümetten birer heyet Çatalca ya giderek hareket ordusuyla bir anlaşma "muahede" yapmışlardır. Dikkati çeken başka bir olayda Vahdeti'nin başlangıç olarak ileri sürdüğü "fırka kavgası" diye dile getirdiği 31 Mart olayının Sait Paşa ve babası Kamil Paşa tarafından düzenlendiği kanısında idiler.

Serveti Funun gazetesi Ayaklanmadan sonra sarayın sorumlu olduğunu dile getirmektedir ve hareket ordusu askerlerini kandırmak adına hoca kılıkli hafiyelerin olduğunu yazmıştı. Bab-ı Âlî'de is durum Abdülhamid'in o gün verilmiş bütün istifaları aldirtmayı başardığı görülmüştü. Kabine kararlar almış bu kararlardan a) mebusların hayatlarını garanti altına alınarak düzenli olarak meclise gelmelerini sağlamak b) bazı mebusların evlerine saldırımlarının yasak olduğu c) halkta dolaşan sansür ve hafiye söylentilerinin uydurma olduğu. Bunlara göre hükümetin görünüşte Kanun-i Esasi ve Meşrutiyet garanti altındadır.¹⁰⁷

9. Günü (Çarşamba 21 Nisan 1909, 8 Nisan 1325)

Bu gün hareket ordusu kayıtsız şartsız İstanbul'a girmiş hareket ordusunu görünce "yalancı pehlivanlar" ortaya çıkmışlardı. Ali Kemal "bir haftadan beri" dir yazısında basın özgür davranmayıp görevlerini yerine getirmediklerini yazıyordu ve de kınama yazıları yazmaya başlamıştı. Kendi vicdanından başka kimseden korkmadığını dile getirmişti. Ahmet Cevdet vatanın geleceği birlik ve yürekten anlaşmaya bağlı olarak gerçekleşebilirdi. fakat ayrılık ve çatışma olursa vatan mahvolabirdi bundan görülen o ki 31 Mart mektepli alaylı çatışması niteliğindeki

¹⁰⁷ Sina Akşin, a.g.e..s.147-148-163-164-167-168-169

ayaklanmanın tam anlamıyla bilincindedir. Ayrıca hükümet her türlü tedbiri almış olması ve hiç kimsenin asker ve halktan telaşlanmasına meyil vermemesi kendi işine bakması basın ülke yararına göz önünde bulundurarak heyecan verici ve asılsın söylentilere vatan aşkıyla yer vermemelerini söylemektedir.

10. Günü (Perşembe 22 Nisan 1909, 9 Nisan 1325)

O gün ikdam gazetesi Ali Kemal “ telaş fenadır” yazısında hareket ordusunun gelişi ve vatanını seven herkes için imkânsız bir olay olduğunu söylüyordu. “serseri Vahtedi ve mahiyeti” volakan gazetesinin çıkmadığını ve Vahtedi nin ortadan kaybolduğunu dahası ülkeden kaçtığını öğreniyoruz ikdam gazetesine göre 31 Mart birkaç subayın kanlarının dökülmesine sebep olan Vahtedi dir ticaret için gazete açmış fakat istediği başarıyı alamayınca gazetesine İttihad-ı Muhammedi’ye nin organı izlenimi vermiştir. Hareket ordusunun meclis-i vükelaya gönderdiği onun da meclise havale edildiği bir kararla ordunun ülkenin güvenliğini sağlamak ve Kanun-i Esasi ye sadık kaldıkça ve padişahın kendisini saltanat haklarını koruma amacıyla olduğu bildirilmişti. Bu amaçla kabinenin onayladığını milli mecliste onaylamıştır. Oysa meclis Abdülhamid in Meşrutiyete sadık kalmadığı kanısına karar vermiş ve tahtan indirme kararını almışlardı. Enver beyin de yaptığı açıklama bu doğrultuda idi toplantılar İstanbul dışında yapıp ve gizli tutulması ve basınında sultanı tahtan indirmesi gibi söylentileri çıkmasıydı.

11 Günü (Cuma 23 Nisan 1909, 10 Nisan 1325)

O günkü gazetede meşrutiyete bağlı kalma koşuluyla Şevket Paşa Abdülhamid e güven vermek için 23 Nisan gününün gazetesinin ek ilaveler ile sultanı tahtan indirme söylentilerini meşrutiyete bağlı kalmak koşuluyla açıkça yayınlama zorunda kaldı. O gün saat 16:00 ya kadar yapılan gizli toplantıda meclis söz konusu olan bildiriye hazırladı ve 31 Marttaki “hadise-i müellime-i istibdadiye” ile Meşrutiyetle asayişin sağlanması ve olaylara sebep olanları şariat ve de kanunlar çerçevesinde ceza uygulaması konusu hareket ordusunun yayımladığı bildirileri meclis destekliyor ve halkın istediklerini uygun buluyordu böylece hareket ordusunun şimdiye kadar ki hareketleri ile Meşrutiyeti kazanılmış sayıyordu.

12 Günü (cumartesi 24 Nisan 1909, 11 Nisan 1325)

Şevket Paşanın verdiği emirle hareket ordusu Cuma günü ilerleme cumartesinde İstanbul u işgal etmiştir. O gün ikdam gazetesi gazetede yazmış halkı uyarmıştır. İstanbul'da ayaklanmaların pişmanlık duyulmuş ve gelen herkese kucak açacaklarını halkın kaygılanmaması fakat gericilerin cezalandırılması gerektiğini bildiriliyordu. Yıldızdaki durum ise hareket ordusunun yerleştiğini gören II. Fıkra savunma tedbirlerine hız verdi Padişah, sadrazam harbiye nazırı ve ikinci fıkra kumandanın çabaları sonucunda asker önce teker teker sonrada taburlar halinde ihlamur köşküne giderek teslim oldular. Fakat çarpışma olsaydı hareket ordusu bunu Abdülhamid'i sorumlu tutacaktı. Kontrolleri kendi ellerinde tutmak isteyen hareket ordusu "Dersadet jandarma polis müfettişi umumiliğinden dolayı ettiği Miralay Galib imzasıyla bir bildirim yayınladı ve resmi bir yazı yazıldı bu yazıya göre "bağ ve mürteci"lerin yenildiği bu zamanlarda ortalığın sükûnete halka heyecan duyuracak fesat içirikli yazılar yazılmayacak sokaklarda koşuşturulmayacak ve akşam güneşi battıktan sonra bir saat sonra sokağa çıkılmayacak ve kimse üzerinde silah taşımamak.¹⁰⁸

13. Günü (Pazar 25 Nisan 1909, 12 Nisan 1325)

O gün hiçbir şekilde gazete basımı olmadı çarpışmalar yüzünden idarehaneler çalışmadı bundan dolayı 12 ve 13 gün olaylarını 14. Gün öğrenildi ikadam gazetesi hareket ordusunun İstanbul'a girişini ikinci fetih olarak değerlendiriliyordu. Burada hassa ordusunun yapmak istediği "meşru meşrutiyeti" yönetiminin kuvvetlendirilmesi ve en küçük bir zaafıta uğramaması gerekir önemli olan Osmanlının ve "milli" varlığın selameti korunmalıydı bunların devamı için her daim asayişin sağlanması gerekiyordu bunun için 25 Nisan 1909 da Şevket Paşa sıkıyönetimi ilan etmiştir Şevket Paşanın bildirisi yerli ve yabancı gazetelerde Fatsa ordusunun İttihat ve Terakkiyle ilgisi olduğunu yalanlıyordu Paşa böyle bir şeyi aslının olmadığını, ordu mensuplarının hiç birinin hiçbir şekilde dernek yada fırkaya üye olmadıklarını ve askerlerin hiçbir şekilde siyasete karışmalarının caiz olmadığını

¹⁰⁸Sina Akşin, a.g.e.s.202,203, 205,207,

kumandanlarının emirlerinden başka bir etkiye kapıldıklarında ise cezalandırılacaklarını “ilan ve ihtar” ediyordu.¹⁰⁹

14. Günü (pazartesi 26 Nisan 1909, 13 Nisan 1325)

O gün Şevket Paşa imzalı bir resmi bir bildiri yayınlandı “hain caniler” ” masum kanların müsebbiplerinin” kanunca şeriat e göre cezalandırılacakları ilan ediliyordu. 11 Temmuz dan 31 Marta kadar mazur vardı ama 1 Nisandan sonra bir medar-ı özür kalmamış bulunuyordu eğer ki aynı şekilde hareket edersek ne kadar ölçülü davranırsak “bir müsamaha ve tekalüs politikasını” devam ettirirsek yarın yeni bir 31 Martla karşı karşıya kalırız. Fakat yönetimin genç ve cesur kimselere kalabilmesi için 1913 ü yani bab-ı âli baskını beklemek gerekir. İleriye doğru yapılacak olan devrim sayılacak atılımlar ancak bu zamandan sonra gerçekleşecektir. O güne kadar hükümetin yönetimi usta siyaset “pirlerinin” elinde idi fakat İttihat ve Terakkide arka planda denetleyerek yetinmişlerdi. Yapılan bütçe görüşmeleri de yapılan “tenkihat’ın icrasına” (azaltma) karar verilmesi yüksek tabakadaki kişileri bile telaşa düşürdü İsmail Hakkı’ya göre Mahmut Şefkete “ fatihi sani” unvanı verilmeliydi. 31 Martın verdiği ilk zarar Bulgar protokolünün aceleye getirilmesi idi.¹¹⁰

15. Günü (Salı 27 Nisan 1909, 14 Nisan 1325)

O gün milli meclis toplandı bir karar alındı bu da II. Abdülhamid in tahtan indirip yerine V Mehmet’i çıkardı. Aslında meclisin öğle üzeri toplanılması kararlaştırılmıştı fakat mebuslara çekilen telgrafta sabah saatlerinde 8:00 da toplanmışlardı. Meclisin kararının ne olacağı daha önceden Ayastafenos’ta belli olmuştur. Önce Rumeli’den gelen telgraflar okundu. Bunlar Abdülhamid in hareketlerinden dolayı tahtan indirildiğini ve de hutbelerde artık adının anılmayacağını bilgisini veriyordu alışılan bu gibi telgraflardan sonra Mahmut Şevket Paşa yıldızdaki memur, hademe, ağa ve tüfekçilerin teslim alıp vapurlara bindirilmişti. Böylece artık askeri harekâtlarının sonu geldiğini bildiren 12 Nisan 1325 günüydü. Sonunda Abdülhamid in tahtan indirmek yerine istifa teklifi olunması şartıyla razı oldu. Şeyhülislamı da ikna etti Abdülhamit e isnat (karacalınan) lar

¹⁰⁹ Sina Akşin, a.g.e..s.208

¹¹⁰ Sina Akşin, a.g.e. s.220, 221

şunlardır: 1. “kitaplardan bazı şeyleri çıkartmak ve bu kitaplardan yasaklatıp, yaktırmak”, 2. Beytül magde ısraf, 3. Şeri neden olmadan adam öldürmek, hapsetmek ve sürgüne göndermek, zulümler 4. Doğru yoldan yürümek için and içirmek ve ettiği yeminden geri dönmek fitne ve katliam yapmak, ülkenin her yerinden artık Abdülhamid’in tahtan indirilmiş olarak kabul ediliyordu. Bundan sonra Sait Paşa başkanlığa geçti. O evliyaı umuru dediyse de diğer vekiller tarafından kabul edilmedi buna istinaden Sait Paşa meclistekilere sordu ve her yandan “hal” sesleri yükseldi aşırı sestten istifa ettirme seçeneğini duyurma cesareti bulamadılar kendilerinde ve fetvadan önce indirmeğe karar verildiğini tekrar hatırlattılar. Sait Paşa ayağa kalkarak önce tahtan indirmeyi sonrasında ise Mehmet Reşat’ın tahta çıkışını oylamaya koydu ve ayağa kalkarak saat 13:30 da oy birliğiyle kabul edilmiş olundu. Oylamadan sonra alınan kararları Abdülhamit’le Reşat a bildirilmek üzere heyet kurulmuştu ve alınan kararlar iki tarafa bildirildi.¹¹¹ Reşat harbiye nezaretine gelerek ayan ve mebusan başkanlarının ve diğer başkanlarının huzurunda ayrıca meclis başkanlarının da uyarmasıyla şeriatı, Kanun-i esasi hükümlerini meşrutiyete uygun, milletin hak ve özgürlüğünü koruyacağına dair And içmiştir ardından kendisine biat edilerek sonrasında Topkapı sarayına giderek orada hırka-i şerifi ziyaret etti sonrasında da Dolmabahçe sarayına döndü akşam ise Tevfik paşayı saraya çağırarak saderette kalmasını istedi ve bu istek üzerine de Tevfik Paşa bu isteği yerine getirdi. Yapılan taht değişikliğinde 29 nisan 1909’daki toplantıda tereddütler yaşandı Tevfik Efendi ve Yusuf Kemal bey Reşat’ın meclisin önünde de and içmesini gerektiğini söylediler.¹¹²

31 Mart Vakası ve Sonucu

6 Martta sultanın kardeşi Reşat Efendinin sahip olduğu serbesti gazetesi editörü Hasan Fehmi İttihat ve terakkinin eski saltana rejiminin rüşvetçileri memurlarına şantaj yaptığı ima eden bir belge yayınlamıştı ardında Sinop mebusu Rıza Nur ittihat ve Terakki’yi diktatörlük yöntemlerini kullanmakla suçladı bir yazı daha çıkarmışlardı buna karşılık ittihat ve Terakki Cemiyeti de bu şekilde çıkan muhalifleri silah zoruyla susturmak istemesi üzerine olaylar gitgide çığırından çıkmıştır. İkdam gazetesinin başyazarı Ali Kemal’in öldürülmesi için Dr. Nazım ve

¹¹¹ Sina Akşin, a.g.e. s. 224

¹¹² Sina Akşin, a.g.e..s. 224,225

Rahmi Bey İttihat ve Terakki Cemiyetine öneride bulunur fakat 27 Mart 1909 da mizan gazetesinde çıkan bu haberi yalanlarlar bu olaylardan on gün sonra serbesti gazetesinin başyazarı Hasan Fehmi Galata köprüsünde vurularak öldürüldü. Köprünün her iki tarafında da polis kulübesi olmasına rağmen vuran kişiler kaçmayı başarmışlardı. Binlerce kişi Hasan Fehmi'nin cenazesine katılmış fakat İstanbul bu katliamdan dolayı her an patlamaya hazır bir bombaya haline döndü.

13 Nisan 1909 da (Rumi 31 Mart 1325) te ayaklanma çıktı o gün sabahın erken saatlerinde taksim taraflarından olan taş kışladaki IV. Avcı taburu Hamdi çavuş ve diğer çavuşlar ve onbaşlıların komutasındaki erler subayları tutukladıktan sonra diğer kışlaları da ayaklandırıdılar. Sultanahmet meydanında toplandılar Şeriat isteriz diye sloganlar atmaya başladılar. Bunların istekleri vardı. 1. Ayaklanmadan dolayı kendilerine herhangi bir sorumluluk gelmemesi. 2. Bazı askeri komutanların değişmesi 3. Hükümet mebusan meclisi reisinin “Ahmet rızanın istifa etmesi “ Kamil Paşanın tekrar sadrazam olması, Nazım Paşa'nın da Harbiye Nazırlığına ve İsmail Kemal in meclisin başkanlığına gelmesini istiyorlardı.¹¹³ Ayrıca Sultanahmet'e toplanan bu kalabalık mektepli subayları istemiyoruz diye bağırarak İttihat ve Terakkiye tepkilerini dile getiriyorlardı. Silahlarıyla meclise girerek şeriat kanunlarını getireceksiniz diyerek istekte bulunmuşlardı. 1. Ordu komutanı Muhtar Paşa ayaklanmayı kanlı bir şekilde bastırma isteğinin geri çevrilmesiyle Muhtar paşanın istifasına sebep oldu.¹¹⁴ Ayaklanma karşısında Hilmi paşa isyan eden kişilere sözle ve nasihat yoluyla yatıştırmak istediye de pek başarılı olamamıştır. Bu durumu sakıncalı gören ittihatçılar saklanarak İstanbul dan Rumeliye kaçtılar ayrıca askerin Sultanahmet meydanın da toplanması Mebusan Meclisi nin kabul etmesi anlamına geliyordu o gün mebuslarda meclis önüne gelmeye çekindiler ve sayıları az olduğundan duruma el koyamadılar fakat bu durumda Abdülhamit hemen duruma el koyarak olayları gidermeye çalıştı, askerlere yeni sadrazam Tevfik Paşa harbiye nazırının da Ethem paşa olduğunu söyleyerek affedildiklerini müjdesini verdi. Askerler Ethem Paşanın nazırlık haberini alınca akın akın gittiler kalanlarda yıldız sarayında Abdülhamit lehine sloganlar attılar ve sulatanda balkondan askerleri

¹¹³ Sina Akşin a.g.e..s.50

¹¹⁴ A.L Macfie, a.g.e. s.53

selamlayarak isyancılarla beraber olabileceğinin izlenimini vermişti.¹¹⁵ Ayaklanma yapımları için birçok kesim baskıda bulunmuşlardı bunlardan biride Softalar dı yani medrese öğrencileridir meşrutiyetten önce İstanbullu erkeklerle softalar beraberce askerlik yapmazlardı. Taşralılar askerlik yapabilmeleri için softa olmaları şarttı onun için medreselerde bu sebepten dolayı giren insanlar çoğunluktaaydı, fakat ittihatçılar bu duruma karşı çıkıp sınav sistemini geliştirmişti sınavda başarısız olan askere alınıyordu bununda softaların yerine ittihatçı alaylı subayları atayınca kışkırtmalar gerçekleşti. Liberal Prens Sebahattin, Mizancı Murad ve aşırı dinci olan derviş vahdeti de diğer alaycı askerlere kadar hemen hemen hepsi İttihatçılara karşı birlik oluşturmuşlardı. Bu gurubu birleştiren güçte İngilizlere olan sevgiydi.¹¹⁶ Temmuz harekâtından önce İttihatçılar, İngiltere, Almanya, Fransa ve İtalya ile iyi ilişkiler içerisindeydiler. İngiliz hayranlığı ile bilinen İttihatçılar ve kâmil Paşa saderele getirmeleri için bu dönemde İngilizlerle arasındaki ilişkileri çok iyi olduğunun göstergesi idi. Çağdaş bir ülke olma yolunda örnek aldığı sömürge sahibi ülke İngiltere idi. Zaman geçtikçe Kamil paşa kabinesi istediklerini yaptırmaları ve ittihatçı subaylarının Alman hayranlığı İngilizlerin menfaatleri doğrultusunda endişelenmişlerdi. 31 Mart olayını bastırmak isteyen hareket ordusu Selanik'ten yola çıkmış fakat bu gidişi durdurmak isteyen Selanik İngiltere konsolosu Lamb tarafında durdurulmaya çalışılmıştır. Lamb'ın Mahmut Şevket Paşayı ıkan etmeye çalışmış olması 31 Mart olayında İngilizlerinde parmağının olması iddialarını kuvvetlendirmişti.¹¹⁷ 31 Mart olayını bastırmak amacıyla Selanik'ten yola çıkan Mahmut Şevket Paşa komutasında olan hareket ordusu bastırmıştır.¹¹⁸

31 Mart Ayaklanması – II. Abdülhamit'in Hal Edilmesi

93 Harbi'nden sonra (1877-1878 Osmanlı – Rus Savaşı) Osmanlı Devleti'nde uygulanan baskıcı yönetim II. Abdülhamit'e yönelik zaman geçtikçe muhalefetin ilerlemesine neden oldu. İktidarını olağanüstü hal durumlarında geçiren II. Abdülhamit toplumdaki politikalar ile hükümetle olan ilişkisini sürdürdü. Fakat 30 yıllık iktidarı süresince muhalefete uğrayan Abdülhamit 1909 yılına geldiğinde

¹¹⁵ Sina Akşin a.g.e, s.50

¹¹⁶ Soner Yalçın , a.g.e..s.136,137

¹¹⁷ Soner Yalçın, a.g.e. s. 137

¹¹⁸ Falih Rıfkı Atay, a.g.e. .s.55

büyük bir ayaklanma ile karşı karşıya kaldı. Ayaklanma bastırılmış olsa bile devam eden zamanda ilan edilen sıkıyönetim ortamında II. Meşrutiyetin getirdiği haklardan yararlanarak Meclis-i Mebusan'ın vermiş olduğu karar ile II. Abdülhamit'in yerine V. Mehmet Reşat tahta geçirildi.

6. BALKAN HABRBI

Balkan savaşları Osmanlı devletinin balkan topraklarındaki ülkelerden Sırbistan Karadağ Yunanistan ve Bulgaristan ile mücadele ettiği iki savaşı kapsamaktadır. 18. yüzyılın sonlarında gerçekleşen Fransız ihtilali ile dünyaya hkim olmaya başlayan milliyetçilik akımının etkisiyle tüm balkan ülkelerinde ulusçu bir hareketlilik başlamıştı. Özellikle çok uluslu ülkelerden Avusturya-Macaristan ve Osmanlı gibi büyük imparatorluklarda daha fazla ayrışma başlamış ve yıkılma süreçlerini hızlandırmıştı.¹¹⁹

Balkan topraklarına göz dikmiş büyük devletlerden Rusya Panslavizm politikası güderek balkanlarda süren İslam hkimiyetine son vermek istemiş ve Slav ırkından olanları bir araya getirerek yüzyıllardır sağlamaya çalıştığı sıcak denizlere inme hedefine göz koymuştu. Bununla beraber İngiltere ile yapılan reval görüşmeleri ve Trablusgarp savaşı da balkan savaşı için sebep oluşturacaktı.¹²⁰

1878 yılında Berlin konferansında kendilerine verilmesi gereken toprakların kendilerinden alınarak Osmanlıya verildiğini düşünen balkanlarda yeni özgürlüklerini kazanmış devletler (zellikle Bulgaristan) g ve kuvvetlerini geliştirmek istiyor ve bunun için bir fırsat kolluyorlardı.

Bu durumu isteyen tek devlet Rusya değildi. Balkan lkeleri de kendi egemenliklerini kurmak Osmanlıdan ayrılmak fikrini benimsemekteydiler. Bulgaristan'ın benimsemiş olduğu politika da kendilerine ait büyük toprakların olduğu Büyük Bulgaristan devleti idi. Hem Osmanlının Rumeli diye nitelendirdiği toprakları kapsayan hem de Makedonya toprakları kapsayan kara parçalarına göz dikmişti. Bulgaristan'ın bu toprak açlığı Yunanistan'ı Selanik toprakların yöneltmiş ve Selanik'e doğru toprak bütünlüğünü bytmek istemişti. Avrupa lkeleri buna karşı bloklaşmış tek desteği Fransa'dan grmşti. Devamında yalnız Fransızlar Yunanistan devletine desteği azaltmıştı.¹²¹

¹¹⁹ İbrahim Sarı ,Trkn Savaşları Net Medya Yayıncılık, İstanbul 2016, s.139

¹²⁰ Kuter elen , Balkanlar'da Osmanlının Acı Yılları, Kastaş Yayınevi, İstanbul 2014 s.155

¹²¹ Teoman Alparslan , ‘‘Kapitülasyonların Sebep Olduğu Balkan Bozgunu, Kamer Yayınları, İstanbul 2013 s, 129-130

Öyle ki Savaş söyleminin başlangıcında ülkelerin aslında Osmanlı devletine savaş açmak istekleri ve güçleri de görünmüyordu. Fakat Avrupalı devletlerin savaş başlamadan evvel takındıkları tavır iştahını kabartmıştı. Çünkü savaşın toprak kaybedilmeyeceği fikriyle donatılmıştı. Peki, neydi onları bu fikre yönelten şey? Savaş başlangıcında Avrupalı ülkeler ağız birliğiyle savaş sonrasında toprak bütünlüğünün değişmeyeceğini hiçbir değişikliğin kabul edilmeyeceğini belirtmişlerdi. Ulusçu akımlar huzursuzluk yaratırken diğer taraftan Osmanlı devleti de kendi çıkarlarını korumak için balkanlarda çıkacak karışıklıklarda kendi aralarındaki çekişmeleri desteklemiş ve hâkimiyetini sürdürmeye devam etmek istemiştir. 20. yüzyıl artık Osmanlının hasta adam diye nitelendirdiği yapıyla anılmaya başlanmıştı. Bir imparatorluğun çöküşüne giden süreç son demlerindeydi. Bu durum kendine ait bir devlet kurma hayali olan toplumların iştahını kabartmış ve büyük devletlerin desteklerini alarak Osmanlı devletine karşı savaş başlatmıştı.¹²²

6.1. I. Balkan Savaşı

Bir imparatorluk çöküşünün son aşamaları kuzey Afrika'da son toprağını kaybeden Osmanlı Devleti 8 Ekimde başlayan savaş sırasında aynı zamanda Trablusgarp'ta da harp halinde idi. Bu durumda İtalyanlarla harp Uşi antlaşmasıyla bitirilmiş ve Afrika toprağından çekilmiştik. Kaybettiğimiz sadece Trablusgarp değildi üstelik. 12 adayı da kurda kuzuyu bırakır misali İtalyanların himayesine (geçici bir süreliğine!) bırakmıştik.¹²³

Bulgaristan Sırbistan ile anlaşmaya varmış kısa süre içerisinde bu ittifaka Yunanistan ve Karadağ prensliği de dâhil olmuştu. Savaş için ittifak tamamlandığında 8 Ekim 1912 tarihinde ilk olarak Karadağ prensliği savaşı başlatmıştı. Karadağ'ın savaş başlatmasından on gün sonra Bulgaristan ve devam eden günlerden ittifakın diğer iki ülkesi savaşa dâhil olmuşlardı. Savaş başlamadan evvel balkanlarda bulunan hariciye nazırlarından Asım Bey tam güvende olduklarını Balkanlarda herhangi bir savaş tehdidinin olmadığını ve Rusya'dan emin olduklarını bildirmişlerdi. Bu haberlere itimat eden devlet yetkilileri balkanlardan orduları terhis

¹²² Mustafa Çalık , Bir Asır Sonra Balkan Savaşları, Cedit Neşriyat, Ankara 2015, s.13-15

¹²³ Sabri Sürgevil , Türkiye Tarihi ve Uygarlıkları IV. Cilt, Değişim Sürecinde Türkiye-II 1908-2010, İlya İzmir Yayınevi, İzmir 2012, s.27

etmiş asker sayısı yetmeyecek vaziyete getirilmişti. Edirne dolaylarında ve Selanik'te Yunanistan'a karşı birlikler Ferik Abdullah Paşa himayesine bırakıldı. Arnavutluk ve Makedonya'da bulunan İşkodra, Kumanova, Manastır ve Prilep dolaylarında Karadağ Prensliği ve Sırbistan ordusuyla karşılaşmıştı birlikler.¹²⁴

Osmanlı ordusu Nazım paşa idaresinde Bulgarlara karşı ağır bir hezimetle başladı savaşa. Öyle ki yaptığı savaşların neredeyse hepsinde yenildi. Edirne'yi savunma görevini üstlenen Şükrü Paşa komutasındaki ordu teçhizat eksikliği ve gıda eksikliklerinden dolayı 22 Ekimde Edirne'yi terk etmek zorunda kalmışlardı. Bulgaristan İstanbul sınırına kadar ilerlemiş Yunanistan Selanik'i almış ve Tahsin Paşa komutasındaki dönemin en iyi ordularından biri Yunanistan'a tüm teçhizatlarıyla birlikte teslim olmuştu. Bir yandan askerler ordudan firar ederken Tahsin Paşanın da kazanma inancı olmadığından teslimiyeti kabullenmişti. Balkanlarda Türk toprakları erimeye başlamıştı.¹²⁵ Ülke içerisinde ittihatçılar ve diğer taraftarların çekişmesi, komutanların siyasal birliklerinin bulunmaması ve ordunun terhis edilmesi hasebiyle balkanlarda yüzyıllardır varlığını sürdüren Osmanlı devleti ağır bir yenilgiyle balkanlardan çekilmek zorunda kalmıştı.

Öyle ki bu ağır yenilgiler Osmanlı devletini Trakya'dan silmiş gibiydi. Yenilgilerin ardı arkası kesilmeyince Osmanlı Rusya'dan ateşkes istedi. Bu istek 3 Aralık 1912 de ateşkes olarak karşılık buldu.¹²⁶

6.2. Londra Barış Antlaşması (30 Mayıs 1913)

İngiltere'nin başkentinde gerçekleşen anlaşma gereği Osmanlı devleti aşağıdaki maddelere razı olmak zorunda bırakıldı.

- Arnavutluk artık Osmanlı elinde olmayacak ve Büyük devletler geleceğini tayin edecek.
- Selanik, Girit ve Makedonya'nın güney kesimi Osmanlının elinden alınarak Yunanistan'a verilecek.

¹²⁴ İbrahim Sarı , a.g.e. s.139-140

¹²⁵ Toman Alparslan , Kapitülasyonların Sebep Olduğu Balkan Bozgunu, Kamer Yayınları, İstanbul 2013, s.210-229

¹²⁶ İbrahim Sarı , a.g.e., s.142

- Makedonya'nın kuzeyi ve orta kesimi Sırbistan'a bırakılacak.
- Geriye kalan ve pay edilen topraklardan Rumeli'nin hepsi Edirne dâhil Bulgaristan'a bırakılacak.

Bu anlaşma sonunda Osmanlı devleti Rumeli'de olan topraklarını Midye-Enez hattının doğusu haricinde olan tüm topraklarını kaybetmişti. Rumeli'de sadece Bulgaristan'a çıkacak toprak parçası kalmıştı.¹²⁷ Osmanlının Balkanlarda kaybettiği başlıca toprakları şu şekilde sıralayabiliriz. Selanik, Manastır, Kosova, İşkodra, Yanya, Gümülcine, Dedeğaç, Akdeniz adalarından sakız, Midilli ve Limni adaları, Girit ve Sisam adaları.¹²⁸

6.3. II. Balkan Savaşı

Osmanlının balkanlardaki ağır hezimetini sonrasında güç dengeleri kendi aralarındaki anlaşmazlıkları çözemeyince birbirlerine bıçak biletiler. Özellikle Osmanlıdan alınan Arnavutluk ve Makedonya üzerinden birbirleri ile anlaşma sağlayamayan devletler birbirlerine düştüler. Makedonya Sırlar ve Bulgarlar arasında anlaşmazlık konusuyken, Arnavutluk, Avusturya ve İtalya arasında görüş farklılıklarına sebep oldu. Balkanlarda Bulgaristan'ın fazla pay sahibi olması Romanya'yı da tedirgin etmiş durumdaydı. Haziran ayının son günlerinde masaya oturan Yunanistan ve Sırbistan Makedonya üzerinde Bulgarları atmaya ve aralarında pay etmek maksatlı anlaşmaya vardılar.¹²⁹

Balkanlarda bu durum Bulgaristan'ı rahatsız etti ve haziran ayının son günü ani bir şekilde ittifaka saldırdı. Fakat hazırda bekleyen Romanya haritanın yukarisından saldırdı.¹³⁰ Bu durumdan faydalanan Osmanlı ordusu Edirne'ye hareket etti ve harp yapılmadan Edirne'yi ele geçirdiler. 116 gün Bulgaristan tarafından ele geçirilen ve büyük çoğunluğu Türk olan Edirne bir daha elden çıkmamak üzere Türk topraklarına katıldı.¹³¹

¹²⁷ Hamza Eroğlu , Türk İnkılâp Tarihi, Savaş Yayınları, Ankara 1990, s. 70-71

¹²⁸ Mustafa Çalık , Bir Asır Sonra Balkan Savaşları, Cedit Neşriyat, Ankara 2015, s.25-26

¹²⁹ Sabri Sürgevil , a.g.e.s.33

¹³⁰ Teoman Alparslan , Kapitülasyonların Sebep Olduğu Balkan Bozgunu, Kamer Yayınları, İstanbul 2013 s. 273

¹³¹ Mustafa Çalık , a.g.e., s.30

Balkan harbinden önce 2 ile 7 Ekim 1912 tarihlerinde gelişen olaylar bir hafta içerisinde ortaya çıkmış olaylardır. O günlerde “Harb Mitingi” söylenip basında aynı isimle devam etmişti ve yine de bu olaylardan kaynaklanan veya bu olayları onaylarcasına toplantı ve gösterileri kapsıyordu mitinglere katılanlar üniversite öğrencilerinin yanında partilerinde bizzat katıldıklarını ve aynı düşünce doğrultusunda gittiklerini ve halktan kaynaklanan olayların gelişerek o zamanki hükümeti etkileyerek harbi çabuklaştırdıklarını görüyoruz ¹³²

Trablusgarp savaşı çıktığı vakit hakkı paşa istifa etmiş, yerine İngilizci olarak tanına Said Paşa getirildi. Bu ortamda Rusyanın panislavist politikası ve de milliyetçilik akımının etkisi ile İngiltere’nin Reval görüşmeleriyle Rusların balkanlarda serbest bırakması Osmanlıyı ayrı bir çıkmaza götürmüş oldu. Daha sonra 1912 de Osmanlı Devleti Bulgaristan Sırbistan, Karadağ ve Yunanistan’la mücadeleye girmiş oldular zor durumda olan Osmanlı devleti iki cephede de anı anda savaşmayacağını anlayınca Trablusgarp cephesinde 18 Ekim 1912 de Uşi Antlaşması imzalayarak kuzey Afrika’daki son toprak parçasında ve 12 adayı da kaybederek çekilmiş bulunuyordu. Daha sonra balkan cephesine yönelen Osmanlı ordusu bu cephede başarı sağlayamadı. Silah bakımından iyi olmaları fakat ikmal ve sevk idare ve savaş azmi bakımından onlar daha üstünlerdi ve yenilgiye maruz kaldılar. Yenilginin sorumlusu başkomutan vekili olan Harbiye Nazırı olan Nazım Paşa idi. Tüm sorumluluğu alan kişide Ahmet Muhtar ve Kamil paşa idi yaptıkların hatada savaş halinde bile İttihat ve Terakki ile uğraşmaktan vazgeçmemişlerdi. Cephane de ölüm kalım savaşı verecekken bile siyasi manada çekişmekten vazgeçmediler. Bundan dolayıda ordu içindeki bu siyasi çekişme yenilgiye sebep olmuştur. ¹³³ 29 Ekim 1912 de Ahmet Paşa istifa ettirilerek yerine Kâmil Paşa getirildi. Fakat balkanlardaki mücadele kesin bir sonuca götürmemiştir. Tanin gazetesinin yazarı Hüseyin Cahit ordunun başına tekrar Mahmut Şevket Paşanın getirilmesini yazmıştı bu yazdığı gazetenin kapanmasına vesile olmuştur. 11 Kasımda İttihat ve Terakkinin yaptıkları etkinliklerin yasaklanıp tutuklanmalarına karar verilmiş ve tutuklu sayısı 55 e çıkmıştır. Büyük devletlerinde araya girmesini bekleye Osmanlı Devleti barış için Bulgaristan’a başvurmuşlar Çatalca’ya yüklenerek sonuç alamayan Bulgaristan

¹³² Yücel Aktar , İkinci Askeri Tarihi Semineri, Gnkur. Basımevi.1985,s.114

¹³³ Sina Akşin, a.g.e. s.66 -67

Londra barış konferansının toplanmasına karar verildi bu anlaşma ile Edirne ve Kırklareli dâhil Osmanlının hâkimiyetini kabul etmiş olunmuştur.¹³⁴ Görünen o ki bu nümayişler hükümetin kararları üzerinde etkili bir sonuç hali kalmamakla beraber balkanlıların kararı kesin olarak çizilmiş bir programa bağlı olduğundan hükümetimizin ne kadar ılımlı bir yaklaşım sergilese de 17 Kasım 1912 de ilk önce Karadağ sonra Bulgar ve Sırp hükümetleri malesefki Osmanlı hükümetine Harb ilan etmişlerdi. Trablusgarp harbi başlangıcında oy birliğiyle uygulamaya koymuşlardı fakat Yunanistan bu harekâtı birlikte katılmakta gecikme göstermemişti.¹³⁵

15. 10. 1912’de Uşi de İtalyanlarla Trablusgarp hakkında barışı imzalamamışlardı. Bir avuç Türkün karşı koymasına aldırış etmeyen Trablusgarplılar, barış imzalanmasına rağmen İtalyanlarla harbe devam ederek Osmanlıya karşı besledikleri alakayı ve muhabbeti ortaya koymuşlardır. Nitekim balkan harbi Osmanlı için büyük bir facia olmuştur Osmanlı da bu kadar acı ve yenilgi görülmemiştir. Bu sadece yüzyıllardır elimizde olan Rumeli ve koca bir kıtanın elimizden gitmesi değil Türklerin şerefine cesaretini göstermiş oldukları kahramanlığı tam anlamıyla çökmesi ardından kaybolması demektir Türk askeri meşrutiyetin ilanı bile iyi bir düşünceye sahip değillerdi. Yemen’de, Arnavutluk’ta Adana’da savaşmış, huzursuzluktan ve üzüntüden kötü bir hale gelmiş ve balkan harbi patlak vermiştir. Durum böyle olunca da balkanlılar psikolojik bir an olarak seçmişlerdir. O zamanlarda Osmanlı unsurları bile düşman olmuştur. Türklerde bile birbirlerine düşman Patilere bölünmüşlerdi. Askerlerin, zabitlerin ve bir üstüne ihtimatları kırılmış hatta harbin öncesinde bile askerin bir kısmı artık teskere zamanı diye hizmet müddetlerinin bittiğini bile söylüyorlar ve terhislerini talebe derk isyan bile etmişlerdi.¹³⁶ Avrupa devletleri Osmanlıya “ hasta adam” olarak gördüğünden beri balkanlardaki Osmanlı varlığını geçici olarak görmüştür bununla beraber balkan halkı ulusçuluk fırtınasına kapılarak bağımsız devletler kurmaları yada bu yolda ilerlemeleri bu düşüncede olduklarını gösteriyorlardı 93. Harbi sonunda Osmanlı devleti egemenliğinin devamı İngilizlerin Ayastefonastaki çözümlerin ve Rus hegemonyasına hizmet edeceği şüphesinden Arnavutların büyük bir kısmının

¹³⁴ Sina Akşin, a.g.e. s.68

¹³⁵ Ahmet Bedevi Kuran , a.g.e. s.279-280

¹³⁶ Ahmet Bedevi Kuran , a.g.e.,s.280

Müslüman olmasından ve Makedonya'nın milletini belirlenmesindeki zorluktan ileri gelmiştir Osmanlıların balkan yarımadasını bırakmaları için elverişli bir ortama bağlı idi. İttihat ve Terakki bunun farkında idi ilk önce asayişî sağlamak modern bir yönetim kurmak sonrasında da Arnavutluğu Türkleştirerek Osmanlı egemenliğini pekiştirmektir.¹³⁷

¹³⁷ Sina Akşin, a.g.e. ,s.205

7. BAB-I ALİ BASKINI

Osmanlı tarihine baktığımızda askeri darbelerden birisi olan İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin öncülerinden Enver ve Talat Paşa tarafından gerçekleştirilen Bâb-ı Ali, hükümet binası baskınıdır. Sadrazam Kâmil Paşa, hükümetini silah zoruyla istifaya zorlayan ihtilâlciler 23 Ocak 1913 tarihinde mevcut bulunan hükümetin çalışamaz hale gelmesini sebep göstererek Balkan savaşları dönemindeki yaşanan kötü olaylardan dolayı Kâmil Paşa hükümetini başarısızlıkla suçlamışlar. Balkan savaşlarındaki yenilgiyi fırsat bilerek İttihat ve Terakki'ye iktidar olma yolunda darbeyi gerçekleştirmişlerdir. Bab-ı ali 23 Ocak 1913 Perşembe günü 15:15-16:00'da İttihat ve Terakki cemiyetinin İstanbul da yapılacak olan "hükümet darbesi" olarak "bab-ı ali baskını" diye Türk tarihine kanlı bir darbe olarak geçmiştir¹³⁸. Babı-ali baskınına sebep gösterileri I. Balkan harbinde kaybettiğimiz Edirne'yi bahane ederek hükümete karşı bir kin ve öfke baskını gerçekleştirmişlerdir.¹³⁹ Osmanlı ordusu maalesef ki balkan harbinde çok ağır bir yenilgiyle karşı karşıya kalmış balkan devletleriyle yapılan barış görüşmeleri Ege Adaları ve Edirne'den dolayı çıkmazlar olmaya başladı. Fakat bu sıralarda İngiltere'nin başını çektiği diğer büyük devletlerin de olduğu elçileri 17 Ocak 1913 Cuma günü, İstanbul hükümetine şartları ağır bir yol çizmelerini istemişlerdir. İzlemeleri gereken yol

A)" Edirne Bulgaristan'a bırakılsın"

B) "Midye – Enez hudut olsun "

C) "Ege adalarının mukadderatı kendilerine bırakılsın.

Bu gibi istekleri vardır. Fakat bu koşullar kabul edilemez ise harbe devam edeceklerini belirtiyorlardı. Fakat Osmanlı ordusu harbi kaybetmiş Rumeli elden ve Bulgar ordusu Çatalca ya kadar gelmiş ve hatta hükümetin başkenti olan İstanbul u tehdit altına almıştır. Bab-ı ali tam bir çıkmaz yola girmişti savaşa devam edilemez ve Edirne Bulgarlara bırakılamazdı bu durumu konuşmak için Dolmabahçe Sarayında bir şura toplantısı yapıldı. Toplantıya hükümetin tüm üyeleri olan "askeri

¹³⁸ Erdoğan Tokmakçioğlu a.g.e.,s.35

¹³⁹ NergishanTekin , Gizemli Örgütler Teşkilatı Mahsusa İttihat ve Terakki, Kültür Sana Yay. İstanbul,2017,s.125

ve mülki” erkânı katıldı. Uzun ve zorlu bir toplantıdan sonra Edirne sorunu ulusal onurunun göz önünde tutarak bir çözüm bulmaya çalışılmış bunun üzerine savaşa devam edilmesi mümkün olmadığına oybirliğiyle karar verildi. Fakat söylenen o ki “ Kamil Paşa kabinesi Edirne’yi Bulgaristan a bırakıyor “ buda çıkan sözlerden dolayı İttihat ve Terakki ye bağlı tüm ordu mensupları hükümete karşı büyük öfke duymuşlardı. Hükümeti yıkmak yerine İttihat ve Terakki yanlısı bir hükümet kurmayı planladılar.¹⁴⁰ 23 Temmuz 1908 de ilan edilen II. Meşrutiyetin ilanıyla İttihat ve Terakkinin yönetime el koymaları. Ülke yönetimine tam anlamıyla el koyamayıp fakat arka planda yönetime etkili olmuşlardır. Meşrutiyet ilan edildiği zaman Kamil Paşa ve Sait Paşa ile hükümeti kurmuştur. Daha önceleri gizli bir örgüt olan İttihat ve Terakki Meşrutiyetten sonra kendini gizleme ihtiyacı duymamış siyasi bir kimliğe bürünmüştür. İttihat ve Terakki hiçbir zaman Kamil Paşa ile anlaşamadılar ve Bab-ı âli baskınına kadar Kamil Paşaya hiçbir şekilde güvenmediler. Kamil Paşaya olan güvensizlik taki meşrutiyet zamanına dayanmaktadır. Aralık 1908 de meclis açıldığı zaman milletvekilleri önce Padişahın yemin etmesi gerektiğini istemişlerdir. Fakat sadrazam bu yemini daha önceki I. meclis açılışında yemin ettiğini söyleyerek tekrarda yemin etmemesi gerekmediğini söylemişti. Fakat çoğunluğu İttihat ve terakki den oluşan meclisteki vekiller sadrazamla konuşmaya gittiklerinde kâmil Paşa “canım size ne oluyor? bu Meşrutiyet-i padişahımız efendimiz lütfettiler” demiş. Tabi yapılan bu görüşme İttihatçıları hayal kırıklığına uğratmışlardı ve ilk güvensizlik tohumları o zaman atılmıştı. Güvensizlik olayı zaman geçtikçe arttırmış ve Kamil Paşa hükümetine 8 e karşı 198 oyla itimatsızlık oyu verilmiş ve Kamil Paşa hükümeti hemen o gün istifa etmiştir. Ardından Hüseyin Hilmi Paşa sadrazam oldu. Kamil Paşanın istifası Hüseyin Paşanın sadrazamlığıyla iktidar ve muhalefet ilişkileri gün geçtikçe daha kötü bir hal alıyordu ve kötü gecen bu zamanda 31. Mart ayaklanması baş göstermişti.¹⁴¹Böylece İttihat ve Terakki devirme kararı aldılar. İttihatçıların merkez binasından ayrılarak hep birlikte bab-ı âliye yürüdüler. (Şuan ki yer İstanbul valilik binası) Enver bey kır bir atı ile önden gidiyordu kalabalıkta onu izliyordu zaman geçtikçe kalabalık artmıştı ve kalabalıktan artan sesler.

¹⁴⁰ Erdoğan Tokmakçioğlu , a.g.e.,s.36

¹⁴¹ Erdoğan Tokmakçioğlu , a.g.e. s.337-8

- Yaşasın Hürriyet!
- Yaşasın Enver Bey!
- Müslüman Edirne gâvuruna ram edilmez!
- Yürüyün arkadaşlar.¹⁴²

Baskını yöneten Enver Paşa 23 ocak 1913 te Mahmut Şevket Paşa iktidara çıkarmıştı darbeden önce Enver Paşanın düşüncesi “eski rejime yönelik bir tepkiden çekinmemeli sonunda şerefimiz tamamen ayaklar altına alınacaksa, bu durumda iyi bir vatan sever yada iyi bir asker olmak neye yarar! Hayır, hayır ben akıntıya karşı yüzmek istiyorum ya da uçurumdan kendimi atacağım ülkem uçurumun kenarındayken yazıyorum beni kınamayın...

Muhalefet Edirne’yi Bulgaristan’a bırakmasını onaylayan hükümetin aşırı gevşek davrandığı için suçluyor ve direnişi örgütlüyordu bir grup askerle Bab-ı aliye gelerek nazırların toplantı yaptıkları salona girerek elinde silahıyla Enver Bey Kamil paşayı istifa etmeye zorluyordu. Müfreze grubunu General Cemal paşa ile Yarbay Enver beyin komutasında olan on kişi idi. 23 Ocak günü saat ikiye doğru kaybettiğimiz toprak. Edirne’nin terk edilmesini protesto etmek amacıyla Bab-ı âliye doru gösteri yapmak için toparlandılar gösteriye katılanlardan bir kısım subaylar Softa grubunda bulunuyordu yaptıkları bu darbe ittihatçıları birinci dünya savaşına kadar hükümet yönetimini ellerinde tutmuşlardı. Sadrazam ve Harbiye Nazırı olarak göreve gelen Mahmut Şevket paşa daha önceki alarak İhtilaf Fıkrası yanlılarıyla bağı keserek uzaklaşmışlardı.¹⁴³ Baskın saat 14:30 da Enver Bey Bab-ıAliye doğru yola çıkıyor. 14:45 te Ömer Naci ve Ömer Seyfettin halkı kışkırtmaya başlıyor. 14:50 kalabalık Bab-ıAli’nin önüne ulaşıyor. 15:00 Enver Bey ve beraberindekiler sadaret binasına giriyor. 15:02 İttihatçı Mustafa Necip ve Harbiye Nazırı Yaveri Ohrili Nafiz Bey öldürülüyor. 15:03 Nazım Paşa gürültüyü duyup odasından çıkıyor. 15:05 Nazım Paşa Yakub Cemil tarafından yakın mesafeden vurularak öldürülüyor. 15:08 Kamil Paşa’ya istifası imzalattırılıyor'. Baskını yapanların arasında Talat Bey (paşa) yoktu, o öncesinde Bab-ı âliye gidip alt katta yerleşmişlerdi fakat bir gün öncesinden ittihatçılar Bab-ı âliye giderek korumakla yükümlü olan askerlerin hepsini

¹⁴² Erdoğan Tokmakçioğlu , a.g.e. s.336

¹⁴³ Moreau Odile , Reformlar Çağında Osmanlı İmparatorluğu Askeri Yeni Düzenin İnsanları ve Fikirleri 1826-1914,İstanbul Bilgi Üniv. Yay.2010,S.218-219

değiştirerek kendi adamlarını yerleştirmişlerdi. 5,10 dakika geçmeden Enver Bey ve darbeciler Bab-ı âliye ulaşmışlardı. Enver Bey son derece titiz bir şekilde hazırlanmış madalyalarını takmış kılıcını kuşanmış bir şekilde Bab-ı âlinin önüne gelindiğinde atından indi görevli subaylardan birini yanına çağırarak yapılması gerekenlerin emrini verdi. Merdivenlerden çıkarak ardında Enver Bey ve adamları hızlı bir şekilde odaya girdiler o anda içeriden birkaç el silah sesleri geldi o esnada saraydan gelen Mabeyn Başkâtibi Ali Fuat beyde hem görüşme hemde silah seslerinin ne olduğunu anlamak için odadan dışarı çıktılar. Harbiye Nazırı başkumandan vekili Nazım Paşa etrafındakilere emirler vermeye başladı. Ortalık kargaşaya dönüşmüş silah sesleriyle tedirgin olan Şeyhülislam Cemaleddin Efendi kendi canını kurtarmak için telaşlanır ve odunluğa saklanır. O sırada toplantı salonunda bulunan “Dâhiliye nazırı Reşit bey, Evkaf Nazırı Ziya paşa ve de Bahriye nazırı vekili Ferik Rüstem Paşa öylece kalakalmışlardı, diğer nazırlar ve bazı yabancı diplomatlar kendilerini yan odaya zorlukla atmışlardır. İlk çatışmada silahlı darbeciler dış safhada kendilerine silah çeken Saderet yaveri Nafızbey, Kıbrıslı Tevfik bey ve kapı nöbeti tutan askerler ve diğerleri ile birlikte altı kişiyi daha ateş ederek katledildiler. İttihatçılarda mülazım (teğmen) Mustafa Necip Efendi’de vurulmuştu. Darbecilerin başında olan Enver Bey ve Talat Bey ortalığın kargaşalığı sırasının da iç sofaya girerken kapıyı tutan sivil polis komiser Celal Efendiyi katlettikten sonra harbiye nazırı Nazım Paşayla karşı karşıya kalmışlardı. Elinde silahıyla Nazı Paşa ile Enver Bey arasında münakaşa geçti Nazım paşa darbecilere hakaretler ederek bağırır – Hainler! Beni aldattınız! verdiğiniz söz böylemi idi? Diye söylediği son söz olmuştu. Nazım paşanın ve Yakup Cemil silahından çıkan mermi ile o anda yere yığıldı. O vakit 83/ 84 yaşında olan Sadrazam Kamil Paşa hiçbir şekilde panik yapmamış çok soğukkanlı davranmıştır Enver bey ve darbeci İttihatçılar Sadrazam’ın odasına girerek “ istifa, derhal istifa et” ama özellikle Talat bey sürekli sözleri kesilerek bağırıyordu

- İstifa, istifa, başka çaren yok Paşa

Sadrazam Tevfik Paşa önüne koydukları kağıtta yazılan cümle “ cihet-i askeriyeden vuku bulan teklif üzerine” yazılı kâğıdı imzalamak zorunda kaldı. Darbecilerin ısrarları sonucunda yazıya “ cihet-i askeriye” ile beraber “ ve ahali” kelimesini de eklettiler. Dışarıda tam bir bayram havası yaşandın. Sık sık havaya ateş

edilerek yaptıkları başarıyı kutluyorlardı. Halk darbecileri bab-ı âli merdivenlerinde alkışlayarak sevgi gösterisinde bulunuyorlardı. Kamil Paşanın istifasını alan Enver Bey Şeyhülislam Cemalüddin Efendinin arabasına binerek Dolmabahçe sarayına gitmeye başlanmıştı. Harbiye nazırı Nazım Paşa uyarıda bulunmuş fakat bu uyarıları ciddiye almamıştı. Zaten bu darbeden Nazım Paşanın olmaması mümkün değildi, çünkü darbeden sonra sadaretin başına kendisinin getirileceğini sanıyordu. İttihatçılar darbe için bütün riskleri göze alarak kabinenin halkın gözünde itibarının düştüğünü göstermek için eylemin kitlesel bir görünüm olmasına caba gösterdiler. Gerekli çalışmalar yapıldıktan sonra darbe planları ile Rize’de yakalanan iki kişi İstanbul’a getirildi. Ve o gün de darbe gerçekleşmiş oldu. Feroz Ahmed uzun zamandır planladıkları bu planın altında da Edirne’nin kaybedilmesi korkusundan başka Kamil Paşa’nın hükümetin başına gelmesi idi. Burada Edirne’yi bahane ederek Sadereti ele geçirmektir. Burada tüm darbe planını yapan Şeref Çavuşoğlu asıl amacın hükümetin yönetimi bırakması ve Edirne için iyi bir anlaşmanın yapılmasıdır. Fakat darbe için Edirne tamamı ile bir araçtı, hükümeti devirmek içinde amaçtı. Buna kanıt olarak Edirne’yi kaybetmeyi göze alan ve anlaşmaya meyilli olan Mahmut şevket Paşanın sadarete getirilmesi ile anlaşıldı. Edirne İttihatçılar için tam bir şeref meselesidir. Cemal bey görüşlerini şöyle ifade eder.

.....tepki göstermek gerekiyordu daha fazla kan dökülmesini önlemenin tam zamanıydı. Halkı zapt etmenin imkânsız olduğunun hissediyorduk, Edirne’nin bırakılmasını istemiyorlardı ordu ise şerefini kurtarmak ve rövanşın olmasını istiyordu. Kabinayı devirmek gerekiyordu, bizde başka şey değil, bunu yapmak istedik

.....Ancak Edirne’yi elimizde tutabilirsek kendimizi huzur içinde hissedeceğiz. Türkiye bir ordusu olduğu ve hala savaşabildiği sürece başşehir yitirmeye razı gelmez. Gerekirse parçalanmış bile olsak koruruz buna bile razım olabiliriz ama koruruz yoksa Allah korusun; nasıl bir tehlike ile karşı karşıya kalırız. Genel parçalanmamı? Anlıyorum ama eğer birkaç yıl içinde Avrupa’da Trakya hududu elimizden çıkarsa bu zaten başımıza gelmezmi. Birkaç yıl önce ölmüş oluruz.¹⁴⁴ Nitekim İttihatçılar darbe yapmamış olsalardı, hükümet başka bir darbe ile

¹⁴⁴ Moreau Odile , a.g.e. ,s.219-220

karşı karşıya gelecekti İtilafçıların planladığı cumartesi günü Bab-ı ali baskını düşünülmüştü. Bu planında Gümülcineli İsmail Kemal bey tarafından yapılmıştı ve plan İttihatçılarla aynı idi. İhtilafçılar darbenin yapılıp ve başarılı olacağından o kadar emirlerdeki yeni kurulacak hükümette kimlerin olacağı görev dağılımı bile yapılmış bu dağılımdan dolayı ufak sürtüşmeleri bile olmuştur Osmanlının Bulgarlara yenilmesiyle İtilafçılar Kamil Paşa hükümetini yıkarak yerine Nazım Paşa başkanlığında yeni bir kabine kurmak istemişler fakat ittihat ve terakki daha erken davranarak itilafçıların hayallerini suya düşürmüşlerdi. İttihatçılar yaptıkları kanlı darbe ile Kamil Paşayı istifa etmeye zorlamış ve istifasını Mehmet Reşat'a ulaştırmışlardır. Fakat bu sırada itilafçılarla anlaşma yaptıklarına inandıkları nazım Paşayı katledip iktidarı kendi ellerine almışlardı. Edirne'nin kaybedilmesi olasılığı olan barış antlaşmasının önüne geçilmiş oldu. Daha sonra sadece Kamil Paşa kabinesi değil Muhalefette olan prens Sabahattin grubu da tasfiye edildi ve muhalif kimlikleriyle bilinenler ya yurt dışına çıktı ya da tutuklandılar. Fakat Talat Bey ve cemal Paşa bu olaya karşı gelerek muhaliflere karşı şiddet uygulamaktan vazgeçilerek bir süre sonra serbest bıraktılar.¹⁴⁵ Muhalefete kalan ve yenilmeyi bir türlü içine sindirmeyen İTC ile Kamil Paşa arasındaki ilişkiler tam anlamıyla bir savaşı andırıyordu. Balkan savaşının Osmanlı imparatorluğunun aleyhine daha da şiddetini arttırdığı zamanlarda hem İtilafçılar hem de İttihatçılar tarafından istenmeyen Kamil Paşa hükümetinin tasfiye edilmesi için yapılması gereken “Hükümet Darbesi” düşüncesi ön plana çıkmıştır yapılacaklar “kılıf ve üslubu” bakımından bu yerler kabul edilmezdi Meclisi Mebusan kapatıldığı kabineyi normal yollardan düşürebilmenin mümkün olmadığını gördüler ve 5, 10 kişiyle hükümet devirebileceklerini söylediler. Kabine içindeki huzursuzlukta Kamil Paşaya yapılacak bir suikast yapılacağı söyletiş siyasi ortamı karıştırmıştı.¹⁴⁶ İttihat ve Terakki hükümeti düşürmek ve Toprak bütünlüğü için harbin sürdürülmesi gerektiğini söylüyorlardı. İttihat ve Terakki içindeki çevreler Kamil Paşa hükümetini başarısızlığa sürüklemek için ve iktidarı ele geçirmek için bütün askerleri cephelerde savaştırmaktan geri durmamışlardı. Bunun yanında Rumeliyi bile kaybetmeyi göze almışlardı. Bu çabalardan sonra nihayet harb'te başarılı olamamış yenilgiyle

¹⁴⁵ Baran Hocaoglu , a.g.e. ,s.273-274-275

¹⁴⁶ Baran Hocaoglu , a.g.e. ,s.269-270

sonuçlanmıştı. Akabinde Padişah ile sivil asker ve bürokratlarla toplantı yapılacağı kararı alındı. Ancak İttihatçıların büyük tavizlerin verileceği ve toprak kaybedileceği düşüncesine kapıldılar. İttihatçılar toprak bütünlüğünü korumak için hükümetin düşürülmesi kanısına vardılar. Yasal yolları deneyerek kabineyi düşürmek istediler. Cavit Beyin “ölü hükümet” dediği Kamil Paşa hükümeti kendisinin fikirlerini dikkate almamakla ülkeyi felakete sürükleyeceği düşüncesindeydi. Biran önce harekete geçilmeliydi ve Padişahla yaptıkları görüşmeden sonra kabine değişikliğine yasal yollarda yapamayacaklarını anlamışlardı bunun üzerine artık darbe yapmak mecburiyetine düştüler. Artık istenmeyen ve vatanı satmakla suçlanan Kamil Paşayı devirme kararından sonra. İttihatçıların önde gelen isimleri Cemal Paşa, Mithat Paşa, Şükrü Bleda, Dr. Nazım bey, Kara kemal, Hacı Adil ve Fetih Bey on İttihatçı kendi aralarında toplantı yaparak artık hükümeti kontrol altına alma’nın yeterli olmadığını savunarak, iktidarı ele geçirmenin zamanı geldiğinin kararını vermişlerdir ve Nazım Paşayla Kamil Paşanın arasındaki anlaşmazlık da darbe için tam bir ortam hazırlamış oldu. Yaptıkları ilk toplantıda hükümeti yasal yollarla düşürmeyeceklerini anladık Fetih Beyin itirazıyla sonuca bağlanamadı ardından ikinci toplantıya Enver beyde yoğun baskısı üzerine darbe yapılacağı kararı alındı. Darbe gününde hükümetin büyük devletlerin notasına yanıt vermek için yapılan toplantıda yapılacaktı. 23 Ocak 1913. Liberal muhalefet darbe yapılacağını ve bir hazırlık içinde olduklarını biliyorlardı.¹⁴⁷ V Reşat abisi Abdülhamid tahtan indirilince 27 Nisan 1909 da kendisini tahta oturtmuşlardı. Tahta geçtiği zaman 65 yaşında olup kendi halince yaşayan biri olmuş dünyayı tanımamış, abisinden dolayı her zaman gözaltında olmuştur her yaptığı takip edilmiştir. Mehmet Reşat’ın sessiz silik yaşantı tarzı İttihat ve Terakkinin gözünden kaçmamış buda İttihat ve Terakkinin işini kolaylaştırmıştır.¹⁴⁸

¹⁴⁷ Baran Hocaoglu , a.g.e. s.274- 275

¹⁴⁸ Murat Bardakçı , Şahbaba, Gri Yay. İstanbul,2002,s.51

8. ÜLKEMİZDE GERÇEKLEŞEN BAZI DARBELER

8.1. 20 Ocak 1921 Anayasası

“19 Mayıs 1919 tarihinden itibaren Anadolu’da Mustafa Kemal Atatürk idaresinde başlayan hareket 16 Mayıs 1920 tarihinde İstanbul’un kesin olarak işgal edilmesi ve ablukaya alınması ile Osmanlı Hükümetinin işlevsizleşmesinden meşrutiyetini alarak kurumsallaştı. Bu süreç büyük ölçüde Mustafa Kemal Atatürk’ün yönlendirmeleri ile 20 Ocak 1921 tarihinde kabul edilen anayasada TBMM Hükümeti adında yeni iradenin ilanını beraberinde getirdi. 1921 Anayasası ilk 1 ve 2. Maddesinde yönetme hakkının sahibinin doğrudan TBMM nezdinde millete ait olduğunu belirtmesi ve 3. Maddesinde ilk defa Türkiye Devleti ifadesinin kullanılması açısından önceki Osmanlı hükümetine karşı ihtilal niteliği taşımaktadır. Bir önceki idarenin doğrudan reddi ve yeni düzenin siyasi, anayasal ve askeri iktidar tarafından tayin edilmesi doğrudan ihtilal nitelikleri taşımaktadır.”

8.2. 27 Mayıs 1960 Darbesi

1950 yılında çok partili hayata geçildikten sonra demokratik seçim ile yönetime gelen ilk hükümet olan Demokrat Parti Adnan Menderes başkanlığında 10 yıl boyunca idare yetkisini kullandı. Özellikle 1957 yılından sonra gelişen kriz ortamında Ordu 27 Mayıs 1960 tarihinde komuta zincirinden bağımsız olarak idareye el koydu. Askeri idarenin başında Cemal Gürsel’in olduğu Milli Güvenlik Konseyi’nin idaresinde Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve Başbakan Adnan Menderes’in de içinde olduğu siyasi, akademi ve askeri mecradan birçok kişi tutuklandı. Ardından Adnan Menderes ile Bakanlarından Fatin Rüştü Zorlu ve Hasan Polatkan idam edildi. Böylece darbe ile yeni anayasa (1961) iktidar arasında yeni idare şeklini belli etti.¹⁴⁹

¹⁴⁹ Abdulvahap Akıncı, Türk Siyasal Hayatında 1980 Sonrası Darbeler ve E- Muhtıra. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi ,2013 15, 39-58.

8.3. 12 Mart 1971 Askeri Muhtırası

Üç kuvvet komutanı ve Genelkurmay Başkanı'nın ortak imzasıyla ilan edilen muhtıra dönemi Süleyman Demirel'in düşürülmesiyle sonuçlandı. Emir komuta zinciri içerisinde olan bir darbe olması açısından ilk olma özelliği taşıyan 1971 müdahalesi bir siyasi partinin kapatılmamış, meclisin lav edilmemiş, yeni anayasanın hazırlanmamış ya da bir yargılanmanın yapılmamış olmasına rağmen müdahale sonucunda hükümetin çalışamaz durumda olup gayri nizami yollardan idarenin değiştirilmesiyle Nihat Erim Hükümeti'ne göre başlamasından dolayı bu kusursuz bir darbe örneği olarak adlandırılabilir.¹⁵⁰

8.4. 12 Eylül 1980 Darbesi

Emir komuta zincirindeki gerçekleşen darbe girişiminde Süleyman Demirel Hükümeti yönetimine el konuldu. Meclisin lav edilmesi, siyasi partinin kapatılması, yeni anayasanın hazırlanmasının yanında 1980 askeri darbesi Kenan Evren yönetiminde uzun yıllar süren askeri bir idarenin ardından siyasal, sosyal ve spor hayatında büyük çapta değişimler beraberinde getirdi. Darbe boyunca 1.683.000 kişi fişlendi, 210.000 yargılanma yapıldı, 230.000 kişi tutuklanarak cezaya mahkûm edildi, 517 kişiye idam cezası verildi, 50 kişi infaz edildi. Bununla birlikte siyasi mülteci olarak ülke dışına kaçan, şüpheli olarak ölen, fişlendiğinden dolayı işten çıkartılan ve hapislerde ölenler kişi darbenin en acı yüzü oldu.¹⁵¹

8.5. 28 Şubat 1997 Süreci

Post-modern darbe olarak adlandırılan 28 Şubat Süreci 1997 yılında olan Milli Güvenlik Kurulu toplantısından sonra yaşanan olayların ardından Necmettin Erbakan başkanlığındaki Refahyol Hükümet istifaya zorlandı. 28 Şubatta gerçekleştirilen Milli Güvenlik Kurulu toplantısında gerçekleştirilen şeriat ile mücadele kurallarının direkt Necmettin Erbakan hükümetini hedef almasından dolayı siyasette birbirinden ayrılan toplum grupları sanat, kültür ve bürokraside büyük

¹⁵⁰ Abdulvahap Akıncı, a.g.e.. 39

¹⁵¹ Abdulvahab Akıncı, a.g.e..s.39

ayrıştırılmalara ve baskılara maruz kaldılar. Silahsız bir darbe olmasına rağmen kamusal alanda askerin kendisini doğrudan göstermesine dayalı olarak silahlı bir müdahalenin de uzak olmadığı algısı toplumsal infiale sebep olmuşken 28 Şubat süresindeki askerin vesayetin 21. Yüzyılın başlarında hala etkisinin büyük ölçüde hissediliyor olmasından dolayı ayrıca dikkate değerdir.¹⁵²

¹⁵² Ümit Özdağ, Menderes Döneminde Ordu- Siyaset İlişkileri ve 27 Mayıs İhtilali, İstanbul, 1989.s214

SONUÇ

Osmanlı devleti kurulduğundan itibaren yönetim şeklinde her zaman bir pürüz çıkmış ve bundan hiçbir şekilde memnun olmayan kesimden kurum ve kuruluşlar ortaya çıkmıştır. Yönetim şeklini beğenmemiş bundan dolayı'da kışkırtmalar gerçekleşmiştir. Devlet Yönetimine el koyulmaya çalışılmış ve baş kaldırılışlar gerçekleşmiştir. Tarihimize baktığımız zaman geçmişten bu yana insan hakları, düşünce ve fikir özgürlüğü, çoğulculuk halkın kanun önünde eşit olma gibi konuların daha da önem kazanmakta idi. Türkler hem Osmanlı hem'de İslamiyet öncesi dönemlerde de Eşitlik ve Adaletle büyük ölçüde önem verilmiş bunun yanında vicdan özgürlüğü, kadın hakları, sosyal ve siyasal alanda tam anlamıyla bir karmaşa içerisine girmiştir. Türk ve İslam tarihinde meclislerin oluşu devlet yönetimi için çok önemli bir yer tutmuştur. Devlet yönetimine bakıldığı zaman Dinin varlığı her zaman hissedilmiştir. Örf ve hukuk 'un yazılı olmayan Hukuk kuralları'da her zaman varlığını hissettirmiştir. Devlet yönetiminin en başında bulunan padişah mutlak karar verme yetkisine sahip tek kişidir. Fakat Osmanlıda dine ve şeriata önem verildiği için kararlar şariat çerçevesinde dengeleyici bir yargı oluşturmuştur.

19. yüzyıla gelindiğinde Avrupa'da da olduğu gibi Osmanlıda da her alanda modernleşme süreci başlamıştır. Ve yepyeni bir dönemin temellerini atmıştır. Bundan dolayıdır ki devlet yönetiminde de halkın söz sahibi olması ve çeşitli olaylarda evrenleşen hukuk kuralları kabul edilmeye başlanmıştır. Bu yenileşmeyle alakalı Osmanlı devleti biraz zorlanmış fakat Tanzimat'la gelen yenileşme sürecine birçok yenilikler gerçekleşmiştir. Bunun en güzel göstergesi olarak da Meşrutiyetin ilanıdır. Bu zaman kadar Askeri, Eğitim, hukuk ve Siyasal alanda gerçekleşmiştir. Dini yönetim ise her zaman iktidarın kaynağı Allah'tan alan yönetmeyi ise babadan oğla geçen Saltanatlık sistemiyle gerçekleşmiştir. 1876 da hazırlanan Kanun-i Esasi nin ilanı ile yeni bir Anayasa ortaya çıkmıştır. Artık halk kendini dolaylıda olsa temsilcilerini Meclis-i Mebusana gönderme olanağı doğmuştur. Tabi ki bu yönetim şekli II Abdülhamit in hoşuna gitmemiştir. Osmanlı - Rus savaşını bahane ederek Meclisi kapatmıştır. 1908 e kadar olan ki süreçte mutlak şekilde ülkeyi yönetmiştir. Bu yönetim şekli Meşrutiyetin ilanı ve Abdülhamit in tahtan indirilişine kadar devam etmiştir. Meşrutiyetin ilanından sonra hak ve özgürlükler dahada yayılarak siyasi

anlamda da ileri bir boyuta gidilmiş yeni yeni siyasi partiler ortaya çıkmış siyaset canlı bir hal almaya başlamıştır. Fakat dönemin başında ilk kurulan siyasi parti İttihat ve Terakki partisi yönetimi elinde tutmayı başarmıştı. Zorla yaptırma yöntemini seçmiş olan İttihat ve Terakki ayrı bir tavır sergileyerek dönemin kanlı darbesini gerçekleştirerek istediğine ulaşmıştır.

KAYNAKLAR

- Afyoncu, E., Önal, A., & Demir, U. (2016). *Askeri İsyanlar Ve Darbeler*. İstanbul : Yeditepe Yayınevi.
- Akgündüz, A., & Öztürk, S. (1999). *Bilinmeyen Osmanlı*. İstanbul : Nadir Kitap.
- Akıncı, A. (2013). Türk Siyasal Hayatında 1980 Sonrası Darbeler Ve E- Muhtıra. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* , 15, 39-58.
- Akşin, S. (1994). *31 Mart Şeriatçı Ayaklanması*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Akşin, S. (1978). *Jön Türkler Ve İttihat Ve Terakki*. İstanbul : İmge Kitapevi.
- Akşin, S. (2004). *Türkiye'nin Yakın Tarihi*. Ankara: Kırılmaç Yay.
- Aktar, Y. (1985). *İkinci Askeri Tarihi Semineri*. Ankara: Gnkur. Basımevi.
- Alparslan, T. (2013). *Kapitülasyonların Sebep Olduğu Balkan Bozgunu*. İstanbul: Kamer Yayınları.
- Altınay, A. R. (1932). *Katip Çelebi*. Kanaat Kütüphanesi Yayınları.
- Armaoğlu, F. (1997). *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Atay, F. R. (1998). *Çankaya*. İstanbul: Bates Yayıncılık.
- Aydemir, Ş. (1986). *Makedonya'dan Ortaasya'ya Enver Paşa*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Bardakçı, M. (2002). *Şahbaba*. İstanbul: Gri Yay.
- Bayar, C. (1997). *Bende Yazdım Milli Mücadeleye Gidiş*. İstanbul: Baha Matbaası.
- Bayraktar, B., Karakaş, M., & Özsoy, H. (2002). *Çağdaş Türkiye Tarihi*. İstanbul : İnkilap Yayınları.
- Çalık, M. (2015). *Bir Asır Sonra Balkan Savaşları*. Ankara : Cedit Neşriyat.
- Eroğlu, H. (1990). *Türk İnkilap Tarihi*. Ankara: Savaş Yayınları.

- Güneş, İ. (1997). *Türk Parlamento Tarihi Meşrutiyete Geçiş Süreci: I. Ve II. Meşrutiyet*. Ankara : Türkiye Büyük Millet Meclisi Yayınları Açık Erişim Koleksiyonu.
- Hanioğlu, M. (1989). *Bir Siyasi Örgüt Olarak Osmanlı İttihat Ve Terakki Cemiyeti Ve Jön Türklük*. İstanbul : İletişim Yayınları.
- Hanioğlu, M. Ş. (1989). *Osmanlı İttihat Ve Terakki Cemiyeti Ve Jön Türkler (1889-1902)*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Hayta, N., & Ünal, U. (2002). *Osmanlı Devletinde Yenileşme Hareketleri*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Hocaoğlu, B. (1913). *II.Meşrutiyette İktidar –Muhalefet İlişkisi* . İstanbul: Kitab Yayınevi.
- (Kemalpaşazade), İ. K. (2015). *Tevarih-İ Al-İ Osman*. İstanbul : Çamlıca Basım Yayın .
- Karal, E. Z. (1995). *Osmanlı Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Kuran, A. B. (1948). *İnkılap Tarihimiz Ve İttihat Terakki*. İstanbul: Analiz Basım Yayın.
- Kuran, A. B. (2000). *İnkılap Tarihimiz Ve Jön Türkler*. İstanbul: Analiz Basım Yayın.
- Lewis, B. (2008). *Modern Türkiye'nin Doğuşu*. İstanbul: Arkadaş Yayıncılık.
- Metin, E. (2004). *İstibdattan Meşrutiyete*. Karatekin Gazetesi Sayı 10707.
- Moreau, Odile. (2010). *Reformlar Çağında Osmanlı İmparatorluğu Askeri “Yeni Düzen”İN İnsanları Ve Fikirleri 1826-1914* . İstanbul : İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Moreau Odile. (2010). *Reformlar Çağında Osmanlı İmparatorluğu Askeri Yeni Düzenin İnsanları Ve Fikirleri 1826-1914*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniv. Yay.
- Okandan, R. G. (1957). *Amme Hukukumuzun Ana Hatları*. İstanbul : Fakülteler Matbaası.

- Özdağ, Ü. (1989). *Menderes Döneminde Ordu- Siyaset İlişkileri Ve 27 Mayıs İhtilali*. İstanbul: Boyut Yayın Grubu.
- Paşa, S. H. (2017). *Buhranlarımız Ve Son Eserleri*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Paşa, S., & Paşa, T. (2008). *İkinci Meşrutiyetin İlanı*. İstanbul : Örgün Yayınları.
- Resneli, N., & Uzunçarşılı, İ. H. (1975). *Balkanlarda Bir Gerillacı, II. Meşrutiyetin İlanına Dair Vesikalar*. İstanbul: Belleten.
- Sarı, İ. (2016). *Türkün Savaşları*. İstanbul: Net Medya Yayıncılık.
- Sürgevil, S. (2012). *Türkiye Tarihi Ve Uygarlıkları IV. Cilt, Değişim Sürecinde Türkiye-II 1908-2010*. İzmir : İlya İzmir Yayınevi.
- Tansu, S. (2016). *İki Devrin Perde Arkası*. İstanbul : Parola Yayınları.
- Tansu, S. (2016). *İttihat Ve Terakki*. İstanbul : İlgi Yayınları.
- Tekin, N. (2017). *Gizemli Örgütler Teşkilatı Mahsusa*. İstanbul : İlgi Yayınları.
- Tokmakçioğlu, E. (2013). *Osmanlıda İsyanlar*. Ankara: Geçit Yayınevi.
- Tunaya, T. (2009). *Türkiye’de Siyasal Partiler*. İstanbul : İletişim Yayıncılık.
- Tunaya, T. Z. (1989). *Türkiye’de Siyasal Partiler* . İstanbul: Hürriyet Vakıf Yayınları.
- Ünal, T. (1998). *Türk Siyasi Tarihi*. İstanbul: Kamer Yayınları.
- Yalçın, S. (2004). *Efendi* . İstanbul : Doğan Kitap Yayıncılığı.
- Yamaner, Ş. (1998). *Atatürk Öncesi Ve Sonrası Kültürel Değişim*. İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yay.
- Yıldız, H. D. (1986). *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*. İstanbul : Çağ Yayınları.

ÖZGEÇMİŞ

Kars –Arpaçay 1972 Doğumluyum, İlkokulu Mareşal Fevzi Çakmak ilköğretim okulunda, Liseyi ise Söğütlü Çeşme Lisesi’nde bitirdim. Anadolu Üniversitesi’nde Sosyal Bilimler, İşletme ve Tarih bölümlerinden mezun oldum. 2014 yılında Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü –Tarih Anabilim Dalında Yüksek Lisans Programına başladım.

Sevda ÖZBEK

